sumar

editorial

file de istorie

invitați în paginile revistei

știați că…

Proiect editorial finanţat de
Administraţia Fondului Cultural Naţional

Restituiri Pitești

Nr. 7(26)/2012
Anul X
Serie nouă

Consiliul științific:
Director: dr. Cornel CARP
Editor invitat: lect. univ. dr. Mihaela STĂNCIULESCU
prof. dr. Elena ȘTEFĂNICĂ
prof. drd. Constantin VĂRĂȘCANU

Colectivul de redacție:
Redactor-șef: prof. Marius CHIVA
Secretar general de redacție: dr. Marin TOMA
Redactori:
prof. Ionel Claudiu DUMITRESCU
prof. Ion ȘTEFAN
ing. drd. Marius POSTELNICESCU
ing. Aurelian ROMAN
Narcis Viorel DANCIU
Denis TOMA
Culegere: Ioana NACIU
Corectură: Constantin CÂRSTOIU
Tehnoredactare: Carmen RĂDULESCU
Mediatizare multimedia: Carmen DUMITRACHE
Relații cu publicul: Carmen SAITA
Foto: Alexandru OPREA

Adresa redacției:
Centrul Cultural Pitești, Casa Cărții,
tel. 0248/216348, 219976
fax. 0248/210068
http://www.centrul-cultural-pitesti.ro

Revista *Restituiri Pitești* apare trimestrial sub egida Consiliului Local și a Primăriei Pitești. Publică articole pe teme de istorie universală și românească, sociologie politică, antropologie socială și culturală, precum și documente variate provenind din Arhivele Naționale ale Statului, Arhivele Militare Române sau arhive personale.

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor revine în totalitate autorilor (art. 206 C.P.).

Reproducerea articolelor sau a documentelor publicate se poate face numai cu indicarea autorului articolului și a titulaturii revistei.

Textele și fotografiile aduse în redacție nu se înapoiază.

ISSN: 1583-5863
Editor – Centrul Cultural Pitești

Tiparul executat la S.C. Pământul S.R.L.

Fără monumente, o țară poate să existe, dar nu este întreagă

prof. Marin IONIȚĂ

O movilă, o piatră, un copac, un colț de râu, un mal. Chiar un animal: marea ursoaică, vulturul pleşuv, şarpele cu clopoței... Totemuri. Semne naturale pe care oamenii le investeau cu puteri nebănuite, benefice sau chiar cumplite. Asta în prima copilărie a omenirii. Cu al doilea pas în civilizație, comunitățile au început să-şi făurească singure semnele: un stâlp bătut în pământ, o piatră aşezată, un copac sădit, un animal protejat. Primul altar, un teren curățat de buruieni şi de gunoaie, împrejmuit cu un simulacru de şanț sau cu un şir de bolovani. Acesta era locul sfânt de întâlnit cu zeitatea. Primul stâlp înfipt în pământ însemna o axă în jurul căruia se afla întregul univers. Doi stâlpi alăturați – o trecere dintr-o parte în alta a lumii văzute şi nevăzute. Când în capetele stâlpilor s-a fixat un curmeziş, am avut deja o poartă.

De la stâlpi, de la trecători, de la porți, n-a mai fost mult până la giganticii megaliți şi menhiri. De la altarul primitiv la temple, sanctuare, bazilici, catedrale, castele, palate, cetăți... Fără monumente, o țară poate să existe, dar nu este întreagă...

Monumente istorice, arhitectonice, artistice. Clădiri monumentale. Statui de eroi, de împărați, de regi, de lideri politici, de scriitori, de edili, de comandanți militari, de soldați necunoscuți. Ba chiar şi de mineri, de oțelari, de aviatori, de tractorişti, de mulgători, de mame eroine.

Unele s-au înălțat, altele s-au demolat: Mussolini, Hitler, Lenin, Stalin, Saddam, Gaddafi... La noi au fost vânate statuile regilor, ale Brătienilor şi altor politicieni. Mareşalul a murit la Piteşti, unde se născuse, într-un mare proiect de statuie ecvestră, pe o colină, unde se întâlnesc trei drumuri principale. Există şi monumente decorative, ornamentale, figurative, abstracte, anume plantate pentru înfrumusețarea peisajului, plăcerea ochiului sau îndemnarea la meditație. Mai mult, aşa ceva au lăsat în urmă simpozioanele de artă plastică organizate la Piteşti, una dintre cele mai importante inițiative culturale împreună cu Filarmonica sau Festivalul de muzică veche „Zavaidoc”.

Dar despre istoria, importanța, măreția şi frumusețea monumentelor din Piteşti existente, proiectate sau negândite încă, lăsăm loc să se pronunțe specialiştii şi îndrăgostiții de ele. Eu, unul, nu aş mai interveni în problemă decât să spun că oraşul este încă sărac în această privință. Şi aş mai adăuga că pentru ultima realizare din această perioadă, acel Brătianu din grădina Muzeului de Artă, se cuvin adevărate elogii edililor, oamenilor politici şi consilierilor municipali care s-au entuziasmat şi s-au implicat într-un asemenea act cultural. Din păcate, opera a avut nenorocul unui artist nepriceput. Statuia nu are nimic comun cu personajul care a făurit România Mare şi a participat la modernizarea ei. În afară de numele scris pe soclu nu poate să fie identificat gânditorul şi făuritorul, omul care şi-a asumat răspunderea pentru destinul unui popor pentru secole şi pentru multe generații. În această înfățişare ar putea să fie luat drept un ins oarecare de pe stradă, din piață, din autobuz. N-are măreție, n-are semnificație, n-are atitudine, n-are nimic. Deşi este îmbrăcat în palton, acest personaj este gol... Păcat de bronzul turnat. Comparați-l cu Nicolae Bălcescu, din grădina Muzeului de Artă, cu Mircea cel Bătrân, statuia din umărul teatrului, cu Brătianu, cel din holul colegiului național care îi poartă numele.

Ce să mai spunem de „Statuia Țăranului Român”, care a fost dată jos de pe soclu pentru a urca în locul său acel fals artistic care l-ar reprezenta pe Ionel Brătianu. Se numea „1907”, dar numele deranja în noua conjunctură a tranziției. Dacă lăsăm la o parte mesajul inițial, avem de-a face chiar cu o operă de mare valoare plastică. Piatra, de data asta, exprimă duritatea unui caracter dârz şi hotărât, logodit cu moartea altora sau a lui. Un colos de piatră care trăieşte. Parcă simți cum îi bate inima în piept. Parcă îi pulsează şi venele de la mâini şi de la picioarele desculțe. Romantism? Realism? Simbolism? Naturalism? Ce contează... Bine că decidenții nu au demolat-o. Şi nu au aruncat-o la groapa de gunoi. Face parte din istoria noastră. Din zestrea edilitară a oraşului şi zestrea artistică. Mutată la câțiva kilometri şi la periferie, măreția ei totuşi umbreşte statuia lui Brătianu, care i-a luat locul...

Şi nu pot să închei aceste rânduri fără să amintesc acele statui ale unor personaje exemplare din Piteşti, datorită simpozioanelor de artă plastică ce zac mute pe un coridor al Centrului Cultural. Şi mă mai întreb care dintre personajele aflate azi la putere ar merita să fie cioplite în piatră sau turnate în bronz şi ridicate pe socluri pentru veşnicie?

Cultura este identitate

lect. univ. dr. Mihaela STĂNCIULESCU

Când ne aflăm în faţa unei pagini goale şi vrem să ne aşternem gândurile, cel mai dificil este primul cuvânt. Aşa cum tot acesta este cel mai greu de învăţat, de rostit şi de scris, atât la începutul cât şi la sfârşitul vieţii fiecăruia dintre noi.

Nu ştim care este prima noţiune pe care o percepem şi o înţelegem, ca oameni, dar cea mai rostită sau înţeleasă, cea mai *trăită* dintre toate, la modul propriu, este viaţa, cea care ne oferă o identitate fiecăruia dintre noi, în aceeaşi măsură în care fiecare dintre noi reuşim să oferim o identitate vieţii noastre.

Suntem diferiţi unii de alţii pentru că viaţa noastră este o construcţie permanentă care concurează cu timpul, fără să i se opună, dar pe care îl modelează inconfundabil, oferindu-i identitate.

Suntem noi înşine, în propria noastră identitate, câtă vreme ne aflăm în confruntare cu alţii în spectrul ideilor şi valorilor care ne reprezintă. Devenim nişte noi înşine *alţii* în urma unor schisme interioare care ne plonjează în tabla de valori a altor identităţi. *Eu sunt altul* este celebrul aforism al poetului francez Arthur Rimbaud, care sintetiza astfel opoziţia dintre similitudine şi alteritate. Relaţionăm unii cu alţii prin dialog, în sensul cel mai larg. În cadrul acestuia, ne recunoaştem unii pe alţii prin ceea ce ne diferenţiază şi ne identificăm prin ceea ce ne aseamănă.

Comunicarea este imposibilă fără recunoaşterea reciprocă, iar aceasta depinde de condiţia identitară a fiecăruia, al cărei ingredient principal este cultura. Ceea ce comunicăm semenilor noştri ţine, în esenţă, de propria cunoaştere şi de capacitatea de recunoaştere a celorlalţi – iar amândouă depind de propria cultură.

Conştiinţa unei identităţi culturale, chiar la nivel individual, conferă mai multă încredere în sine, stimulează participarea la paideia naţională şi consolidează profilul unui popor.

Întrebarea care stăruie pe buzele multora dintre noi în prezent este dacă poporul român, în *cuminţenia* lui, are nevoie de o strategie de supravieţuire prin cultură şi comunicare, prin cunoaştere de sine şi recunoaştere a celorlalţi. Întrebarea este legitimă, întrucât perioada confuză şi indecisă pe care o traversăm în plan naţional şi internaţional, ne cere resurse capabile de a contracara „dictatul alegerilor între soluţii proaste (...)”[1] .

Nu putem să nu ne întrebăm cât este de pregătit poporul nostru – sub aspect cultural şi participativ, nu psihologic şi existenţial – să înfrunte un viitor incert şi presărat cu sfidări, să fie „înarmat cu răbdare şi încredere în soarta sa, păstrându-şi cu grijă o cultură tradiţională cu note proprii şi o imensă flexibilitate, acceptând opuşi inseparabili şi găsind soluţii ingenioase”[2].

Valorile spirituale româneşti consacră virtuţi inefabile identităţii naţionale, datorită cărora devenim recognoscibili în diversitatea culturală europeană şi putem fi contributori expresivi la construcţia fizionomiei culturale europene.

Expresia cea mai perceptibilă a acestui tip de identitate culturală se află pe dimensiunea patrimonială materială a spiritualităţii româneşti, a acelor monumente pe care le întâlnim în preajma noastră şi care vorbesc, prin chiar tăcerea lor, despre identitatea locului în care se află şi a timpului din care vin. Ele nu pot înlocui, însă, ci doar completa patrimoniul cultural naţional în ceea ce este dimensiunea lui imaterială, a celorlalte forme de creaţie spirituală – vie, dinamică, însufleţită în sincronia vremii şi diacronia vremurilor şi care, de asemenea, trebuie să fie cunoscute, protejate, îmbogăţite şi restituite în egală măsură trecutului şi viitorului.

Arheologie, artă şi arhitectură, patrimoniu scris, patrimoniu mobil, etnografie, istorie, muzică, numismatică şi teatru sunt tot atâtea vitralii dintr-o compoziţie – incomensurabilă, dar, paradoxal, verificabilă – care proiectează identitatea românească în lumina istoriei, a contemporaneităţii, a noastră înşine, dar şi a celorlalte neamuri.

La începutul lunii octombrie a.c., în patrimoniul

[1] Vezi Dan Berindei, coperta IV din M. Maliţa, *Cuminţenia Pământului,* Ed. Corint, Bucureşti, 2010.
[2] *Idem.*

cultural naţional erau clasificate 35.306 bunuri materiale. Este o responsabilitate civică şi patriotică – mai presus de a fi constituţională – să contribuim la conservarea şi promovarea tuturor dimensiunilor culturii naţionale, nu doar dintr-o posibilă plăcere altruistă pentru istorie şi pentru restituirea ei, ci mai ales dintr-o responsabilitate imprescriptibilă pentru substanţa definitorie a poporului nostru, aceea care ne deschide calea spre cunoaşterea propriei identităţi, ca şi spre recunoaşterea acesteia în concertul larg al umanităţii. În aceeaşi ordine a ideilor, avem şi obligaţia de a construi politicile culturale nu în stridenţă, ci în consonanţă cu filonul istoric şi nu prin fracturarea, ci printr-o continuitate cumulativă a patrimoniului naţional. În acest efort, fundamentală este supremaţia adevărului istoric, a tablei de valori perene, a criteriilor strict culturale pentru politicile culturale.

Este necesară îmbunătăţirea sistemului legislativ în domeniu şi ar trebui reevaluat procesul de administrare în domeniul resurselor patrimoniale materiale şi imateriale, aşa încât, prin regândirea formelor de protecţie, să fie diminuate riscurile şi estompate provocările ce agresează, sub diferite forme, bunurile culturale. În anii noştri, monumentele sunt supuse degradării ori distrugerii ori dispariţiei prin strămutare, neglijare ori, pur şi simplu, prin demolare din interese imobiliare. Comerţul ilegal cu bunuri culturale a devenit o categorie distinctă şi expansivă de infracţionalitate internaţională. Sunt doar două tipuri de exemple care arată cât de necesară este implicarea comunităţii de specialişti într-un efort comun cu autorităţile de resort şi cu societatea civilă într-un proiect amplu pentru reformularea tuturor documentaţiilor ce au legătură cu noile îndatoriri, provocări şi responsabilităţi specifice faţă de patrimoniul cultural naţional.

Fiecare autoritate locală care are responsabilităţi în identificarea şi administrarea patrimoniului cultural ar trebui să considere problematica patrimoniului nu o „cenuşăreasă” a agendei publice, ci dimpotrivă, o prioritate aducătoare de cunoaştere şi recunoaştere, de prestigiu al comunităţii respective, de identitate locală, dar şi de valoare adăugată la nivel naţional.

Un prim pas ar fi inventarierea, apoi popularizarea şi conştientizarea fiecărui cetăţean cu privire la obiectele ce se constituie sau se pot constitui în contribuţii la zestrea patrimonială a culturii locale sau naţionale. Mult prea uşor sunt rase de pe suprafaţa pământului clădiri reprezentative pentru istoria comunităţii, pentru ca în locul lor să răsară cine ştie ce sau să rămână un teren zdrenţuit, pustiu şi abandonat din motive litigioase.

De la educaţia din clasele primare, acţiunile de voluntariat şi cele specifice, până la cercetarea academică şi decizia factorilor cu responsabilităţi este necesar un efort comun pentru păstrarea, consolidarea şi perpetuarea patrimoniului cultural naţional, singurul prin care ne putem păstra o specificitate identitară în această lume a globalizării, a graniţelor tot mai permeabile şi a circulaţiei fascinante a ideilor, informaţiilor şi creaţiilor culturale la proporţii nemaiîntâlnite în istoria civilizaţiei umane.

Începuturile amenajării parcului Zăvoi

dr. Cornel CARP

Primăria municipiului Piteşti este pe cale de a realiza un proiect deosebit de ambiţios, respectiv amenajarea unei noi zone de agrement pe malul Argeşului, la vest de Podul Viilor. Nu mă îndoiesc cât de mare va fi surpriza piteştenilor la finalizarea lucrărilor, zona respectivă fiind ani la rândul neglijată de edilii oraşului, cunoscută mai mult ca „patria aurolacilor".

Intenţia de amenajare a Luncii Argeşului nu este nouă. Cu multă vreme în urmă s-a sesizat că, în afară de pădurea Trivale, piteştenii mai puteau beneficia de o zonă de agrement la fel de valoroasă. Prima iniţiativă în acest sens, continuată, iată după mai bine de şapte decenii de primarul Tudor Pendiuc, a avut-o viitorul mareşal al României, general, pe atunci Ioan Antonescu.

La data de 1 iulie 1933, generalul de brigadă Ioan Antonescu a fost schimbat din funcţia de director al Şcolii Superioare de Război şi numit în funcţia de comandant al Diviziei 3 Infanterie, care avea comandamentul la Piteşti. Numirea sa la comanda Diviziei 3 nu a fost întâmplătoare. Antonescu urma să fie avansat la gradul următor, cel de general de divizie, pentru aceasta trebuia să efectueze cel puţin trei ani, stagiul de comandă în fruntea unei astfel de mari unităţi. Generalul Antonescu se remarcase în perioada Primului Război Mondial fiind preocupat de soarta armatei şi implicit, a ţării. De aceea, regele Carol al II-lea, dorea să-l aibă în preajmă, numirea în funcţia de comandant făcându-se la Piteşti. De altfel, la puţin timp după ce s-a făcut numirea, mai precis la 1 decembrie 1933, ca urmare a demersurilor făcute de I.G. Duca, noul prim ministru şi ale generalului Nicolae Uică, ministrul Apărării, regele Carol al II-lea l-a numit pe Ioan Antonescu în funcţia de subşef al Marelui Stat-Major, cu însărcinarea de a ţine locul şefului Marelui Stat-Major, funcţie ce fusese neîncadrată. În consecinţă, Antonescu rămâne în capitală aproape un an, îndeplinind ambele funcţii, după care se mută la Piteşti, demisionând din cea de subşef al Marelui Stat Major, în urma unor divergenţe avute cu noul ministru al apărării.

În mod cert, Antonescu s-a bucurat de venirea sa la Piteşti. Pe de o parte, scapă de „tensiunea" capitalei, pe de altă parte şi întoarcerea în oraşul natal, unde îşi petrecuse o parte a copilăriei, luând apoi decizia de a urma cariera militară.

Deţinând, evident şi funcţia de comandant al garnizoanei Piteşti, generalul Ioan Antonescu a căutat să se implice şi în problemele urbei natale. În acest context trebuie privit demersul pe care îl face acesta către primăria Piteşti, în scopul modernizării şi înfrumuseţării oraşului. Într-o propunere pe care acesta o trimite organelor administraţiei de stat locale, făcea următoarea constatare: „Prin frumuseţile lui naturale, prin împrejurimile lui atât de pitoreşti, prin posibilităţile turistice de care dispune şi prin aşezarea sa la confluenţa dintre cele două râuri, oraşul Piteşti ar putea deveni una dintre localităţile cele mai frumoase şi mai atrăgătoare din ţară. Fără pretenţia de a mă amesteca în atribuţiile altora, am onoarea a vă propune concursul armatei. Iată în ce constă această propunere care s-a şi materializat, de altfel, după cum vom vedea:

Prin adresa nr. 14113 din 19 martie 1935 către Primăria oraşului Piteşti se propunea „amenajarea unui teren care să dea posibilitatea atât tineretului, cât şi populaţiei de toate vârstele, să practice igiena şi sporturile în aer liber". Evident, că atât prefectul de Argeş, Ion Ghinescu, cât şi primarul oraşului Piteşti, Romulus Teodorescu, au răspuns cu promptitudine la iniţiativa generalului Antonescu, făcându-se mai multe recunoaşteri. Cu privire la locul cel mai potrivit pentru „construirea unui ştrand pentru populaţia săracă şi a unui parc pentru repaus" s-a convenit că acesta ar fi terenul situat la sud-est de podul de peste râul Argeş, la ieşirea din oraş spre Câmpulung şi Ştefăneşti. Acest teren, cu o suprafaţă de 24 de hectare aparţinea primăriei şi se numea Zăvoi, fiind acoperit cu sălcii şi crini. Avantajele acestei alegeri se datorau faptului că era situat destul de aproape de oraş, putându-se lega cu strada Negru-Vodă printr-o alee de promenadă, era uşor de amenajat şi nu în ultimul rând, avea acces la râul Argeş.

Toate demersurile fiind făcute, lucrările au demarat imediat, armata punând la dispoziţie mâna de lucru, meseriaşi şi cadre militare pentru conducerea lucrărilor. S-au prestat astfel un număr de 5.172 zile de lucru de către 55 militari, 8 meseriaşi, 2 subofiţeri şi 2 ofiţeri din cadrul Regimentului 1 Vânători „Principele moştenitor Ferdinand". Valoarea totală a lucrărilor s-a ridicat la suma de 334.622 de lei, din care

Primăria a contribuit cu 54.000 lei. În principal, s-au executat următoarele lucrări:

- curățarea Zăvoiului;
- amenajarea unui dig pentru promenadă de-a lungul Argeşului pe o distanță de 350 de metri;
- curățarea şi amenajarea terenului de sport cu o suprafață de 2.500 mp;
- amenajarea bazinului de înot, cu acces la dig;
- construirea unui bufet şi a 30 de cabine pentru duş şi patinaj pe timp de iarnă.

Festivitățile care au marcat inaugurarea acestui viitor complex de agrement s-au desfăşurat la 30 mai 1935. Au participat reprezentanți ai instituțiilor care s-au implicat în această lucrare, armata, prefectura, primăria precum şi elevi ai şcolilor din oraş. Lucrările au început să-şi arate eficiența în scurt timp, numai încasările realizate de administrarea ştrandului în anul respectiv ridicându-se la suma de 36.000 de lei.

Încurajați în acest sens, edilii oraşului, sprijiniți în continuare de armată, au extins lucrările, investind peste 100.000 de lei pentru construirea stadionului „Negru-Vodă", după un plan aprobat de Consiliul Național de educație fizică şi a unui poligon de tir. Stadionul a fost inaugurat la 16 septembrie 1935, organizându-se cu acest prilej un meci de fotbal între unitățile Diviziei 3 Infanterie.

Modernizarea zonei de agrement a continuat şi în anul următor, constând în:

- amenajarea unei plaje cu nisip la ştrand;
- montarea unor aparate pentru gimnastică;
- construirea unei popicării;
- montarea unor bănci pentru odihnă pe alei;
- amenajarea unor locuri de joacă pentru copii;
- construirea unei case pentru îngrijitori şi paznici.

După plecarea generalului din Piteşti şi sosirea războiului, parcul din Ştrand, cum i se mai spunea, nu a mai fost îngrijit, intrând în paragină. Ulterior, prin anii '50, noii edili ai oraşului au reamenajat zona, dându-i o formă asemănătoare cu cea de azi.

În ce-l priveşte pe generalul Antonescu, el a rămas acelaşi om al cetății, activ şi dinamic, dornic să lase cât mai multe semne ale trecerii sale prin urbea natală. Printre acestea se evidențiază înființarea unei Şcoli de pilotaj de la Geamăna, precum şi reamenajarea cimitirului eroilor din Primul Război Mondial, legând printr-un bulevard, centrul oraşului de acesta.

La 1 noiembrie 1937, după doi ani de stat efectiv în Piteşti, Ioan Antonescu a fost numit în fruntea comandamentului 4 teritorial, iar la 25 decembrie acelaşi an, avansat la gradul de general de divizie. Trei zile mai târziu a fost numit ministrul Apărării Naționale. Perioada „piteşteană" a carierei viitorului mareşal al României rămâne astfel o etapă importantă marcată de inițiative generoase pe plan local, dar şi de importante clarificări.

Grădina publică din Piteşti – un altfel de monument al oraşului

dr. Dragoș MĂNDESCU

Pentru cel ce străbate la pas sau în goana maşinii Piteştiul, senzaţia de nou şi modern, de oraş fără trecut şi fără personalitate este, dincolo de orice îndoială, una reală şi omniprezentă. Admirabila poziţionare geografică a oraşului („acolo unde-n Argeş se varsă Râul Doamnei...” – Ion Pillat), dată de valorificarea condiţiilor de mediu, nu a fost completată cu cealaltă jumătate a paharului – generarea şi protejarea unei identităţi proprii întemeiate pe asumarea valorilor trecutului. Impresia că te afli în mijlocul unui oraş întemeiat în a doua jumătate a secolului al XX-lea este probabil mai puternică decât în orice altă aşezare urbană dintre Carpaţi şi Dunăre. Beton, ciment, asfalt, marmură, inox (mult prea mult inox), aluminiu, plastic, sticlă de toate nuanţele, mată, translucidă, gri, argintie…, totul amestecat într-un ansamblu urban dezvoltat haotic, rebel şi dezinvolt, ce nu vrea să ţină seamă de vreun regim arhitectonic, ba chiar nici măcar de vreo regulă elementară a bunului-simţ. Lipsiţi de perenitatea elementelor identitare ale oraşului vechi, piteştenii privesc întotdeauna spre viitor, niciodată spre trecutul pe care nu-l cunosc şi care oricum nu le este la îndemână. Poate aşa se explică, printre altele, şi absenţa unui muzeu al oraşului...

Meritoria păstrare „în picioare”, în zona centrală a oraşului, a Bisericii „Sfântul Gheorghe”, ctitorie domnească de la începutul celei de-a doua jumătăţi a sec. al XVII-lea (Constantin Şerban – 1656), impropriu denumită „catedrală” (nici dimensiunile n-o recomandă pentru acest titlu şi nici funcţia trecută sau actuală a bisericii nu-l justifică), precum şi a altor câteva biserici medievale târzii nu reuşesc să suplinească marile pierderi din domeniul arhitecturii laice. Nici măcar casele memoriale, locuri strâns legate de prezenţa şi amintirea unor reprezentanţi eminenţi ai culturii naţionale, nu şi-au găsit scăparea de la pieire în tăvălugul ultimilor ani: casa în care s-a născut pictorul Costin Petrescu, rasă de pe faţa pământului pentru a face loc unei parcări private şi unui nou imobil; pe aceeaşi stradă centrală, casa în care s-a născut un alt pictor celebru, Rudolf Schweitzer-Cumpăna, stă să cadă sub povara vremii şi a indiferenţei; la Valea Mare, la o aruncătură de băţ de oraş, casa în care Liviu Rebreanu şi-a trăit ultima parte a vieţii şi în care şi-a găsit obştescul sfârşit îşi aşteaptă cu înfrigurare noua condiţie de cramă; şi tot la Valea Mare, conacul lui Constantin Brâncoveanu, unde în toamnele târzii voievodul petrecea cu întreaga suită culesul „viilor de la Piteşti” a fost transformat *ad hoc*, în anii cenuşii ai “democraţiei populare”, într-un murdar centru de colectare a sticlelor, pentru ca în anii din urmă, cei ai “capitalismului sălbatic”, să sfârşească lamentabil, transformat pur şi simplu într-o groapă de gunoi. *Sic transit gloria mundi!* Arhitectonic şi patrimonial, Piteştiul chiar nu are cu se mândri. Un Cronos „în oglindă”, nesăţios devorator nu al propriilor copii, ci al înaintaşilor...

Distrugerea deplină şi fără discernământ a centrului vechi al oraşului a fost un proces complex, început încă din anul 1957, în virtutea noilor planuri de sistematizare urbanistică. Demolarea vechilor structuri arhitecturale (trama stradală, configurarea spaţiilor publice, aliniamentele corpurilor de clădiri) şi odată cu acestea anularea reperelor identitare ale patriarhalului târg de provincie, trebuiau să facă loc unui oraş nou, exponent al „reconstrucţiei socialiste”, locuit, evident, de „omul nou” căruia îi era menită „cucerirea revoluţionară a celor mai înalte culmi ale civilizaţiei şi progresului”. Era, de fapt, o prefigurare în mic a soartei pe care curând avea să o îndure Bucureştiul; nimic altceva decât un experiment tragic şi crud, translat în cele din urmă şi asupra Capitalei. Poate că nu întâmplător Piteştiul a simţit tăvălugul sistematizării aşa de timpuriu. Oraşul avea o adevărată tradiţie, trădând parcă o anumită voluptate a autorităţilor dar şi a locuitorilor pentru înlocuirea iremediabilă a vechiului cu noul: centrul târgului mistuit de incendiul din vara anului 1848 a fost reconfigurat începând cu anul următor după planurile arhitectului Gheorghe Rosetti; schitul Buliga, cu frumoasa biserică de la 1746, care-l impresionase atât de mult pe Grigore Tocilescu, a fost demolat în totalitate în ultimii ani ai sec. al XIX-lea pentru a face loc noului sediu administrativ al judeţului (Palatul Prefecturii Argeş – 1898-1899); cocheta grădină publică înfiinţată cu mari eforturi în 1869 în centrul urbei, prin excelenţă loc de promenadă al protipendadei oraşului, a fost înjumătăţită în 1938 prin construirea Cercului Militar, edificiu cu o arhitectură îndoielnică, banală şi nereprezentativă, iar exemplele ar putea continua.

Ne vom opri în cele ce urmează numai asupra acestui din urmă exemplu, ce vizează în mod direct un spaţiu definitoriu pentru oraşul nostru: Grădina Publică.

După marele incendiu din 19 august 1848, soldat cu pagube însemnate înregistrate mai ales în zona centrală, începe modernizarea propriu-zisă a oraşului, din punct de vedere arhitectonic şi urbanistic. Centrul Piteştiului va fi refăcut începând cu 1849, aplicându-se normele şi rigorile unui urbanism coerent şi în pas cu tendinţele epocii, conform planurilor întocmite de inginerul Gheorghe Rosetti.

Una dintre cele mai importante realizări edilitare ale autorităților administrației locale din acea vreme, a fost înființarea unei grădini publice ce urma să preia rolul de centru al vieții mondene a orașului. În anul 1850 s-a pornit în acest demers cu un proiect ce s-a dovedit curând a fi nefericit ales şi impropriu. Locul ales inițial pentru amplasarea acestei grădini publice a fost în zăvoiul de peste apa Argeşului, pe malul stâng al râului. Pe lângă faptul că viitoarea grădină era prea departe de oraş şi greu accesibilă pentru locuitori (terenurile de pe malul stâng al Râului Argeş făceau parte din județul Muscel), nici proprietarii particulari ai loturilor respective, utilizate drept terenuri agricole, nu erau dispuşi să vândă pentru sumele oferite de maghistratul orăşenesc. În 1853 se putea pleca totuşi de la ceva concret, în urma donării de către Anica Enghel a cinci pogoane de pământ în zona respectivă. Gestul ei însă nu a mai fost urmat ne nimeni altcineva dintre proprietari, astfel că în 1856 deja se căuta un alt loc pentru grădina publică, mai aproape de centrul oraşului. Soluția a venit în anul 1859 de la arhitectul Ulbricht Hoffmann, locțiitor de director al Direcției grădinilor publice. Acesta stabileşte noul loc al viitoarei grădini publice de la Piteşti pe terenul schitului Buliga, folosit atunci de călugări ca livadă de pruni. Tot Hoffmann este cel ce întocmeşte planul peisagistic şi devizul noii amenajări. Opoziția energică a egumenului schitului și a episcopului de Argeş a făcut amenajarea grădinii publice să fie tergiversată multă vreme, lucrările începând abia în anul 1869, după un deceniu de la întocmirea planului. Aşteptările locuitorilor au fost răsplătite însă de aspectul și amploarea grădinii, care se întindea de la marginea schitului Buliga până în strada Şerban-Vodă, în centrul oraşului. Însă frumosul spațiu central plin de vegetație nu avea să reziste în forma sa inițială decât o jumătate de secol.

Noile realități urbanistice ale centrului oraşului au dus la sacrificarea treptată a unor părți consistente din Grădina Publică. În 1912, primăria a aprobat străbaterea grădinii, de la sud-est către nord-vest, de o cale de comunicație care să facă mai lesnicios accesul către gară pentru cei din partea de nord-vest a oraşului. În 1936-1937 este extins Bulevardul Elisabeta, dispărând alte sectoare ale spațiului verde din Grădina Publică. În 1938, întregul sector nordic al grădinii este cedat de primărie către Ministerul Apărării Naționale pentru construirea Cercului Militar al Garnizoanei Piteşti (Casa Armatei), inaugurat în 1939. În sfârșit, în perioada postbelică, prelungirea străzii Horea, Cloşca şi Crişan (astăzi Armand Călinescu) către sud (zona din fața fostului Palat Administrativ, astăzi Muzeul Județean Argeş) şi asigurarea legăturii cu strada Egalității au suprimat o bună parte din sectorul vestic al grădinii, practic jumătate din splendida peluză a palatului.

Pe măsură ce Grădina Publică era tot mai mult înghițită de oraşul în plină expansiune, pe harta „verde" a Piteştiului apare un nou punct, ce va deveni în scurt timp un adevărat reper definitoriu pentru personalitatea urbei: Parcul Trivalea, la marginea pădurii cu acelaşi nume. Amenajarea parcului a avut loc între anii 1902 și 1913, lucrările începând sub coordonarea arhitectului peisagist Emil Redont şi fiind finalizate conform planurilor unui alt peisagist francez, Ernest Pinard.

Astăzi, vechea grădină publică este mai mult o amintire decât o realitate prezentă în centrul oraşului şi în conştiința locuitorilor săi. Redusă la mai puțin de o treime din suprafața sa inițială şi sufocată între asfalt şi betoane, este mai mult un spațiu de trecere între două artere importante ale oraşului (Bulevardul Republicii şi Strada Armand Călinescu). Funcția sa, de loc de promenadă, de relaxare şi de întâlnire a comunității, a fost preluată acum de spațiul pietonal din centrul oraşului, special conceput în acest sens. Realizat de municipalitate în primii ani ai sec. XXI, acest spațiu pietonal face parte din cea mai recentă etapă de modernizare a oraşului (2000-2008). S-a câştigat desigur în spectaculozitate şi în opulență, dar agitația cotidiană specifică zonei centrale, fie ea şi numai pietonală, alungă atmosfera de intimitate, de calm şi de relaxare specifică unei adevărate grădini publice aşa cum era odinioară şi cea a Piteştiului. Arbuştii ornamentali şi rondurile de flori din spațiul pietonal, deşi amenajate cu multă fantezie şi ingeniozitate pentru a contrabalansa ponderea însemnată a cimentului şi a betonului, nu pot compensa în niciun fel ireparabila pierdere a bogăției spațiului verde din vechea grădină publică.

Monumente istorice de ieri, de azi şi poate de mâine în Piteşti[1]

lect. univ. dr. Constantin Augustus BĂRBULESCU

Monumentele sunt construcţii cu o semnificaţie aparte, pentru că ele au rolul de a ne aduce în prezent un moment din trecut, devenind astfel simboluri ale viitorului. Acest fapt le conferă dreptul de a putea fi numite **memoria umanităţii**, memoria vie a unei comunităţi sau a unui neam. Există boli care conduc la pierderea ireversibilă a memoriei şi atunci omul se pierde pe sine, îşi pierde identitatea.

Comunităţile umane apelează la trecut pentru a-şi demonstra existenţa, continuitatea şi valoarea. Contemporaneitatea noastră a demonstrat din plin că există ideologii şi oameni care doresc un *om nou*, rupt de trecut şi de valorile umane tradiţionale, de mituri şi eroi. Istoria umanităţii a arătat că tocmai aceste mituri şi aceşti eroi sunt calapodul după care se construiesc tiparele educaţiei tinerilor. S-au demolat la ordin biserici şi case, palate şi clădiri ale administraţiei motivându-se nevoia de nou şi construirea unor alte idealuri, dar oamenii au pierit şi s-au dovedit mai trecători decât unele dintre aceste monumente. Oamenilor le-a lipsit timpul de a demola chiar tot.

Argeşul, din punct de vedere politic şi cultural, reprezintă unul din punctele centrale ale evoluţiei istorice a statului român. Cele peste 1.000 de monumente istorice şi de artă înscrise pe Lista Patrimoniului Cultural Naţional demonstrează o concentrare de cultură şi civilizaţie într-un spaţiu care se desfăşoară pe 6.826 km^2, cu o populaţie de circa 681.000 de locuitori.

Acum – când oraşele tind să-şi piardă o parte a identităţii arhitecturale prin construcţii care se reduc la o înălţare excesivă pe verticală şi la o lipsă acută a esteticului şi am putea spune a umanului care ar trebui să fie parte a oricărei clădiri. Dimensiunea estetică şi valoarea arhitecturală trebuie şi se pot îmbina cu utilul şi materialul-pecuniarul.

Orice monument ar trebui să imprime prin fiinţa sa ideea de om. Un monument se defineşte prin valoare estetică, ştiinţifică, socială, istorică şi economică. Probabil că dacă acest lucru ar fi înţeles, centrele istorice ale oraşelor ar rămâne să fie conservate şi restaurate, iar în locul lor nu s-ar ridica zgârie-nori. Totodată şi lăcaşele de cult ar fi mai puţin impozante şi dominante prin mărime, dar ar readuce aminte de isihasm, de credinţă şi smerenie precum cele de la Cozia, Hurezi, Tismana, Putna, Voroneţ. Precum bisericile de lemn construite după măsura şi priceperea omului şi din sufletul credinţei.

Doar negrija noastră şi lipsa de interes faţă de istorie nu lasă să se întrevadă la adevărata valoare calitatea şi omenia celor care au locuit aici. Monumentele sunt parte a identităţii noastre culturale comune. Căci nu există o graniţă la care se opreşte o lume şi începe o alta, există doar comunităţi care îşi preţuiesc sau nu valorile şi memoria.

- **Biserica Domnească „Sf. Gheorghe”.** Localizată în municipiul Piteşti, Str. Bălaşa Doamna, nr. 2. Ctitorie a voievodului Constantin Şerban şi a doamnei Bălaşa, a fost ridicată în anul 1656, fiind refăcută în secolul al XVIII-lea. Unele lucrări de reparaţii şi consolidări au fost făcute şi în anii 1844, 1869. Între 1964 şi 1969, sub conducerea arhitectului Ştefan Balş a fost restaurată. Biserica este înălţată pe un plan trilobat, având trei turle, una pe naos şi două mai mici pe pronaos. Pridvorul este supraetajat, ceea ce constituie un element nou în estetica artei feudale româneşti, ambele niveluri fiind susţinute prin coloane de zidărie. La interior se remarcă catapeteasma, operă a sculptorului Babic, realizată din lemn de tei. Pictura naosului este realizată în manieră neoclasică şi aparţine pictorului Gh. Stoenescu. În pronaos, pictura a fost realizată de către Gheorghe Popescu şi Niculina Dona, odată cu ultima restaurare.

[1] Prezentul articol reproduce selectiv şi adnotează informaţii din volumul *Catalogul Monumentelor istorice din Judeţul Argeş*, Editura Tiparg, Piteşti, 2011, autor Constantin Augustus Bărbulescu) apărut prin grija **Direcţiei Judeţene pentru Cultură şi Patrimoniu Naţional Argeş.**

• **Primăria veche, azi Muzeul de Artă,** este localizată în municipiul Piteşti, Bd. Republicii 33. Astăzi Muzeul de Artă, fost sediu al Primăriei Municipiului Piteşti până în anul 1970. Construcția a fost ridicată în anul 1886, pe baza planurilor arhitectului Ion N. Socolescu, cu sprijinul lui Mihail Kogălniceanu. Este realizată din zidărie de cărămidă, planşee de lemn şi grinzi metalice. Aparține aceluiaşi stil eclectic francez, ca numeroase clădiri ale epocii respective, cu parter şi etaj, are la fațada dinspre B-dul Republicii patru coloane dorice, precum şi patru coloane cu capiteluri corintice situate în dreapta şi în stânga uşii de la etaj. Plafonul sălii centrale de la etaj a fost decorat de către pictorul Iosif Materna.

• **Banca Populară** localizată în municipiul Piteşti, Bd. Victoriei, nr. 20. A fost ridicată după planurile arhitectului Eracle Lăzărescu, în anul 1910. Se încadrează stilului ecletic aparținând şcolii arhitecturale franceze. Zidărie de cărămidă, planşee de beton-armat, logia centrală cu arce şi semicoloane angajate la etaj. Din 1931, la parter a fost amenajată o sală în care funcționează şi astăzi cinematograful „Modern" (numit inițial „Aquila", iar din 1947, Muncitoresc, actuala denumire a fost luată în 1959). De asemenea, la interior amenajările pentru *Tehnic Club* datează din anii 1970, după planurile arhitectului Scafa Ştefan.

• **Casa Aron Băiulescu** situată în municipiul Piteşti, Str. Târgu din Vale, nr. 20, vizavi de Universitatea din Piteşti. A fost ridicată de către meşterul local Dumitru, după planurile proprii, în jurul anului 1900. Clădirea este ridicată pe un plan dreptunghiular, cu o arhitectură eclectică. În centrul fațadei, casa prezintă o loggie cu coloane ale căror capiteluri sunt realizate în stil corintic şi care împreună cu doi pilaştrii susține un antablament bogat ornamentat. Deasupra intrării, turnul, care depăşeşte acoperişul, are la nivelul etajului al doilea, construit sub acoperiş, un balcon. În anul 1983, a fost restaurată, astăzi aici este sediul Uniunii Artiştilor Plastici filiala Argeş.

Din păcate se află într-o stare avansată de degradare, nici actualii proprietari, dar nici autoritățile statului nu par să întreprindă acțiuni pentru salvarea unuia dintre casele a căror arhitectură imprimă Piteştiului, respect şi tradiție.

Piteştiul mai are monumente, dar într-un viitor nu foarte îndepărtat ar putea să le piardă, prin grija arhitecților, a autorităților şi a tuturor *oamenilor de bine* al căror etalon de gândire este banul.

Bibliografie

Arhiva Direcției pentru Cultură şi Patrimoniul Cultural Național a Județului Argeş, Fond Monumente Istorice, Dosarele 1-17 (fişe de monument, Caiete de lucru – Alexandru Mulțescu)

Athanasiu, Ioan Gh., Vasilescu, Ioan A., *Anuarul oraşului Piteşti, Curtea de Argeş şi al județului Argeş*, Piteşti, 1925.

Greceanu, Eugenia, *Ansamblul urban medieval Piteşti*, Bucureşti, 1982.

Mulțescu, Maria, Mulțescu, Alexandru, *Monumente de arhitectură civilă medievală din oraşul Piteşti,* în MIA, 1977.

Atitudini sociale şi reprezentări culturale ale evenimentului excepţional

dr. Marin TOMA

Hrana, îmbrăcămintea, distracţiile sunt elemente definitorii ale cotidianului Ţării Româneşti de-a lungul oricărei perioade istorice studiate. La polul opus cotidianului, excepţionalul este reprezentat de fenomenele care perturbă viaţa de zi cu zi prin violenţa lor şi prin schimbările pe care le produc la nivel social. În perioada 1750-1850, principatul Ţării Româneşti, teritoriu uşor pretabil unei *istorii anarhice*[1], este, rând pe rând, supus mai multor categorii de nenorociri sociale: războaie, invazii militare, operaţiuni de jaf, răzmeriţe; evenimente naturale extreme (seceta, inundaţiile, cutremurele de pământ, invaziile de lăcuste); epidemii şi epizootii; precum şi incendii, destul de numeroase în mediul urban.

Evenimentele revoluţionare din Franţa sunt privite cu uimire de populaţia Ţării Româneşti, acelaşi sentiment producându-se şi la auzul marilor victorii obţinute de Napoleon. Şi totuşi, deşi boierimea conştientează într-o oarecară măsură importanţa momentului, din însemnările păstrate până astăzi[2] putem observa cum situaţia din Franţa era raportată invariabil la componenta religioasă a socialului, motiv pentru care revoluţionarii francezi şi Napoleon erau blamaţi pentru deranjarea ordinii sociale divine. Dezastrul economic şi social al Franţei este înţeles drept o pedeapsă divină pentru răzvrătirea poporului şi pentru uciderea regelui, monarh de drept divin. În Ţara Românească, evenimentele din Franţa se suprapun unei suite de dezastre naturale (cutremure, inundaţii), incendii, incursiuni de jaf şi războaie (precum cel ruso-turc desfăşurat între ani 1806-1812) ce au culminat cu epidemia de ciumă izbucnită la începutul domniei lui Caragea, imediat după pacea de la Bucureşti din 1812.

Toate aceste situaţii neobişnuite reprezentau tot atâtea motive de nelinişte pentru locuitorii Ţării Româneşti care nu şi le puteau explica şi care astfel contribuiau la starea de panică generală. Fiecare dintre categoriile de evenimente deosebite enumerate mai sus acţionau în mod diferit asupra mediului social valah, fără a putea nega legăturile dintre ele şi efectele produse. Astfel că, probleme serioase privind regimul alimentar al populaţiei erau generate atât de activităţile de natură militară (jafuri sau războaie), cât şi de acţiunile neprevăzute ale naturii (secete, inundaţii, invazii de lăcuste). Cutremurele de pământ şi incendiile afectau în primul rând locuinţele oamenilor, în timp ce bolile frecvente ameninţau însăşi existenţa proprietarilor lor. Importanţa acestor manifestări neobişnuite este reliefată de numeroasele însemnări pe cărţi vechi sau pe manuscrise[3], precum şi de menţionările lor în cronicile vremii.

Populaţia nu ştia cum să reacţioneze în faţa acestor provocări ale vieţii care scăpau percepţiei ei cotidiene. Trăsătura comună era panica; lipsa culturii şi a educaţiei fiind principalele motive pentru care evenimentele deosebite erau atât de şocante şi provocau urmări atât de grave. Lipsa de coordonare a aparatului de stat, întovărăşită de simplitatea cunoştinţelor populaţiei despre cauzele reale ale dezastrelor naturale, precum şi a modului eficient de a le combate efectele, au generat de multe ori pagube de două ori mai mari decât cele produse de situaţia neobişnuită.

Spre exemplu, în raportul semnat de I. Cătuneanu şi adresat de Ocârmuirea judeţului Argeş Vorniciei din Läuntru a Ţării Româneşti este descris un cutremur care a avut loc în judeţul Argeş la 18 februarie 1832: *„în urma raporturilor ce au primit ocârmuirea de la suptocârmuitoru plaiului Aref şi al plăşii Topologului dintr-acest judeţ, coprinzătoarea că despre munţii Carpaţi începând un urlet cu grozave cutremure neîncetat ziua şi noaptea s-au întins cu asemenea tărie până în apa Topologului şi multe biserici şi ziduri crăpând, lăcuitorii spăimântaţi, să nu cază colibele pă dânşii şi alte primejdioase izvodiri închipuind, lăcuind afară prin curţile lor cu focuri, iar ocârmuirea nu au încetat a-i mângâia şi a le depărta asemenea bănuieli cu cuvânt că mărimea frigului şi a gerului au izvorât cutremurele. Dar pentru că încă de la 7 ale următorului s-au ivit aceste grozave clătiri în partea locului şi până astăzi nu*

[1]Bogdan Bucur, *Devălmăşia valahă (1716-1828). O istorie anarhică a spaţiului românesc,* Piteşti, Editura Paralela 45, 2008, pp. 57-119.

[2] Pentru Naum Râmniceanu a se vedea Constantin Erbiceanu, *Cronicari greci carii au scris despre români în epoca fanariotă*, Bucureşti, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, 1888, pp. XLI-LXVI şi 235-296; Dionisie Eclesiarhul, *Hronograf (1764-1815),* Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1987; *Cronica meşteşugarului Ioan Dobrescu,* ediţie critică de Ilie Corfus în „Studii şi articole de istorie”, VII, 1966, pp. 309-403; Zilot Românul, , *Opere complete*, ediţie de Marcel Dumitru Ciucă, Bucureşti, Editura Minerva, 1996.

[3] A se vedea Ilie Corfus, *Însemnări de demult,* Iaşi, Editura Junimea, 1975; Florian Dudaş, *Vechi cărţi româneşti călătoare,* Bucureşti, 1987; *Însemnările Androneştilor,* ediţie de Ilie Corfus, Bucureşti, 1947; Toma Rădulescu, Violeta Margareta Stănescu, *Carte veche românească din colecţia muzeului Olteniei Craiova,* Craiova, Editura Info, 2008.

au încetat, după datorie, cu toată plecăciunea, se face cunoscut aceasta cinstitei Marii Vornicii”. (Rezoluția Vorniciei): *„Să se facă răspuns a înștiința și de acum înainte dă să va mai întâmpla, încurajarisând pă locuitorii din partea locului a să muta pân casele lor”*[4].

Desigur, însemnările[5] despre cutremurele din spațiul românesc între anii 1700-1850 depășesc câteva sute, însă numai o parte dintre evenimentele la care se referă au fost foarte puternice, stârnind groaza populației, mai ales din cauza replicilor numeroase. În exemplul de mai sus, frica simțită de oameni în fața naturii aparent dezlănțuite este alimentată și de lipsa de pricepere a funcționarilor statului care aveau tot atât habar despre cutremure ca și populația îngrozită.

Cutremurele cu intensitate ridicată pot fi ușor deduse datorită însemnărilor numeroase care le certifică existența și care au proveniențe diferite. Astfel, un prim exemplu este reprezentat de cutremurul din 14 octombrie 1802[6] pentru care Ilie Corfus a cules nu mai puțin de 24 de însemnări din Suceava, Sângeri, Târnăuca, Chișinău, Iași, București, Cotești, Focșani, Dealu și Târgu Jiu. Din studierea acestor însemnări aflăm că acest cutremur a avut loc la ora șapte dimineața, afectând îndeosebi casele boierești și bisericile – biserica Colțea din București, înregistrându-se mai mulți morți pe întreg teritoriul Țării Românești.

Un alt mare cutremur a avut loc în noaptea de 13 spre 14 noiembrie 1829 la 11 seara[7], însemnările înregistrând și câteva dintre replicile sale, survenite în dimineața zilei următoare. Puternicul cutremur a afectat întreg spațiul românesc, după cum o dovedesc mărturii din Oradea, Păulești, Brașov, Iași, București, Craiova etc. Acest eveniment este atestat și de mărturia dascălului Dumitru, mărturie consemnată pe un exemplar din *Cazaniile* tipărite la Râmnic în anul 1748, lucrare aflată în prezent în posesia Muzeului Olteniei din Craiova: *„să știți fraților preoților că la leat 1829 au fost ciumă mare care...și-au fost și cutremur mare când s-au tras clopotul. S-au cutremurat pământul la același an la noiemvrie 13 la zece ceasuri din noapte...însemn ca să se știe. Dumitru dascălu”*[8].

Nouă ani mai târziu, în 1838, în noaptea de 11 spre 12 ianuarie, între orele 3-5 dimineața, a avut loc un cutremur de pământ cu o intensitate destul de mare[9], soldat cu distrugerea sau avarierea mai multor construcții, dintre care amintim surparea zidului hanului Sf. Gheorghe cel Nou din București[10]. Cutremurul a fost simțit atât în Țara Românească, cât și în Moldova, însemnări diferite de cele enunțate până acum fiind consemnate pe cărțile vechi din colecția muzeului Olteniei, după cum urmează: *„când s-au cutremurat pământul 1838 dechemvrie? 11 la 3 ceasuri și jumătate din noapte într-o marți seara și la zioa aceea a fost...și cine va citi și va pomeni pre mine păcătosul...duhovnicul ot sf..”.*[11]*; „aceasta însemnez pentru astă judecată de s-au cutremurat pământu în luna lui ghenarie 11 adică în unsprezece zile la 4 ceasuri din noapte la anu cu leatu 1838. Popa Badea ot Breasta”*[12].

Mai multe însemnări atestă cutremure de pământ de diferite intensități resimțite și în orașul Pitești: 1628, 30 decembrie 1724, 1738 1740, 1790, 1802 (7,6 grade pe scara Richter), 1821, 1827, 1829. De notat că principalul monument care a avut de suferit în urma acestor cutremure a fost Schitul Trivalea. În 1802, acesta va fi grav afectat de seism și va fi reparat în mai multe etape de egumenul Partenie, încă de pe vremea când acesta slujea schitului Buliga. În urma cutremurului din 1827, schitul Trivalea va fi dărămat[13].

Însă nu numai cutremurele erau cele care agitau populația Țării Românești. În aceeași măsură, incendiile, extrem de puternic resimțite în spațiul urban, puteau provoca pagube serioase, inclusiv umane. Din mărturiile care ni s-au păstrat, putem susține că incendiile din Țara Românească au distrus, printre altele, Târgul cel Învelit de la hanul lui Șerban-Vodă până la Târgu Cucului pe data de 16 august 1804[14], Târgul din Năuntru, cu prăvălii și 1900 de case în 28 august 1804[15], Podul Belicului cu cinci sute de case pe 23 aprilie 1823, în ziua de Sf. Gheorghe[16] etc.

Și în însemnările lui Grigore Andronescu găsim relatări despre incendiile din capitala Țării Românești (15 iulie 1823[17], 14 august 1825[18], 12 mai 1832[19], 27 august 1834[20]). Cu siguranță, însă, cea mai completă și mai interesantă este descrierea incendiului din 28 august 1804,

---

4 Vl. Diculescu, *Viața cotidiană a Țării Românești. 1800-1848,* Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1970, p. 85.

5 A se vedea în Ilie Corfus, *Însemnări de demult...,* cap. XI-însemnările 4, 12, 13, 14, 27, 34, 38, 47, 49-52, 54-56, 59, 61, 63, 65, 75, 84, 95,97, 110, 113, 114, 123.

6 *Ibidem,* însemnările 50-72 și 74.

7 *Ibidem,* însemnările 125-145.

8 Toma Rădulescu, Violeta Margareta Stănescu, *op. cit.*, p. 29, însemnarea nr. 17 aparținând volumului *Cazanii,* tipărit la Râmnic în anul 1748 (nr. 15).

9 Ilie Corfus, *Însemnări de demult...,*însemnările 165-197.

10 *Ibidem,* însemnarea 174, p. 271.

11 Toma Rădulescu, Violeta Margareta Stănescu, *op. cit.,* p. 32, însemnarea 9 aparținând lucrării *Voroavă de întrebări și răspunsuri întru Hristos,* tipărită la București în anul 1765 (nr. 18).

12 *Ibidem.,*p. 92, însemnarea 2 din lucrarea *Ceaslov,* publicată la Râmnic în anul 1814 (nr. 88). Alte însemnări care atestă cutremure sunt următoarele: *1790 martie 26 marți seara la 2,5 ceasuri din noapte au tunat asupra apusului și s-au cutremurat pământul toate* (însemnarea 6 parținând *Catavasierului* apărut la Buzău în anul 1768 -nr. 21); 1793 noemvrie ni 27 au urlat spre apus și s-au cutremurat pământu fost-au sara la 2 ceasuri din noapte (însemnarea 7 parținând *Catavasierului* apărut la Buzău în anul 1768- nr. 21) și La martie 31 la leat 1739 s-au cutremurat pământul (însemnarea 10 parținând *Catavasierului* apărut la Buzău în anul 1768- nr. 21).

13 Ovidiu E. Moț, *Pitești. O istorie în date,* Pitești, Editura Pământul, 2008, pp. 212-213.

14 Ilie Corfus, *Însemnări de demult...,*însemnarea 7, p. 233.

15 *Ibidem,* însemnarea 8, p. 233.

16 *Ibidem,* însemnarea 14, p. 235.

17 *Însemnările Androneștilor,* p. 47.

18 *Ibidem,* p. 48.

19 *Ibidem,* p. 64.

20 *Ibidem,* p. 71.

descriere realizată de Nicolae, logofătul episcopiei Argeşului[21]. Acelaşi incendiu este descris şi de Dionisie Eclesiarhul în cronica sa, autorul craiovean insistând mai mult asupra cauzelor izbucnirii acestuia, precum şi asupra poruncilor domneşti de refacere a capitalei[22]. Relatările cronicarului român întregesc tabloul cumplitului incendiu care a afectat Bucureştii începutului de secol al XIX-lea şi care, din cauza neatenţiei spiţerilor, a distrus nu numai locuinţe particulare, ci şi mare parte din structura fizică a comerţului din capitala Ţării Româneşti. După refacerea zonelor arse, oraşul nu a mai fost acelaşi şi, cu siguranţă, din cauza incendiului, mulţi negustori au fost ruinaţi şi obligaţi să renunţe la îndeletnicirile lor. Însă, peste toate acestea, oricum, suficient de grave, s-a suprapus groaza populaţiei, îngrijorată pentru siguranţa ei, pentru bunurile agoniste de-a lungul vieţii care acum erau pradă flăcărilor.

În Piteşti, la 18 august 1848 a avut loc incendiul cel mare cunoscut astăzi în special datorită însemnării iconomului Gheorghe de la biserica Sf. Gheorghe din Piteşti: *„Leat 1848, august 18, miercuri seara la trei ceasuri din noapte a luat foc oraşul Piteşti şi au ars tot târgul, trei mahalale şi trei biserici, Sfântu Nicolae, Sfântu Gheorghe şi Maica Precista, zidită de Ioan Mavrodulu, cea mai frumoasă biserică dintr-acest oraş; însă în Sfântul Gheorghe n-a intrat focul şi nimic n-a vătămat, numai învelişul şi clopotniţa au ars, iar celelalte biserici au ars desăvârşit. Cea mai mare parte de neguţători s-au stins cu desăvârşire arzânduli-se şi prăvăliile şi marfa şi casele, mistuind iuţeala focului tot în patru ceasuri; neputând a sta împotriva focului niciun fel de ajutor"*[23].

Condiţiile de trai insalubre şi potrivnice unei vieţi care să asigure locuitorilor Ţării Româneşti un climat sănătos şi durabil sunt evidenţiate şi de epidemiile care izbucneau regulat în oraşele mari ale ţării, în special în Bucureşti. Cauzele principale ale acestor boli erau în primul rând perioadele de foamete generate de secete şi inundaţii şi/sau de ocupaţiile militare, urmare neplăcută, dar frecventă pentru Ţara Românească în perioada 1700-1856. La aceste cauze externe se adăuga starea proastă a sănătăţii populaţiei. Ciuma şi holera au fost epidemiile care au pus la încercare pe români, mai ales între anii 1800-1832. Însemnările culese de Ilie Corfus[24] atestă epidemiile de ciumă din anii 1795, 1812-1813[25], 1815 (Râmnic) şi o epidemie de holeră în anul 1831. Se poate constata cu uşurinţă că anii 1812-1813 şi 1831-1832 au fost unii dintre cei mai grei ani pentru populaţia Ţării Româneşti, în special din cauza izbucnirii acestor focare de boli. În ceea ce priveşte oraşul Piteşti[26], potrivit tradiţiei, actuala localitate Ciumeşti ar fi fost zona în care au fost înmormântaţi ciumaţii din oraş şi din împrejurimi. Primele însemnări de ciumă sunt legate de perioada 1771-1774, şi mai apoi de anii 1795-1796. Din 1796 ni se păstrează şi câteva măsuri luate pentru diminuarea focarelor: ispravnicii din Argeş primesc poruncă domnească să înfiinţeze patrule formate din pârcălab, preot şi doi locuitori care să verifice starea de sănătate din fiecare locuinţă şi pe cei care prezintă semne ale bolii să îi izoleze trei zile la marginea aşezării. Dacă după trecerea perioadei de trei zile, cei izolaţi se îmbolnăveau, ei erau duşi într-o locaţie separată pentru a nu răspândi boala. În schimb, dacă nu arătau semne ale molimii, erau retrimişi la casele lor.

Alte evenimente deosebite care au marcat mentalul colectiv au fost invaziile de lăcuste din anii 1746, 1780, 1825, 1847 şi 1848[27]. Despre trăirile pe care astfel de situaţii le puteau genera în cadrul societăţii valahe avem mărturia invaziei de lăcuste din Câmpulung Muscel, invazie care a avut loc în anul 1848: *„să auzise pân lunile iunie şi iulie că ar fi lăcuste în Ţara Românească, dar oamenii credea şi nu credea, căci nu erea nici o ştire oficială şi guvernu provizoriu al nuoi Constituţii nu dădese nici o poruncă de măsurile ce ar trebui să se ia pentru goana lor, dupe cum se urma mai înainte la asemenea împrejurări. Astăzi, vineri la 16 iunie 1848, s-a vestit că joi sara, la 15 iunie, ar fi fost lăcustele în satu Nucşoara şi că, gonindu-le de acolo, a trecut la Corbi. Dar nu să adeverea cu siguranţă. Astăzi, vineri, la 16 iunie, pe la nouă ceasuri înaintea amiazului, s-a văzut că se iveşte pe Grui dăspre apusul Ercăi un nor de lăcuste, ce venea spre oraş şi din ce în ce tot să mai înmulţea. Oamenii, care n-a văzut de sunt peste 40 de ani lăcuste în oraşu acesta, s-a speriat, a eşit cu sgomote şi a tras clopotele bisericilor. Dar lăcustele nu să curma, viind ca norii neîntrerupţi. Viitura lor în necurmare a ţinut un ceas. Aşăzarea lor, deşi în treacât, dar era mai mult pe partea Gruiului. Grădina cu porumbi a lui Niţă Colţ şi grădina ulierului au pătimit mai mult, căci lăcustele se pun în nori pe grădini. Pe drumurile uliţii Gruiului s-a lăsat de acoperi tot locul, întocmai ca nisipu. Eu singur şi cu d. Dimitrie Jiianu, d. Eftimie Fotino, ginerele răposatului sărdarului Nicolae Rucăreanu, şi alţii ne duceam pe unde era căzute ca nisipul, intrăm în ele, le goneau, şi nu le puteam răzbi din pricina mulţimii. Pe la 11 ceasuri a început să se ridice şi să plece. S-a îndreptat la răsărit*

[21] Ilie Corfus, *Însemnări de demult...,* însemnarea nr. 9, pp. 233-234.

[22] Dionisie Eclesiarhul, *op. cit.,* p. 85 .

[23] Ovidiu E. Moţ, *op. cit.,* pp. 213-214.

[24] Ilie Corfus, *Însemnări de demult...,* însemnările 11,12, 14, 15, 19 şi 24, pp. 174-176.

[25] Despre epidemia de ciumă din timpul domniei lui Caragea a scris şi Dionisie Eclesiarhul, *op. cit.,* p. 122: *La leatul 1814, în zilele acestui domnu Ioan Caragea, s-au întâmplat boala ciumii şi în iarnă au început a muri oamenii aici în Craiova, însă nu prea mulţi, dar de frica morţii au fugit toţi în toate părţile şi s-au spart oraşu, rămâiind casele pustii. Numai cioclii şi craii podurilor le cerceta, mai vârtos pimniţele cu buţile le lua seama. Iar în Bucureşti au murit mulţime de norod...Şi până în primăvară, pe la aprilie, s-au milostivit cel ce pururea iaste milostiv, Dumnezeu, de au poruncit boalei năprasnice de au încetat, a nu mai muri.*

[26] Ovidiu E. Moţ, *op. cit.,* pp. 215-216.

[27] Ilie Corfus, *Însemnări de demult...,* însemnările 2,38,10,15, pp. 167-170.

şi dupe cum ni s-a arătat de alţii, ce le-a văzut, o parte s-a ridicat către munţii pe la Piatra Nămăeştilor, iar o parte mai mare a trecut pă Dâmboviţa, dar încotro va fi apucat, nu s-a aflat până acum....1846, iulie 16, vineri. N. Rudescu"[28]. Descrierea martorului muscelean este suficient de completă şi de complexă. Desigur, lăcustele erau inofensive pentru locuitori, chiar dacă sperietura acestora putea fi destul de mare (groaza este manifestată şi de tragerea clopotelor bisericilor din oraş), însă pagubele pe care ele le produceau asupra gospodăriilor erau imense. Invaziile de lăcuste nu au fost foarte numeroase, dar fenomenul în sine era unul neobişnuit şi prin felul în care se desfăşura (norul negru care acoperea cerul şi care se lăsa apoi peste oraş, zgomotul insectelor în zborul lor) crea o imagine similară pedepselor biblice din Vechiul Testament.

Şi ce pedeapsă biblică poate fi mai convingătoare decât cea a potopului din timpurile legendarului Noe? Evident că inundaţiile puneau în pericol întreaga viaţă existentă pe teritoriul ameninţat de viituri, atât oameni, cât şi animale şi plante. Iernile târzii, însă cu multă zăpadă, urmate de veri extrem de călduroase şi ploile abundente favorizau inundaţiile în condiţiile în care Ţara Românească era brăzdată de o reţea hidrografică bogată. La toţi aceşti factori naturali se adăuga lipsa de reacţie şi de preocupare a populaţiei şi a statului care nu reuşeau sau nu îşi propuneau să ia măsurile necesare stopării eventualelor inundaţii încă de dinaintea producerii acestora. Ni s-au păstrat informaţii despre inundaţiile din 1779, 1814, 1837[29], precum şi despre efectele teribile asupra agriculturii provocate de ploile din 27 octombrie 1835 când: *„au început plimbarea săniilor pă drumuri ca niciodată, însemnare că din această vreme au început iarna, cu vânt mare, ninsoare multă, după multe ploi şi potoape de gârle. Căci ploile au început dela Sânta Măriia Mare, septemvrie 15, care ploi au prăpădit bucatele, neapucând oamenii nici să le secere toate, necum să le şi treiere. S-au putrezit fânurile, s-au stricat porumburi şi au rămas şi pământul nearat. Căci peste ploi au dat iarna în toamnă, când să aruncă seminţile în pământ.* ***Bătăi dumnezeeşti pentru păcatele noastre****, căci nici pâine nu o să găsim*[30]*"*. O altă ploaie teribilă a avut loc pe 31 mai 1843, când: *„au căzut piatră cât nuca şi multă încât ca o jumătate de ceas au stătut pă pământ. Ieu nu am mai văzut aşa piatră în Bucureşti căzută. S-au spart giamurile dela toate casile câte au fost spre Apus, porumburile s-au topit pă unde au căzut şi viile şi grânele şi multe altele de hrană.* ***Dumnezeu să-şi facă milă****"*[31].

Dezastrele naturale au provocat foamete în rândul populaţiei din Ţara Românească şi în anul 1740, când iarna grea a produs moartea animalelor, generând scumpirea alimentelor. Pagubele au fost dublate de cutremure şi de vijelii: *„să să ştie că într-acest an cu leat 7248 (1740) au fost iarnă mare foarte, cât au murit multe dobitoace. Şi au fost scumpete în toate, că au ajunsu carul de fân taleri 25 şi ocaoa de făină câte bani 12, ocaoa de vin bani 15.* ***Şi s-au făcut şi multe minuni, cutremure mari****. Viile din Târgovişte foarte rău s-au surpat şi viţa au degerat. Şi au fost cutremur nu prea mare la 25 ale lunii martie, marţi seara, la 2 ciasuri din noapte. Am scris eu, Iordache logofăt. Şi au fost şi vijălie cu furtună prea grea, încât mulţi oameni au murit, care pre unde i-au găsit"*[32].

Exemplele de evenimente excepţionale care au influenţat spaţiul social valah sunt numeroase, intenţia noastră nefiind însă aceea de a le prezenta pe toate, ci numai pe cele mai complete şi mai edificatoare pentru evenimentul în cauză, cu o atenţie mai mare asupra impactului acestora asupra cotidianului. Orice eveniment, asemeni celor descrise de noi mai sus, categorisit drept excepţional, se metamorfoza în mentalul colectiv într-o minune. Pentru oamenii simpli, asemenea fenomene, imposibil de explicat, erau interpretate conform unei viziuni religioase. Expresie a unei pedagogii divine prin care Dumnezeu intervenea în pedepsirea locuitorilor principatului pentru multele lor păcate, ele căpătau sens doar prin apelul la un utilaj mental, modelat religios. Multe dintre însemnările care atestă astfel de dezastre cuprind expresii de genul: *cu mila lui Dumnezeu nu s-a întâmplat nicio pagubă*, *să ne ferească Dumnezeu pe viitor* sau *şi cu mila cea prea bogată a milostivului Dumnezeu ziditoriului şi făcătoriului de bine a tot neamului creştinescu au vărsat mila sa cea bogată preste robii lui, că au rodit pomii şi viile şi pământul şi-au dat rodul lui deplin*[33].

Asemenea tipuri de mărturii, indiferent de provenienţa socială a semnatarilor lor (preoţi, diaconi, negustori, ţărani instruiţi etc.), se supun acestui tip de interpretare, chiar dacă regăsim şi elemente moderne legate de raportarea la o cronologie măsurată modern, cât mai precis, a apariţiei, sfârşitului sau duratei evenimentului considerat excepţional. Timpul modern începe să se suprapună, timid, cu timpul religios, creştin-ortodox, care rămâne încă acela al marilor sărbători creştine. Astfel, evenimentele au avut loc în Postul Paştilor sau Crăciunului, în a patra săptămână după Paşti, în Joia sau Vinerea mare, în zilele când se prăznuiesc sfinţi precum Constantin şi Elena, Ilie, Gheorghe, Parascheva sau în ziua de Bobotează.

---

[28] *Ibidem,* însemnarea 15, p. 170.
[29] *Ibidem,* însemnările 2,6,7,8,9,10,11, pp. 162-164.
[30] *Însemnările Androneştilor...,* p. 74.
[31] *Ibidem,* p. 99.
[32] Ilie Corfus, *Însemnările Androneştilor...,* însemnarea 10, pp. 117-118.
[33] Ilie Corfus, *Însemnări de demult...,* însemnarea 117, pp. 142.

Viața religioasă şi evoluția demografică a Piteştiului în epoca modernă

prof. dr. Elena ȘTEFĂNICĂ

Creştinii şi bisericile lor

Populația Piteştiului a crescut permanent în epoca modernă, de la circa 5.000 de locuitori la începutul secolului al XIX-lea, la circa 15.000 de locuitori în preajma Primului Război Mondial. Indiferent de rata creşterii, populația şi-a păstrat o anume diversitate etnică şi confesională. Majoritatea populației era constituită din români, iar aceştia erau, în cea mai mare parte, ortodocşi. Ca urmare a acestei realități, numărul bisericilor ortodoxe din oraş va fi cel mai mare, unsprezece, din totalul de şaisprezece lăcaşuri de cult. Cinci biserici sunt tot creştine, dar aparțin riturilor gregorian, calvin, luteran, evanghelic, catolic. Pentru că în Piteşti, în perioada modernă exista, o numeroasă comunitate israelită, aceasta şi-a construit o sinagogă.

Astfel, viața spirituală a piteştenilor este oglindită în bună parte în istoria lăcaşurilor lor de cult, în condițiile în care secolul al XIX-lea este un secol de tranziție de la tradiție spre modernitate.

Se ştie că religia creştină, organizată instituțional în mitropolii, episcopii, parohii a fost o componentă esențială a identității spirituale a poporului român în Evul Mediu, ajutându-l să supraviețuiască etnic. Acest aspect este reliefat şi de comunitatea piteşteană în ansamblul ei, prin atenția acordată bisericilor, întreținerii acestora şi organizarea unor activități sociale, culturale în jurul acestora.

O caracteristică a istoriei românilor este acea că *raporturile dintre Stat şi Biserică au evoluat în mod paşnic*[1]. Această evoluție firească, decurgând din existența aceloraşi interese – conservarea ființei de neam a poporului român – a fost întreruptă sub impactul domniilor fanariote când se ajunge la cumpărarea funcțiilor ecleziastice şi monopolizarea mitropoliilor şi episcopiilor de către arhierei greci, precum şi la scoaterea din țară a uriaşe bogății de către administrația greacă a mănăstirilor închinate Locurilor Sfinte din Orient[2]. Totuşi, deşi contextul istoric este dificil, Biserica Ortodoxă Română (*în continuare se va folosi abrevierea B.O.R.) a avut un rol deosebit în păstrarea şi afirmarea limbii naționale în Epoca Luminilor: traduceri în limba română a unor scrieri religioase, afirmarea învățământului în limba națională prin sprijinirea Şcolii de la Sf. Sava înființate în 1818 de către Gheorghe Lazăr*[3]. De asemenea, *clerul ortodox român s-a implicat în mişcarea de redeşteptare națională din prima jumătate a secolului al XIX-lea*[4]: episcopul Ilarion al Argeşului a fost un sfetnic al lui Tudor Vladimirescu, mitropolitul Dionisie Lupu[5] a aderat la principiile revoluției paşoptiste.

Legislația religioasă

În ceea ce priveşte organizarea Bisericii ca instituție, în perioada studiată, cele mai importante dispoziții au fost cuprinse în Regulamentul organic al Țării Româneşti şi într-o serie de reforme înfăptuite de Alexandru Ioan Cuza. De asemenea, etape importante în evoluția vieții religioase creştine au fost marcate de Legea din 1872 a lui Christian Tell, Legea clerului din 1893 a lui Take Ionescu, precum şi de legile din 1902 şi 1909 ale lui Spiru Haret.

Bisericii îi sunt rezervate numeroase atribuții în plan administrativ şi juridic: clerul de gradul doi trebuie să țină actele de stare civilă, iar clerul, în ansamblul său, este scutit de dări, având dreptul de a pretinde plată din partea credincioşilor pentru servicii speciale (botezuri, înmormântări)[6].

Domnia lui Alexandru Ioan Cuza marchează a doua etapă importantă în evoluția organizării B.O.R., precum şi în evoluția raporturilor Stat-Biserică[7] prin adoptarea *Legii secularizării averilor mănăstireşti* (13/25 decembrie 1863), *decretului din 1863* prin care se impune serviciul divin în limba română, *Legii pentru înmormântări*, care stipulează obligația cultelor de a ridica cimitire în marginea localităților, din martie 1864. Prin *Legea comunală*, adoptată în aceeaşi lună, actele de stare civilă sunt luate din atribuțiile preoților şi date primarilor. De asemenea, prin dispozițiile *Codului civil*, promulgat în decembrie 1864, atribuțiile în materie de căsătorie sunt ridicate din competența tribunalelor bisericeşti (dicasterii) şi date tribunalelor civile, căsătoria civilă rămânând singura căsătorie obligatorie[8].

Constituția din 1866 consemnează, la rândul său, câteva principii privitoare la rolul Bisericii şi religiei în Statul român modern: proclamarea libertății absolute a conştiinței, precum şi garantarea libertății altor culte, limitând totuşi acordarea cetățeniei pentru necreştini (articolul 7). La 14 decembrie 1872, Carol I a sancționat *Legea organică pentru alegerea mitropoliților şi episco-*

[1] Nicolae, Isar, *Relațiile stat-biserică în România modernă (1821-1914)*, Sinteză şi culegere de texte, Ed. Fundației „România de mâine”, Bucureşti, 2007, p. 13

[2] Ibidem, p. 14, 15

[3] Ibidem, p. 16.

[4] Ibidem.

[5] Dionisie Lupu a fost primul mitropolit român care însă şi-a cumpărat funcția cu un milion de piaştri de la ultimul domn fanariot, Alexandru Şuțu, *apud* Nicolae Isar, *Relațiile sta-biserică...,* p.14.

[6] Ibidem, p. 21.

[7] Ibidem, p. 27.

[8] Ibidem, p. 29.

pilor şi pentru crearea Sfântului Sinod, anulând astfel două din legile importante din domeniu adoptate în perioada domnului unirii. Una dintre cele mai importante *legi* pentru că aducea *serioase îmbunătăţiri în ceea ce priveşte starea materială, culturală şi morală a clerului român*[9] a fost adoptată la *29 mai 1893*, în timpul cât Take Ionescu era ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice.

Ultima etapă semnificativă în domeniul definirii relaţiilor stat-biserică până la Marea Unire din 1918 trebuie căutată în *reformele lui Spiru Haret,* dintre 1902 şi 1910. Astfel, în ianuarie 1902 a fost înfiinţată Casa Bisericii care avea ca obiect de preocupare administrarea fondurilor destinate Bisericii, precum şi bunurile acesteia. Noua Lege a lui Spiru Haret, votată de parlament în martie 1909, reorganiza B.O.R., creând o instituţie nouă: Consistoriul superior bisericesc, *restabilindu-se unitatea dintre clerul înalt şi masa clerului de rând.*[10] Alte reforme ale lui Spiru Haret au prevăzut implicarea mai profundă a clerului în viaţa comunităţii: colaborarea dintre preoţi şi învăţători, conferinţele pastorale ale preoţilor. Datorită acestor măsuri legislative, dar şi a celor de organizare a învăţământului, Spiru Haret a devenit *ministrul modernizării instituţionale în raport cu spiritul timpului*[11].

Transformările din viaţa Bisericii româneşti se vor reflecta şi în evoluţiile lăcaşurilor de cult din Piteşti.

Bisericile ortodoxe din Piteşti sunt prezentate într-o statistică a Primăriei din 1884[12], precizându-se hramul bisericilor, data construirii, proprietăţile pe care le deţineau, precum şi personalul pendinte.

Biserica Greci, din culoarea de galben, avea ca hram „Buna Vestire", datând din 1564 şi era deservită de doi preoţi, doi cântăreţi şi un paracliser. Veniturile Bisericii erau constituite din chiria unor case din Piteşti şi din veniturile unor moşii din judeţele Olt (o jumătate din venitul moşiei Şuica) şi Muscel (moşiile Isvorani şi Băiculeşti)[13]. Această biserică aparţinea parohiei „Maica Precistă din Coastă", era *de zid, veche, învelită cu tablă albă, cu două turle*[14]. De asemenea, în 1894, statul subvenţiona cu 30% instituţia, pentru plata personalului bisericesc, din fondurile Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice, în condiţiile în care Biserica avea venituri proprii[15]. Conform autorului lucrării *Episcopia Argeşului*[16], Biserica Buna Vestire a fost cunoscută şi sub numele de *Greci*, sau *biserica lui Norocea logofăt* şi a fost zidită în vremea domnitorului Petru cel Tânăr, fiul lui Mircea Ciobanul, şi refăcută de mai multe ori. La 1845 protopopul plasei o înregistrează ca fiind în activitate. La 26 iunie 1868, acesta raportează episcopiei că biserica se află în reparaţii încă de la 1 mai şi preoţii cer *vreo orânduială provizorie* pe la celelalte biserici din oraş pentru a sluji. A fost reparată la 1870, dar la 10 ani protopopul informează episcopia că biserica are nevoie de reparaţii, însă epitropii risipesc fondurile în loc să se îngrijească de sfântul lăcaş. Astfel că la 7 iunie 1882 *a ajuns în stare de ruină:* cade tencuiala în interior, parţial şi pe afară, stranele descheiate, tinicheaua de pe acoperiş acoperită de grindină şi intră apa în interior. Toate acestea din cauza relei administraţii a parohului Neagu Braşov. Biserica a fost închisă de mai multe ori în 1882. Primăria a obligat enoriaşii s-o repare. Aceştia, fiind constrânşi, au reparat-o până în 1890, iar în 1893 au şi zugrăvit-o. Alte reparaţii s-au făcut şi în anii 1989, 1899, 1905. Cele din 1914-1915 au fost importante şi au impus sfinţirea ei[17].

Biserica Precista Veche din Coastă are hramul Izvorul Tămăduirii, fiind construită în 1540(?), refăcută la 1754, arsă la 1794 şi refăcută, arsă la 1848 şi reparată radical între 1859 şi 1864, amvonul din 1887. Astfel, la 11 februarie 1858 enoriaşii cer aprobarea episcopiei să dărâme biserica din Mahalaua Precista Veche, care era stricată *din cauza anilor şi cutremurelor,* pentru a o ridica pe cea nouă. Episcopul aprobă şi porunceşte protopopului să ridice din biserică sfintele odoare. În vederea demolării s-a cerut şi avizul Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice, solicitându-se şi un ajutor din partea statului pentru lăcaşul *care este cel mai vechi din oraş, unde se află şi sfânta icoană a Maicii Domnului făcătoare de minuni, de la care în toată vremea a dobândit mulţime de pătimaşi tămăduiri şi ajutoare în diferite neputinţe*[18]. După îndeplinirea tuturor formalităţilor legale la 27 mai 1858, protopopul raportează episcopului că biserica Precista din Coastă cu *hramul cel vechi Intrarea în Biserică, astăzi 27 curent, în numele prinţului caimacam şi al prea sfinţiei noastre cheriarhul eparhiei, am pus piatra de temelie cu cetirea sfinţirei apei cei mici, după orânduială, faţă de administrator, dl. prezident al municipalităţii, dl. prezident cu toţi membrii tribunalului, însoţiţi cu toţi orăşenii, împreună cu familiile lor*[19]. Lucrările clădirii noii biserici au durat peste patru ani astfel că la 16 octombrie 1862, protoiereul face cunoscut episcopiei că lucrările s-au încheiat şi cere aprobare pentru a fi sfinţită la 26 octombrie. Cât de temeinic s-a lucrat se va vedea peste două decenii, când la 11 decembrie 1886, parohul reclamă la episcopie că în altar tencuiala a căzut, cercevelele s-au deteriorat, unele geamuri sunt sparte, s-au cojit tencuiala şi zugrăveala, veşmintele sunt rupte şi lista neajunsurilor continuă. După o verificare, se constată că parohul I. Petculescu are dreptate, însă episcopia nu are fonduri pentru reparaţii. În 1887 se fac totuşi reparaţiile care se impuneau şi la 8 septembrie 1887 s-a redeschis pentru slujbă, adăugându-se şi un amvon. Alte reparaţii s-au mai efectuat în 1889, 1904 şi 1926[20].

Biserica „Maica Precista", cu hramul „intrarea în

[9] Ibidem, p. 41.
[10] Ibidem, p. 47.
[11] Ibidem, p. 47
[12] DGAS, filiala Argeş, *fond Primăria Piteşti,* ds. 21/1884-1885, f. 13.
[13] Ibidem, f. 75.
[14] Ibidem, ds. 15/1894/1905, f. 162.
[15] Moşia din comuna Şuica avea 2.000 de pogoane pământ arabil, iar moşia din comuna Băiculeşti era de 100 de pogoane, apud Arhivele Statului, filiala Argeş, *.fond Primăria Piteşti*, ds. 15/1894/1905, f. 163.
[16] Teodor, Mavrodin, *Episcopia Argeşului 1793-1949*, Piteşti, 2005,.p. 311.
[17] Ibidem.
[18] Teodor, Mavrodin, *Op. Cit*.,p. 311.
[19] Ibidem.
[20] Ibidem.

Biserică", era, se pare, cea mai veche biserică din oraş, datând din jurul anului 1500 şi era deservită de doi preoţi, un paracliser, un cântăreţ şi un copist. De asemenea, dispunea de venitul de pe cea de-a doua jumătate a moşiei Şuica din judeţul Olt. Această biserică se întreţinea şi din veniturile moşiei Ştejeret din Bascov. În oraş erau o serie de case, proprietatea bisericii, închiriate unor locuitori ai oraşului: două perechi de case, de pe strada Bucureşti, două perechi de case din culoarea albastră, de pe strada Tabaci. De asemenea, patru locuri erau date cu embatic pe teritoriul Piteştiului[21].

Biserica Sfânta Vineri, cu hramul „Cuvioasa Paraschiva", este una dintre bisericile recent construite din oraş, fiind sfinţită în 1817, având doi preoţi, doi cântăreţi şi un paracliser. Veniturile erau realizate de chiria locului unde se organiza târgul săptămânal, precum şi din administrarea moşiilor Cacaleţi, Bădiceni şi a pădurilor din aceste locuri. În documentele Primăriei Piteşti din 1894, Biserica „Sfânta Vineri" era descrisă astfel: *una biserică de zid veche, învelită cu tinichea, cu două turle, una la Pantocrator şi una care servă de clopotniţă; reparată în 1877; are tâmpla de zid şi o grădină spaţioasă de jur împrejur, plantată cu diferiţi arbori, împrejmuită cu zid, iar în faţa străzii Sfânta Vineri cu grilaj de fier pe un postament de piatră, cu două porţi de fier mari şi două mici*[22]. Biserica dispunea ca inventar de icoane, argintărie şi cărţi vechi, iar cele mai vechi documente din arhivă datau din 1857[23].

Biserica „Sfânta Vineri" sau „biserica Ungurelu din Vale" avea şi hramul „Sf. Ioan". A fost începută de slugerul[24] Ioan Ungurelu şi Hagi Tenea şi terminată de Alexandru Ungurelu, între anii 1818 şi 1827. În anul 1845, protoiereul o înregistrează sub numele de „Sf. Vineri din Telesci", cu hramul „Cuvioasa Paraschiva". La 18 iulie 1875, enoria cere aprobare la episcopie pentru a o zugrăvi; la 10 decembrie 1877, biserica este zugrăvită, fiind sfinţită la 18 decembrie acelaşi an. Alte reparaţii şi îmbunătăţiri (împrejmuire, repararea temeliei, acoperişul) s-au făcut în anii 1888, 1893, 1902. Cu toate reparaţiile care s-au făcut, biserica nu mai rezista. Singura soluţie era construirea alteia noi. După aprobările de rigoare s-a pus piatra fundamentală pentru biserica nouă, la 20 iulie 1903, slujba fiind efectuată de către episcopul Gherasim Timuş (31 mai 1893 – 22 decembrie 1911). Proiectul clădirii a fost întocmit de arhitectul I. Socolescu. Noua biserică s-a ridicat alături de cea veche, care a fost demolată. Sfinţirea, după zugrăvit, a avut loc la 12 octombrie 1908. A fost modernizată ulterior ori introducerea curentului electric în 1915[25].

În ceea ce priveşte *Biserica Sfântul Gheorghe*, aceasta se găsea în culoarea de roşu, avea ca hram Sfântul Gheorghe, era una dintre cele mai vechi din oraş, datând din 1656, veniturile fiind asigurate de şase prăvălii de pe strada Şerban-Vodă şi din nouă locuri date cu embatic. Personalul era format din doi preoţi, un diacon, un cântăreţ şi un paracliser în 1884. Biserica „Sfântul Gheorghe" se mai numea şi „Domnească" şi avea şi hramul „Sf. Filofteia". A fost târnosită de Constantin Şerban[26] şi Doamna Bălaşa, la 1656. Este singurul vestigiu al curţii domneşti din Piteşti[27]. Biserica a fost refăcută în sec. al XVIII-lea şi reparată în mai multe rânduri (1844, 1869, 1872). În anul 1845, biserica se afla în stare bună şi se slujea sfânta liturghie. La 3 iunie 1875 epitropii[28] cer aprobare episcopiei să-i facă noi reparaţii, care la 27 noiembrie se terminaseră deja, „afară de tâmpla care a rămas nepoleită din lipsă de fonduri".[29] Enoriaşii şi epitropii voiau s-o sfinţească de 7 decembrie (Sf. Filofteia), dar pentru că fondurile pentru terminarea tuturor lucrărilor s-au epuizat în 1875, sfinţirea a avut loc abia în luna martie 1877. Alte reparaţii au avut loc în 1883 şi în 1891. O preocupare constantă a constituit-o apărarea picturii de fumul produs al lumânării şi păstrarea curăţeniei parchetului. Pentru aceasta, în 1892 s-au pus la sfeşnice şi policandre lumânări cu resort de metal şi în care se introduceau numai lumânări de ceară curată. În 1894, Biserica este descrisă astfel: *construită de zid, cu tâmpla de brad şi tei, sculptată; înlăuntru are parchet de asfalt şi marmură. Învelişul este din fier alb, vopsit.*[30] Arhiva bisericii avea documente din 1805, anume zapise şi copii de zapise, anaforale judecătoreşti, cedări de locuri.[31] Din cauza trecerii timpului, Biserica a avut nevoie de reparaţii mai mici, care s-au făcut în anii 1902 şi 1903. Înlăturarea pericolului afumării interiorului bisericii a dispărut odată cu introducerea curentului electric în anul 1913. Biserica „Sf. Gheorghe" a obţinut construirea unei biserici-capele, terminată în 1905[32].

O biserică din secolul al XIX-lea era şi cea cu hramul *Sfântul Nicolae*, care avea şi ea doi preoţi şi un cântăreţ, iar veniturile erau asigurate de patru prăvălii de pe strada Şerban-Vodă.[33] În 1894, cu ocazia rectificării bugetului comunal în urma Legii lui Take Ionescu din 1893, se realizează inventarul Bisericii „Sfântului Nicolae", care este afiliată Bisericii „Sfântul Gheorghe". Se spune că biserica este *construită de zid, învelită cu fier alb, cu două turle. În turla clopotniţei se află aşezat un orologiu, dăruit Bisericii de decedatul Ştefan Babick, fost farmacist şi întreţinut de primărie.*[34] De asemenea, Biserica avea în patrimoniu o Evanghelie îmbrăcată cu argint, şapte candelabre mari de argint şi patru mici, tot din argint. Documentele cele mai vechi din arhiva bisericii datau din 1852 şi se refereau la procesul pentru moşia

---

21 DGAS, filiala Argeş, *fond Primăria Piteşti*, ds. 15/1894/1905, f. 163.

22 Ibidem, ds. 15/1894/1905, f.106.

23 Ibidem.

24 Sluger sau sulger = membru al curţii domneşti care se ocupa cu aprovizionarea cu carne.

25 Teodor, Mavrodin, *Op. cit.*,p. 314.

26 Constantin Şerban, domn al Ţării Româneşti (9 aprilie 1654 – martie 1658).

27 Piteştiul a fost Curte Domnească şi în vremea lui Neagoe Basarab (1512-1521).

28 Epitrop = administratorul unui bun, în special al averii unei biserici; efor.

29 Teodor, Mavrodin, *Op. cit.*, p. 310.

30 DGAS, filiala Argeş, *fond Primăria Piteşti*, ds. 15/1894/1905, f. 152.

31 Ibidem.

32 Teodor, Mavrodin, *Op. cit*, p. 311.

33 DGAS, filiala Argeş, *fond Primăria Piteşti*, ds. 21/1884-1885, f. 75.

34 Ibidem, ds. 15/1894 -1905, f. 147.

Vătăşescu cu *Casa răposatului Nae Socolescu şi Ştefan Jianu.*[35] Biserica „Sfântul Nicolae" a fost construită se pare în secolul al XVIII-lea (?), dărâmată de cutremur în 1802, refăcută de enoriaşi în 1812, arsă la 1848, refăcută şi zugrăvită în 1864. Protopopul o înregistrează în anul 1845 ca fiind în activitate. Bisericii i s-au făcut reparaţii importante şi, la 30 noiembrie 1867, a fost resfinţită. În 1876, biserica a trebuit să lupte contra iniţiativei primăriei de a se instala în turla ei un observator care să anunţe apariţia unui foc în oraş.[36] La 17 ianuarie 1877, episcopul face cunoscut Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice că, de s-ar aplica, *ar avea de suferit cu timpul din cauza materialului ce s-ar adăuga în turlă pentru observator*[37]. Interesant este faptul că Regele Carol I a înzestrat această biserică cu un policandru, conform adresei nr. 20/8 iunie 1884 a Casei M. S. Regelui: *Am onoarea a vă aduce la cunoştinţă Prea Sfinţiei Voastre că săptămâna aceasta s-a pornit la Piteşti, la adresa sfinţiei sale protopopul judeţului Argeş, policandrul dăruit de M. S. Regele bisericii Sf. Nicolae din acel oraş*[38]. *Alte reparaţii s-au făcut în 1887, 1893, 1897, 1921*[39].

În culorile negru şi albastru (două din cele patru cartiere ale Piteştiului din secolul al XIX-lea) se găseau nouă lăcaşuri de cult, printre care şi sinagoga şi două biserici care nu aparţineau confesiunii ortodoxe.

Biserica Sf. Ioan din Piteşti a fost amplasată pe locul vechiului „foişor de foc" şi este atestată din 1628; la 1728 era construită din lemn şi în 1806 reconstruită de Hagi Matei Ţăcălie.[40] În 1845 biserica este în bună stare. Enoria bisericii, la 18 ianuarie 1861 se plânge episcopiei că lăcaşul a rămas mic, neîncăpător faţă cu sporirea populaţiei şi ar dori să-l mărească. Neexistând fonduri suficiente s-a apelat la ajutorul credincioşilor. În perioada 1881-1888 s-au desfăşurat lucrări de reclădire a bisericii de către enoriaşi. Cele mai importante lucrări s-au realizat în anii 1914-1915 când a fost închisă pentru slujbă deschizându-se pe 7 iunie 1915. Biserica Sfântul Ioan avea două hramuri: Sfântul Ioan şi Sfântul Dumitru şi dispunea de un singur preot şi un paracliser. În 1884 nu se organizau slujbe, acestea fiind suspendate din 1881, *„fiind pusă în construcţiune"*[41]. Veniturile, în anul 1884, constau din 240 de lei provenind din chiria unor case din Piteşti, dar şi din daniile enoriaşilor[42].

Biserica Sfânta Treime datează tot din sec. al XVII-lea, din vremea lui Matei Basarab, fiind construită tot de meşterul Stoica, cel care a realizat ansamblul de la Goleşti, proprietatea vestitei familii Golescu din fostul Judeţ Muscel[43]. Biserica a fost construită pe locul alteia mai vechi. Dintre elementele decorative se disting ancadramentele ferestrelor cu baghete în stil gotic şi rozete sculptate în motive diferite de la o fereastră la alta, precum şi picturile murale din secolul al XVII-lea. La 1845, biserica se afla în activitate. După 20 de ani s-au făcut lucrări importante, şi la 23 septembrie 1864, protoieria face cunoscut episcopiei că *dl. Andrei Grigorie, epitropul şi îngrijitorul bisericii Beştelei, solicită să se sfinţească pe 27 septembrie.*[44] Biserica numită şi Beştelei a fost iniţial schit, care s-a desfiinţat, devenind biserică de mir, întreţinută de stat. Vijelia din 1880 a afectat învelişul de tinichea şi *două odăi unde stau servitorii, fiind afectată şi împrejmuirea*[45]. În 1885, biserica nu se restaurase, fiind schimbat şi preotul cu Gh. Miclescu. Noul preot este numit de Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice la 21 februarie 1885 şi ia în primire o biserică de zid, cu „toate învechite şi în stare proastă, intră şi ploaia prin acoperiş". Cu toate intervenţiile făcute, ministerul a aprobat fonduri doar pentru reparaţii exterioare, iar pentru cele interioare (zugrăveală, policandru etc.) au strâns bani enoriaşii. La 15 decembrie 1885, toate reparaţiile erau terminate şi se cere aprobare pentru sfinţirea lăcaşului la 22 decembrie. Episcopul aprobă şi-l anunţă pe preot că va merge şi el *la sfinţirea sfintei liturghii*[46]. Vechimea Bisericii „Sfânta Treime – Beştelei" nu era cunoscută de autorul statisticii din 1884. Este un lăcaş de cult fără venituri proprii, supravieţuind financiar din fondurile alocate de stat şi din donaţiile enoriaşilor. Ca şi personal, era deservită de doi preoţi, un paracliser şi un cântăreţ.

Cea mai nouă biserică avea hram dublu: *Sfântul Ilie şi Sfântul Pantelimon,* datând din 1828. Era slujită de doi preoţi, iar veniturile se ridicau la 1.500 de franci pe an, realizate din chiria unor case şi locuri de pe teritoriul Piteştiului. Biserica parohială „Sfântul Ilie" era *încă particulară în 1894, zidită de familia Pandele Petre şi întreţinută din averea lăsată de aceasta*[47]. Biserica „Sfântul Ilie" din Piteşti a fost construită în perioada 1826-1827 de Pantelimon Petre şi soţia Păuna. Este cea mai recentă construcţie religioasă din perioada studiată. La 22 aprilie 1892, parohul bisericii se plânge episcopiei că, deşi în testamentul ctitorilor se prevede ca preoţii să primească anual 200 de lei, din anul 1875 nu li s-au mai plătit aceste sume pe motiv că nu plătesc chirie fiindcă locuiesc în casele din curtea bisericii. Plângerea a fost înaintată la Ministerul Cultelor care a răspuns că dacă urmaşii nu pot plăti, atunci conform art. 35 din lege „să plătească primăria"[48]. Se mai arăta în plângere că din cauza relei administrări a fondurilor bisericii (descendent N. Constantinescu), lăcaşul a ajuns în ruină. Administratorul testamentului nu a vrut să renunţe la dreptul său de urmaş al ctitorilor şi s-a apucat de repararea bisericii, fi-

[35] Teodor, Mavrodin, *Op. cit*.,p. 310.
[36] Ibidem.
[37] Ibidem.
[38] Ibidem, passim.
[39] Ibidem . Din păcate biserica a fost demolată în 1962 ca urmare a proiectului de sistematizare a centrului oraşului. Policandrul dăruit de rege, icoane şi alte obiecte se află în biserica din satul Enculeşti, comuna Ştefăneşti, azi judeţul Argeş.
[40] Teodor, Mavrodin, *Op. cit*., p. 312 .
[41] DGAS, filiala Argeş, *fond Primăria Piteşti*, ds. 21/1884-1885, f. 15.
[42] Ibidem.
[43] Teodor, Mavrodin, *Op. cit*., p. 311.
[44] Ibidem .
[45] Ibidem.
[46] Ibidem.
[47] DGAS, filiala Argeş, *fond Primăria Piteşti* , ds. 15/1894/1905, f. 2.
[48] Mavrodin, Teodor, *Op. cit*., p. 313.

ind ajutat şi de episcopie, cu pantahuză[49]. Astfel că, în anul 1890, lucrările s-au terminat, biserica a fost mărită şi sfinţită la 1 decembrie 1896 chiar de către episcop. Alte lucrări, în special de întreţinere, s-au făcut în anii 1910, 1920, dar mai ales după 1945[50].

Schitului Trivalea, cu hramul „Sfânta Treime”, nu i se cunoştea data construcţiei în 1884, fiind întreţinută din fondurile statului şi fiind deservită de doi preoţi.[51] Conform istoricului Teodor Mavrodin[52], Schitul Trivalea din Piteşti a început să fie construit de mitropolitul Varlaam în anul 1672 şi terminat între anii 1678 şi 1688; a fost avariat de cutremurul din 1802, refăcut mai târziu. Din nou a fost dărâmat de cutremurul din 1827 şi rezidit în perioada 1854-1856, în timpul egumenului Ierotei, restaurat şi zugrăvit în 1904. A fost metoh[53] al Mănăstirii Cozia. La 4 octombrie 1918, stareţul Iustin Popescu raportează episcopiei că, în urma cutremurului din 1916, trei camere s-au ruinat şi cere ajutor. Episcopia a intervenit la MCIP şi schitul a primit suma de 300 de lei. La 20 iulie 1921 se mai cer bani pentru alte două încăperi[54].

Ultima biserică ortodoxă amintită în documentul din 1884 era cea numită *Mavrodolu*, cu hramul Sfinţilor „Spiridon, Haralambie şi Adormirea Maicii Domnului”. Este o biserică reconstruită în secolul al XIX-lea, de zid, de Ion Mavrodolu, în perioada 1815-1818, fiind sfinţită de către episcopul Iosif. Iniţial, Biserica era din lemn şi a fost construită în anul 1752 de Ene Cupeţul. A avut de suferit în urma incendiului din 1848 şi a fost reparată şi resfinţită în 1849. În statistica protopopului din 1845 este consemnată cu acelaşi hram, fiind numită „Precista Nouă”. Reparaţii i s-au făcut în 1866[55].

Între Biserica „Sf. Gheorghe” şi „Biserica Mavrodolu” – mai ales după crearea statului român şi stabilirea sărbătorilor naţionale prin *Regulamentul pentru sărbătorile ce trebuie a ţine creştinii ortodocşi în curgerea anului*, din 3 iulie 1874[56] – exista o competiţie pentru organizarea de ceremonii.

La 17 septembrie 1868, epitropii trimit episcopului o jalbă în care se arată că biserica lor *a fost catedrala acestui oraş chiar de la fondarea ei; într-însa se primeau domnitorii, prea sfinţii episcopi şi se săvârşea orice ceremonie religioasă privitoare la Te-Deum-uri domneşti şi alte ocaziuni de acest feliu. Acum, în iarna trecută, nu ştim din ce cauză şi din a cui bună-voinţă, ni se vesti prin tobă că catedrala de la Mavrodolu se permută la biserica „Sf. Gheorghe”*[57]. Episcopul este de partea jeluitorilor şi scrie protoierului că *Noi primim cu plângere de a se reda bisericii Mavrodolu dreptul ce l-a avut*[58] şi să aducă la cunoştinţa autorităţilor judeţene şi localnicilor acest lucru. Arhiereul Neofit Scriban îi mai spune protoiereului: *cucernicia ta, în lipsa noastră, vei săvârşi toate serviciile Dumnezeieşti oficiale numai la biserica Mavrodolu, precum a fost obiceiul şi precum ai făcut şi până acum. Depoziţiile deciziunii acesteia şi copia supliciu... le vei face să ajungă la cunoştinţa celor ce se cuvin*[59]. În anul îndeplinirii ordinului, protoiereul a primit de la primărie adresa nr. 2267, prin care-i spune că este o lucrare a consiliului, bazată pe dreptul legii comunale, transferarea catedralei la biserica Sf. Gheorghe, ca biserica domnească şi fostă catedrală, găsindu-se şi în centrul oraşului, hotărâre care s-a luat în şedinţa din 8 ianuarie 1868. Se pare că la hotărârea consiliului a avut şi protoiereul o oarecare influenţă, căci episcopul, la 28 octombrie 1868, îi transmite că degeaba se străduieşte să-l determine a accepta hotărârea consiliului, *asociindu-se cu acei ce asaltează canoanele bisericeşti, pentru a mă face pe mine complice la aceasta, ca să-mi calc sfintele datorii către biserică; rău faci că-mi dai asemenea sfaturi şi mă mir că ai asemenea curaj când ştii foarte bine că eu altădată am jertfit totul numai ca să nu-mi calc datoriile către biserică... eu ştiu una şi bună, că biserica Mavrodolu, precum mărturisesc bătrânii Piteştiului, de la întemeierea sa şi până astăzi, s-a bucurat de dreptul exclusiv şi necontestat de până acum de a fi o catedrală*[60]. Enoriaşii, la rândul lor, şi-au arătat nemulţumirea faţă de hotărârea consiliului comunal, trimiţând o suplică la episcop, semnată de 200 de persoane, la 29 noiembrie 1898, acuzându-l pe primar *care a ajuns a ordona chiar şi în biserică... şi prin mijlocirea actualului protopop – N. Constantinescu.*[61] Conflictul dintre enoriaşi şi primărie a ajuns şi la Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice. Slujbele erau oficiate tot de către doi preoţi în 1884. Biserica a fost bine întreţinută de enoriaşi, în ciuda conflictului cu primăria, fiind făcute îmbunătăţiri şi reparaţii succesive în anii 1883, 1891, 1912. În 1912 biserica primeşte un iconastas nou, de aramă, de la doamna Bălaşa I. Deleanu, cel vechi fiind donat unei biserici mai sărace. Între anii 1914 şi 1915 a fost repictată de Gheorghe Belizarie şi s-a introdus curentul electric. La inspecţia din 27 decembrie 1939, protoiereul o găseşte „bine”[62].

Schitul Buliga era în activitate în 1845. Avea hramul „Sf. Îngeri”. Pisania[63] lăcaşului ne spune numele şi data celui care l-a clădit*: Cu vrearea tatălui şi cu ajutorul fiului şi cu săvârşirea Duhului Sfânt, miluindu-ne bunul Dumnezeu, îndemnatu-ne-am de am zidit această sfântă biserică din temelie eu robul lui Dumnezeu jupan Martin sin jupan Pătru Buliga şi cu jupâneasa Elena şi întru*

[49] Phantahuză = listă de subscripţie cu care se strâng bani pentru clădirea sau pentru repararea unei biserici, pentru o operă de binefacere.
[50] Teodor, Mavrodin, *Op. cit.*, p. 313.
[51] DGAS, filiala Argeş, *fond Primăria Piteşti*, ds. 21/1884-1885, f. 20.
[52] Teodor, Mavrodin, *Op. cit.*, p. 318.
[53] Metoh = metoc, mănăstire mică, subordonată administrativ unei mănăstiri mai mari; clădire care aparţine unei mănăstiri şi care serveşte ca loc de găzduire.
[54] Teodor, Mavrodin, *Op. cit.*, p. 318.
[55] Ibidem, p. 314.
[56] Isar, Nicolae *Relaţiile sta-biserică...*, p. 159.
[57] DGAS, filiala Argeş, *fond Primăria Piteşti*, ds. 13/1868, f. 23.
[58] Ibidem.
[59] Ibidem.
[60] Ibidem.
[61] Ibidem.
[62] Teodor, Mavrodin, *Op. cit.*,p. 318.
[63] Pisanie = inscripţie sculptată în piatră, în metal, pictată etc. Pe morminte, la intrarea într-o biserică, într-o clădire etc., cuprinzând o invocaţie religioasă, numele ctitorului, motivarea zidirii sau date asupra monumentului respectiv.

lauda şi cinstea prea marilor voievozi Mihail şi Gavril şi a tuturor celorlalte fără de trupuri puteri, în zilele prea luminatului Ion Constantin Nicolae voievod ca să ne fie nouă şi părinţilor noştri de pomenire în veci amin (sept.1, anul 7208; adică 1 septembrie 1699)[64]. Destinaţia lăcaşului a fost aceea de a fi schit de călugări, fiind închinat mitropoliei ţării. În urma legii de secularizare a averilor mănăstireşti[65], din timpul domnitorului Alexandru Ioan Cuza, a intrat în proprietatea statului. În 1884 *Schitul Buliga* era o biserică fără venituri proprii, întreţinută de stat şi ale cărei slujbe erau organizate de doi preoţi.

Prefectura judeţului Argeş, dorind să-şi construiască un sediu administrativ, potrivit cu nevoile sale, intervine la Ministerul de Interne pentru a-i ceda terenul schitului şi clădirile de pe el. Urma ca biserica şi clădirile schitului să fie demolate, invocându-se şi starea precară în care se aflau. La 23 august 1898 ministerul face cunoscut episcopiei că a aprobat cererea Prefecturii Argeş de a se dărâma biserica *în vederea ruinei în care se găseşte*[66].

La 7 septembrie 1898, prefectul scrie episcopiei că pe *locul numit Buliga din oraşul Piteşti, proprietate a acestui judeţ, concedată de stat prin legile promulgate la 21 martie 1872 şi 28 ianuarie 1893*[67] s-a spus în lucrare Palatul Administrativ al judeţului Argeş – aprobându-se dărâmarea imobilelor existente. Dărâmarea s-a aprobat *cu dispoziţiunea de a se ridica pe locul sfântului prestol*[68] *un monument comemorativ în care să se încadreze, pe cât posibil, inscripţiunea originală, cea veche; sub monument să se pună oasele din mormintele ctitorilor, conservându-se deasupra piatra funerară, iar odoarele bisericii, ca chivotul de argint, potirul, Evanghelia din 1697 de Antim Ivireanul să se trimită la muzeu, de asemenea şi clopotele dacă au inscripţiune*[69]. În cazul în care clopotele nu au inscripţii, să fie trimise la episcopie, împreună cu celelalte obiecte şi veşminte *spre a fi împărţite la biserice sărace, lipsite de aceste obiecte*[70]. În privinţa materialelor ce ar rezulta din demolare, prefectul propune să fie date comunei Bascov-Fleşti, care de mai mult timp doreşte să-şi clădească lăcaş de rugăciune, dar nu are mijloace. Ambele adrese primite episcopul le înaintează Sfântului Sinod pentru a decide, inserând şi câteva informaţii despre schit: a avut moşii la Schiau, Ungheni, Negreni, vii, delniţe şi case mari; avea călugări fiind considerată schit; mai avea şi preoţi de mir, diaconi şi un arhiereu[71]; aici a fost consistoriul eparhial, ca şi şcoala din care ieşeau candidaţi la preoţie, pe vremurile acelea pe când nu existau şcoli şi seminare în ţară; toată averea a luat-o statul la 1864; de la secularizare până la legea clerului mirean aici a fost un egumen sau preoţi de mir ca îngrijitori. Sfântul Sinod, luând în discuţie situaţia de la Piteşti, la 19 octombrie 1898, a hotărât să nu aprobe dărâmarea bisericii, anunţând episcopia despre aceasta la 21 octombrie 1898[72].

Intervenţii pentru păstrarea bisericii s-au făcut din partea îngrijitorului, enoriaşilor, a episcopiei şi a Sfântului Sinod. Totul a fost în zadar. La 14 decembrie 1898, Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice îi face cunoscut episcopului că s-a aprobat de către Comisia Monumentelor Istorice demolarea şi deci nu se mai poate face nimic. Ca urmare, la 18 ianuarie 1899, episcopul comunica protoiereului să se ia obiectele sacre şi Evanghelia şi să fie depuse la muzeul episcopal, iar celelalte obiecte să fie date bisericii parohiale („Sf. Ioan"), unde va servi şi preotul bisericii „Buliga", iar tâmpla se va da altei biserici date în construcţie. Ministerul Cultelor este de altă părere şi propune episcopiei la 31 martie 1899 ca obiectele sacre să fie date Muzeului Naţional (Muzeul de Antichităţi) din Bucureşti[73].

Fiecărei biserici îi erau afiliate familii de enoriaşi, numărul acestora variind de la 34 de familii, în cazul Bisericii „Buliga", până la 175 de familii, în cazul Bisericii cu hramul „Adormirea Maicii Domnului".[74]

În ceea ce priveşte bisericile creştine din oraş, veniturile acestora în 1901 erau următoarele: Biserica „Sf. Ioan" avea case bisericeşti, donate de M.I. Nicolopol, case care erau închiriate în 1901[75]; Biserica „Precista din Coastă" avea moşia Şuica, din judeţul Olt[76]; Biserica „Sf. Vineri" a avut un venit de 141.432 de lei în 1901, iar cheltuielile au fost de 7.540 de lei, având aşadar un excedent de 133.892 de lei.[77]

Comuna contribuie nu numai la plata personalului bisericilor din oraş, ci intervine şi pentru sancţionarea celor care se fac vinovaţi. Astfel, preotului Gh. Mielcescu, de la biserica Buna Vestire Greci, i se opreşte în 1901 salariul pe 10 zile, „fiind judecat"[78].

În urma modificării Legii clerului, salariul preoţilor în 1900-1901 şi 1901-1902 era plătit de comună, 60 de lei, şi de stat, respectiv 40 de lei lunar. Suma plătită de comună variază.

În acest context, aflăm că la Biserica „Sf. Gheorghe" exista un cor înfiinţat în 1884 şi care era întreţinut de biserică. Preotul acestei biserici doreşte ca acest cor să fie întreţinut de stat, precum cele din oraşele Bucureşti, Ploieşti, Giurgiu, Câmpulung, care, după ştiinţa preotului respectiv, primeau lunar câte 500 de lei de la comună.[79]

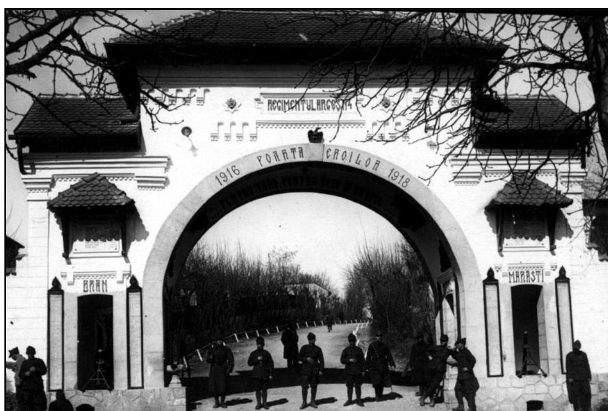
(continuarea în numărul următor)

[64] Teodor, Mavrodin, *Op. cit*., p. 318.
[65] Legea de secularizare – dec. 1863, în vremea domnitorului Alexandru Ioan Cuza (24 ianuarie 1859 – 11 februarie 1866).
[66] Teodor, Mavrodin, *Op.cit.,* p. 311.
[67] Ibidem .
[68] Prestol sau pristol = masă din mijlocul altarului unei biserici, pe care se ţin obiectele necesare oficierii liturghiei.
[69] Teodor, Mavrodin, *Op. cit*., p. 314.
[70] Ibidem.
[71] Arhiereu = denumire generală pentru gradele superioare ale clerului.
[72] Teodor, Mavrodin, *Op. cit*., p. 314.
[73] Ibidem.
[74] DGAS, filiala Argeş, *fond Primăria Piteşti*, ds. 15/1894/1905, f. 58 şi 67.
[75] Ibidem,ds. 5/1901, f. 10.
[76] Ibidem, f. 13.
[77] Ibidem, f. 23.
[78] Ibidem, f. 15.
[79] Ibidem, f. 23.

Arc peste timp: Poarta Eroilor în presa locală

dr. Iulian BOȚOGHINĂ

Din inițiativa colonelului Barbu Pârâianu, comandantul Regimentului 4 Dorobanți *Argeş*, secondat de ajutorul său, locotenent-colonelul Constantin Bengliu, a fost construit în Piteşti monumentul ce din 1926 poartă numele de *Poarta Eroilor*[1]. Veritabil arc de triumf care străjuieşte intrarea în fosta cazarmă a Regimentului 4 Dorobanți, monumentul a fost construit din fondurile adunate cu sârg prin prestațiile publice ale fanfarei regimentului, din sumele alocate regimentului pentru întreținere, cât şi din contribuția benevolă a cadrelor militare şi trupei.

Poarta Eroilor, după inaugurarea din 1926, unde se pot vedea mortierele plasate în spaţiul destinat trofeelor, plăcile din oţel inscripţionate cu numele eroilor, acvila ce străjuieşte arcul de boltă şi şipotele amplasate pe stâlpii laterali

Mai jos, pe plăci mari de tablă de oțel zidite în poartă şi acoperite cu sticlă, au fost inscripționate numele celor 2.300 de ostaşi care au murit, alături de ofițerii lor, pentru împlinirea aceluiaşi ideal. În partea de jos a stâlpilor porții erau *înfipte două şipote, din care* […] *curgea o apă limpede ca lacrima – care să [a]stâmpere întotdeauna setea trecătorilor osteniți*. În interiorul stâlpilor porții a fost amenajat un mic muzeu militar, unde au fost expuse trofeele de război luate de ostaşii Regimentului 4 Dorobanți în luptele de la Mărăşti: *aruncătoare de bombe, puşti şi carabine, săbii şi grenade* [...] *care erau înfipte în picioarele porții* […]. Pe peretele din interior, deasupra acestor exponate, au fost rânduite tablouri cu chipurile ofițerilor căzuți la datorie. Pe frontispiciul monumentului au fost inscripționate cuvintele următoare: *Regimentul Argeş nr. 4. Poarta Eroilor 1918. Morți pentru țară, pentru Rege şi Drapel*, crezul pentru care eroii înscrişi pe această monumentală poartă *şi-au sacrificat ce au avut mai scump*. Mai departe rămâne scris că: *Ei n-au murit, trăiesc în noi că sunt eroi*, pentru ca cei ce vor citi să nu uite că cinstirea eroilor este însăşi cinstirea patriei.

Pe stâlpii *Porții Eroilor* au fost dăltuite denumirile localităților Bran, Dragoslavele, Mărăşti, Mohu ş.a., în care au căzut la datorie militari argeşeni în luptele din Primul Război Mondial.

Inaugurarea monumentului a avut loc la 26 septembrie 1926, o frumoasă zi de toamnă, printr-un ceremonial deosebit, cum se cuvenea momentului. Aşa cum consemna un ziar al vremii: *s-a adunat lume multă ca să sfințească acest monument şi să pomenească numele celor înscrişi pe el* […]. *S-au adunat, cu zgomot de sărbătoare şcoli, armată multă, văduve şi orfani de război, pururea cu ochii înlăcrimați şi lume multă piteşteană*[2].

La această solemnă manifestație au asistat înalte personalități militare, oficialități ale oraşului, demnitari, ofițeri pensionari, reprezentanți ai clerului, invitați.

Dintre aceştia îi amintim pe: generalul Dumitrescu Constantin, comandantul Corpului 1 Armată, generalul Stambulescu Gheorghe, comandantul Diviziei a 3-a Infanterie, şi subşeful său de stat-major, Spiroiu Mişu, comandantul Regimentului 6 Artilerie, Ştefănescu Alexandru, comandantul Brigăzii a 2-a Artilerie, medicul şef al Diviziei a 3-a, Negoescu Budeanu, comandantul Cercului de Recrutare Argeş, Ovid Bădulescu, prefectul de Argeş, Mişu Păunescu, subprefectul județului, primarul urbei, Ştefan Martinescu, senatorii: Iancu Purcăreanu şi inginerul Baranga, deputații: general Iancovescu, Ion Posescu, Honoriu Bănescu, colonel Homoriceanu; inspectorul general sanitar Vasile Teodorescu, primul preşedinte al Tribunalului Argeş, Zenovie Damian, directorul poliției, Manole Dumitrescu, director de bancă, Episcopul de Argeş, protopopul Vintilescu, preotul Mateescu, confesorul garnizoanei, ofițeri activi şi de rezervă din cadrul regimentului, întregul corp ofițeresc din garnizoana Piteşti, locotenentul Nicolae Copaciu, delegatul Societății *Mormintele Eroilor* din Bucureşti ş.a[3].

Începând cu orele 9^{00}, mulți localnici au început să se îndrepte spre monument, pentru a-şi ocupa locurile fie la tribună, fie pe trotuare. Puțin mai târziu au început să sosească delegațiile societăților, ale şcolilor, văduvele şi orfanii de război, lume foarte multă, din toate categoriile sociale. Foarte bine primită a fost Societatea *Munții Coți*, a demobilizaților din Argeş, *care au venit în formație ostăşească, cu drapel şi trompeți militari*[4].

[1] ****Istoricul Regimentului 4 Dorobanți* "ARGEŞ", Editura Pământul, 2008, p. 229-235.

[2] *Arhivele Militare Române*, fond „Colecții.RIJO I", f. 20.
[3] „*România Eroică*", nr. 1, anul 1927, p. 7-8.
[4] *Ibidem*, p.8.

La ora 11, comandantul Corpului 1 Armată, generalul Constantin Dumitrescu, cu statul său major, a trecut în revistă trupele din garnizoana locală, care erau dispuse pe trotuare în fața monumentului. S-a făcut prezentarea oficialităților, a ofițerilor superiori și a invitaților[5].

La orele 11[20] a început solemnitatea printr-o slujbă religioasă oficiată de I.P.S. Episcopul Argeșului, însoțit de clerul din Pitești, care s-au rugat *pentru cei morți și pentru cei vii, stropind cu apă sfințită monumentul și tablourile ce cuprind numele eroilor adormiți întru Domnul, cum și peste capetele drept-credincioșilor adunați la marea sărbătoare*[6].

Acest moment a fost urmat de discursul de deschidere rostit de colonelul Barbu Pârâianu, comandantul Regimentului 4 Dorobanți care, deși nu a luptat în război cu acest regiment, ci cu Regimentul 55 Infanterie, *a simțit ca o sfântă datorie să-și amintească de vitejii argeșeni și în amintirea lor, să ridice această poartă monumentală a eroilor*. Vocea sa, când liniștită și duioasă, când zbuciumată și puternică, a evocat, pe rând, faptele de vitejie pe care le-au făptuit în urmă cu zece ani ostașii argeșeni la Bethlen, Calbor, Cincu Mare, Mohu, Homorod și la Sânpetru în Transilvania, la Predeluș, pe muntele Ștevia, la Inotești, pe Valea Buzăului, la Schitul Tarnița și la Mărăști[7]. Mai departe, în cuvântarea sa, colonelul Pârâianu a ținut să spună oficialităților, dar mai ales publicului prezent că «*În războiul dezrobirii neamului, județul Argeș dând jertfă pe altarul Patriei 20 de ofițeri și 2.300 de soldați, am căutat să eternizez această vitejie, ridicând acest monument, acest arc de triumf, la poarta Regimentului 4 Argeș. Pentru ca toți să cunoască faptele de glorie ale regimentelor 4 și 44 infanterie* […]. *Fiți mândri de regimentele ce au luptat atât de brav. Prin jertfa a 20 de ofițeri și 2.300 soldați, v-ați deschis loc de cinste în cartea de aur a neamului nostru. Eu, comandantul Regimentului 4 Argeș, convins fiind că războiul de mâine este războiul sufletului, că cinstea eroilor de ieri făurește pe eroii de mâine, am ridicat cu modestele mijloace ale corpului acest portal monument, dându-i numele de „Poarta Eroilor", pentru a eterniza vitejia fără seamăn a eroilor acestor două regimente din Argeș.*

Pe sub poarta aceasta copiii, bătrânii, soldații, concentrații, femeile care își vor căuta feciorii se vor opri o clipă, își vor înălța gândul către Cel de Sus și vor aduce o lacrimă ca prinos de recunoștință în fața acestor pomelnice de eroi, realizând astfel, prin pilde și fapte, educația ostășească și națională. Am ținut ca pe bolta acestui monument să scriu crezul nostru ostășesc prin cuvintele: „Pentru Țară, Pentru Regi și Drapel!" […] cuvinte pentru care eroii ce-i priviți și-au sacrificat ce au avut mai scump.

Aceste cuvinte să vă fie și vouă crezul de mâine, spre a fi demni urmași ai celor care s-au luptat la Bran, Calbor, la Homorod – Iztleter, Mărăști, ori la Boița, Șelimberg, Tălmaci și Mormântul.

Ostași,

Frumoasă moștenire ne-au lăsat părinții și frații noștri care au luptat pentru întregirea neamului.

Fiți mândri, voi argeșeni, de gloria înscrisă de ei în cartea de aur! Dar o datorie sfântă vă leagă: Este datoria de a păstra neatinsă moștenirea ce ne-au lăsat! Dușmani mulți ne pândesc de la hotare, dornici de a ne rupe din sfântul pământ al Patriei. În sufletul vostru curat și în brațul vostru de oțel se reazemă siguranța zilei de mâine. Fiți demni de cei 2.300 de eroi; fiți demni de numele de Români!

În aceste momente înălțătoare mai avem o scumpă datorie, este aceea de a ne îndrepta gândul către Acela care a fost simbolul vitejiei fără seamăn, către Marele nostru Căpitan, către Majestatea Sa Regele Ferdinand, făuritorul României Mari și rugăm pe bunul Dumnezeu, să-i dea zile multe, pentru a duce mai departe pe căile înțelepte destinele acestui neam»[8]!

Cuvântarea a fost încununată de *urale nesfârșite, pornite cu toată puterea din pieptul tuturor*.

După comandantul Regimentului 4 Argeș, prin osteneala căruia se ridicase monumentul, a luat cuvântul protoiereului Vintilescu, în cuvinte emoționante, el a evidențiat faptele de arme ale eroilor argeșeni: *Cine dintre noi nu știe, frați români, drept-credincioși, că sunt unele clipe, unele ceasuri ale vieții, când tăcerea, lacrimile, amintirea și speranța mută sunt tot ceea ce poate să exprime inima! Așa încât trebuie să mărturisesc că cuvântul nu mi se pare tocmai potrivit în acest moment și în acest loc. Singure două vorbe ar forma cea mai frumoasă cuvântare panegirică și patriotică: 1916-1918! Să dăm drumul amintirii să cutreiere toate direcțiile în întinsul patriei noastre, prin văile Dunării, Tisei, Jiului, Oltului, Argeșului, Buzăului, peste dealuri și crestele munților, prin trecătoarele lor și peste șesuri! Să ne întoarcem apoi aici și să lăsăm inimile să se reverse în sentimente de admirațiune pentru eroii noștri în rugăciuni pentru odihna sufletelor lor în fericirea eternă și în urări patriotice pentru propășirea viitoarei României Mari*"[9]!

În încheiere, invocând pilda biblică potrivit cu situația, Sfinția Sa a încheiat cuvântarea îndrumând asistența la credință în valorile neamului, cu spusele lui Hristos: *Mântuitorul a zis: Rămâneți întru mine și Eu întru voi, căci fără mine nu puteți face nimic! Eu sunt ușa, prin mine, de va intra și va ieși și pășune va afla!*

Fie ca această poartă monumentală să însemne învierea tuturor virtuților ostășești, de-a lungul generațiilor care vor intra și vor ieși printr-însa.

Momentul festiv dedicat inaugurării porții monumentale a *Eroilor* s-a încheiat prin tăierea panglicii tricolore din jurul monumentului și defilarea trupelor și școlilor pe șoseaua care ducea spre parcul Trivale[10].

La banchetul care a avut loc, după-amiază, în saloanele Cercului Comercial și Industrial au luat parte Episcopul de Argeș, generalii Constantin Dumitrescu, Gheorghe Stambulescu, Lișcu, Iancovescu, Ștefănescu

[5] *Ibidem.*
[6] *Ibidem.*
[7] *Ibidem.*

[8] *Ibidem.*
[9] *Ibidem*, p. 9.
[10] *Ibidem.*

Alexandru, parlamentarii, tot corpul ofițeresc al garnizoanei *în mare ținută* şi invitații[11].

Un emoționant cuvânt de încheiere a ținut avocatul Velicu Athanasie, ofițer de rezervă în Regimentul 4 Dorobanți: *Ca argeşean mândru de regimentele argeşene şi ca fost ofițer al Regimentului 4 Argeş, țin să felicit din toată inima, pentru inițiativa frumoasă a d-lui colonel Pârâianu şi pentru hotărârea cu care a ştiut să ducă la bun sfârşit, monumentul pentru comemorarea eroilor argeşeni.*

I se cuvine cu atât mai multă laudă, cu cât fără să fi comandat Regimentul vreodată, a avut toată delicatețea sufletească să-şi ia asupra sa o sarcină care incumba altora. Se simțea de multă vreme nevoie de omagiul adus Regimentului 4 Argeş, care în momentele de restrişte când înghețase orice speranțe românimii, a făcut pentru prima oară să încolțească o rază de nădejde în sufletele tuturor, şi a încununat drapelul județului de o glorie eternă.

Numai cine a trăit ziua de 11 iunie 1917, în Moldova, care a prins pe chipurile copiilor şi ale bătrânilor lacrimile de bucurie la vestea victoriei de la Mărăşeşti, şi care a călcat la urmă pe urmele eroilor pe acolo pe unde s-a desfăşurat gigantica sforțare a trupelor argeşene, numai aceia pot să înțeleagă ce mare datorie de recunoştință au contractat urmaşii, pentru aceşti eroi.

De aceea, înaintea d-lui colonel Pârâianu, județul întreg trebuia să ia această inițiativă, ca să lase urmaşilor în mijlocul oraşului monumentul care să comemoreze pentru eternitate gloria fiilor județului,

I-a fost dat d-lui colonel Pârâianu să risipească cel dintâi cenuşa uitării, care prea de timpuriu începuse să se aştearnă peste amintirea acelora care îşi dorm somnul veşniciei, risipiți de-a lungul țării.

Numai aşa se pot întări sufletele, şi numai aşa sacrificiile celor 2.300 de soldați morți nu vor rămâne zadarnice.

De azi înainte, tânărul care vine să-şi facă datoria către patrie va trebui să treacă pe sub Poarta Eroilor şi sigur că va ajunge la regiment mai bun, să urmeze pilda lor. Dar monumentul aşezat acolo unde este aşezat, pe drumul spre minunata noastră Trivale, va aminti şi trecătorilor, care se duc să respire aerul ei curat, că fără sacrificiul celor 2.300 eroi, România Mare n-ar fi fost făcută şi ei nu s-ar mai fi putut bucura de frumusețile Trivalei ca liberi cetățeni. De aceea închin paharul meu, în sănătatea d-lui colonel Pârâianu, urându-i să ajungă cât mai sus în cariera sa, pentru a dovedi că are un suflet mare [12]:.

Anii şi vremurile au trecut în mare grabă peste oraş şi peste locuitorii săi. Amprenta acestui tăvălug s-a văzut şi s-a simțit peste tot, chiar şi peste monumentala *Poarta Eroilor*, care a impus nevoia de a fi restaurată. 1971 a fost ales anul când edilii (de acum) municipiului Piteşti au considerat momentul să redea monumentului (măcar o parte din) măreția de altădată.

Poarta Eroilor, după renovarea din 1971, unde nu mai sunt acvila şi inscripţia de pe arcul de boltă, iar spaţiul destinat trofeelor este îngrădit cu fier forjat

Evident, unele modificări nu aveau cum să fie evitate, cu atât mai mult cu cât locul destinat trofeelor fusese ocupat de mici prăvălii, devenind astfel puncte comerciale atât pentru persoanele ce locuiau în zonă, cât şi pentru cei ce ieşeau la promenadă. Mulți localnici îşi mai aduc aminte că „şipotele" de unde curgea apa cristalină dispăruseră de mult, doar ploaia şi zăpada topită mai udau zidurile „Porții Eroilor", făcând aproape indescifrabile numele eroilor, în schimb, cele două bazine de colectare au rămas până mai târziu.

În urma restaurării, monumentul putea fi descris ca o lucrare monumentală, ce avea forma unui arc simplu susținut de stâlpi masivi. Pe plăci mari de marmură, sus, de o parte şi de alta a porții, s-au înscris pentru veşnicie, cu litere de aur, numele celor 20 de ofițeri din cele două regimente (4 şi 44 dorobanți), toți argeşeni, morți pe frontul sfânt al întregirii naționale[13].

Din nefericire însă, prea multe date tehnice despre restaurarea din 1971 nu sunt accesibile, aşa că mai departe ne vom mărgini doar să aducem în atenția cititorilor ecourile ce s-au putut ... citi în presa vremii, care nu era decât portavocea partidului unic, despre dezvelirea Porții Eroilor.

Prin urmare, sub titlul „Manifestări consacrate Zilei de 25 octombrie", într-un articol nesemnat din oficiosul local al Partidului Comunist Român, a fost publicat programul dedicat întâmpinării acestei sărbători, manifestări programate să înceapă cu ceva timp înainte[14].

În respectivul articol, primele informații s-au oprit asupra acțiunilor din 22 octombrie, când după-amiază urma să aibă loc întâlnirea cu generalul-maior Ion Săftescu, comandantul Şcolii de Ofițeri „Mihai Viteazul" şi cu veteranii de război, eveniment ce urma să se desfăşoare la „Casa de Cultură a Elevilor şi Studenților" din Piteşti.

[11] *Ibidem.*
[12] *Ibidem*, p. 9-10.

[13] Col. dr. Florian Tucă, Mircea Cociu, *Monumente ale anilor de luptă şi jertfă*, Editura Militară, Bucureşti, 1983, p. 302.
[14] *Secera şi Ciocanul*, an XXI, nr. 5422, vineri 22 octombrie 1971, p. 3.

Comandantul şcolii de ofiţeri urma să ţină o prelegere cu titlul „25 octombrie – Ziua Forţelor Armate ale R.S.R.", iar veteranii de război să evoce tradiţiile de luptă ale armatei române reunite sub titlul „Memoria hărţii". În încheiere, urma să se difuzeze medalionul cinematografic „Eroul locotenent Viorel Marceanu".

Tot aici se scria că asemenea manifestări consacrate apropiatei aniversări a forţelor armate au mai avut loc şi în zilele ce tocmai trecuseră, când generalul-maior în rezervă Marin Ionescu a vorbit la Casa Armatei din Piteşti despre vitejia de arme a militarilor români în războiul antihitlerist, iar primul-secretar al Comitetului Municipal al U.T.C., Victor Popescu, a conferenţiat pe tema „Personalitatea tânărului reflectată în principiile hărniciei, cinstei, onoarei, demnităţii socialiste".

Şi de data asta, manifestarea s-a încheiat cu prezentarea coproducţiei cinematografice româno-sovietice „Tunelul", difuzate în cadrul galei de filme cu tema eliberării în cinematografia românească.

Pentru zilele următoare erau anunţate noi manifestări dedicate acestui eveniment, respectiv în după-amiaza zilei de duminică, 24 octombrie 1971, în piaţa din faţa Casei Armatei avea să se ţină un concert festiv.

A doua zi, luni 25 octombrie, era anunţat un „program deosebit" din care se spicuia: ora 9 – solemnitatea depunerii de coroane la Cimitirul Eroilor, ora 12 – defilarea militară pe principalele artere ale municipiului, ora 18 – concert de fanfară şi gală de filme în piaţa din faţa Casei Armatei.

În succesiunea acestor manifestări dedicate aniversării Zilei Armatei în anul 1971 a avut loc şi evenimentul, pe cât de important, pe atât de interesant, referitor la subiectul nostru. Anume faptul că, în ziua de luni, 25 Octombrie 1971, la ora 11 urma să aibă loc «dezvelirea „Porţii Eroilor" din Parcul Trivale – monument care incrustează în piatră itinerarele de luptă ale fostului Regiment 4 „Argeş", pe eroii căzuţi pe câmpul de luptă». Cu această ocazie urma să aibă loc «un spectacol evocator (cântece şi poezii patriotice), piesa „Ecaterina Teodoroiu" prezentată de un colectiv al teatrului din localitate»[15].

Iată cum, din articolul de întâmpinare a Zilei Armatei, publicat pe 22 octombrie în „Secera şi ciocanul" aflăm că acest monument reprezentativ pentru urbea noastră a fost renovat şi redat piteştenilor ca un pios omagiu spre comemorarea eroilor argeşeni.

Prelegerea general-maiorului Ion Săftescu avea să fie publicată în paginile de duminică, 24 octombrie, ale oficiosului local sub titlul „Braţul înarmat al poporului"[16], alături de „Salutul comitetului judeţean de partid adresat unităţilor militare din judeţul Argeş"[17] şi de „Jurământ sfânt sub faldurile tricolorului", articol în care a fost descrisă ceremonia depunerii jurământului la Şcoala de ofiţeri „Mihai Viteazul"[18].

Întâmplarea a făcut ca 25 Octombrie să cadă într-o zi de luni, când pentru „Secera şi ciocanul" era zi de pauză şi nu apărea, aşa că desfăşurarea evenimentului a fost expusă în numărul de a doua zi, 26 octombrie 1971[19].

Spre dezamăgirea noastră, spaţiul tipografic acordat nu a fost atât de generos pe cât impunea importanţa momentului. Mai mult decât atât, mai bine de o treime din articol a fost dedicată discursului patriotic, de altfel binevenit, dar care nu putea transcede tezele oficiale. Prin apelul la valorile fundamentale ale istoriei neamului nu se urmărea altceva decât mobilizarea în jurul partidului comunist: „avem o istorie demnă, cu bărbaţi viteji şi drepţi, cu un popor harnic – şi trăieşte astăzi – demn. De la Decebal, Ştefan cel Mare, Mircea cel Bătrân, Mihai Viteazul şi până la pildele de eroism şi fierbinte patriotism ale fiilor acestui neam în lupta cu cotropitorii fascişti, istoria ne dezvăluie, spre mândria noastră, alese virtuţi.

A intrat în obicei să ne cinstim tradiţia, să preţuim cum se cuvine aceste virtuţi, să preluăm ca la o ştafetă a generaţiilor – tot ce este mai bun şi înălţător, mai curat şi pilduitor"[20].

După această introducere, în aceeaşi notă, a fost marcat şi evenimentul căruia îi era dedicat articolul: „Ieri, Ziua Forţelor Armate ale Republicii Socialiste România a prilejuit în Piteşti o manifestare emoţionantă ce ne-a amintit de setea de dreptate şi libertate a înaintaţilor noştri, de vitejia lor legendară, de dragostea lor fără de margini faţă de glia strămoşească"[21].

Aşa cum era firesc, „solemnitatea de dezvelire a Porţii Eroilor de la intrarea în incinta fostului Reg. 4 Argeş" a început prin a fi prezentată odată cu enumerarea oficialităţilor participante: tovarăşul Gheorghe Năstase, prim-secretar al Comitetului judeţean Argeş al P.C.R., preşedintele Consiliului popular judeţean, membrii biroului Comitetului judeţean de partid, ai Comitetului executiv al Consiliului popular judeţean, ai biroului Comitetului judeţean U.T.C., ai biroului Comitetului municipal Piteşti al P.C.R., general-maior Ioan Săftescu, veterani de război.

În spaţiul din faţa Porţii Eroilor a fost aliniată garda de onoare cu drapel şi fanfara. Alături de militari, la solemnitate au mai participat formaţiuni ale gărzilor patriotice, detaşamente de pregătire a tineretului pentru apărarea patriei, elevi, pionieri, numeroşi cetăţeni.

Solemnitatea a fost deschisă de tovarăşul Alexandru Popescu, prim-secretar al Comitetului Municipal Piteşti al P.C.R., primarul municipiului a dat cuvântul tovarăşului Ioan Săftescu, care a evocat pagini de vitejie din viaţa regimentului argeşean, referindu-se apoi la viaţa nouă

---

[15] *Ibidem*.
[16] General-maior Ion Săftescu, *Braţul înarmat al poporului*, în "Secera şi Ciocanul", an XXI, nr. 5424, duminică 24 octombrie 1971, p. 1; 4.
[17] *Secera şi ciocanul*, an XXI, nr. 5424, duminică 24 octombrie 1971, p. 1.
[18] M. Manolache, *Jurământ sub faldurile tricolorului*, în "Secera şi Ciocanul", an XXI, nr. 5424, duminică 24 octombrie 1971, p. 1; 4.
[19] Tr. Ulmeanu, *Solemnitatea de dezvelire a Porţii Eroilor*, în „Secera şi ciocanul", an XXI, nr. 5425, marţi 26 octombrie 1971, p. 1.
[20] *Ibidem*.
[21] *Ibidem*.

într-o ţară liberă, socialistă „aşa cum au visat-o cei mai buni fii ai poporului"[22].

Au mai luat cuvântul general-maiorul (rez.) Marin Ionescu, veteran de război, fost ofiţer al Regimentului 4 Argeş, şi Tudor Adrian, elev-sergent-major la Şcoala de Ofiţeri activi „Mihai Viteazul"[23].

După enumerarea participanţilor, a urmat descrierea monumentului, cu nimic deosebită faţă de ceea ce se găseşte în volumul citat mai sus: „Poarta Eroilor are, întru eternă amintire şi glorie, gravate în plăci de marmură nume de ofiţeri, subofiţeri şi soldaţi ai regimentului argeşean, căzuţi în lupta pentru independenţa şi eliberarea patriei. Inscripţii cu nume ca Bran, Mărăşti, Homorod amintesc, de asemenea, de locuri ale unor lupte eroice în care şi argeşenii au dat jertfe supreme"[24].

Au fost depuse coroane şi jerbe de flori.

În încheiere, un grup de actori ai Teatrului „Alexandru Davilla" şi o formaţie de militari au prezentat „un vibrant montaj literar-muzical". Pe platoul din faţa monumentului, în mod simbolic, au fost rostite cuvintele legământului Ecaterinei Teodoroiu, care au marcat încheierea ceremonialului de la Poarta Eroilor.

Defilarea militară, moment ce echivala cu retragerea cu torţe din vremea monarhiei, a avut loc în centrul oraşului unde subunităţi ale elevilor militari, formaţiuni ale gărzilor patriotice şi ale detaşamentelor de pregătire a tineretului pentru apărarea patriei au încheiat solemnitatea dedicată Zilei Forţelor Armate ale Republicii Socialiste România în anul 1971, ocazie cu care Poarta Eroilor a fost restaurată şi redată locuitorilor acestui oraş, pentru aducere-aminte şi cinstire a înaintaşilor, veşnică pildă de patriotism.

Poarta Eroilor a revenit în atenţia opiniei publice şi a autorităţilor locale în anul 2008, după o stăruitoare campanie pentru restaurare dusă atât în media locală, cât şi printr-un insistent lobby, pe lângă primarul oraşului.

Pe 10 noiembrie 2008, după mai bine de opt luni, cât au durat lucrările de renovare executate de firma Zeus[25], Poarta Eroilor a fost *inaugurată*[*] printr-un ceremonial religios şi militar[26].

După cum bine ne aducem aminte, dezvelirea monumentului a avut loc în plină campanie electorală pentru alegerile parlamentare[**]. Aşa că nu este de mirare de ce valoarea arhitecturală şi mesajul istoric al monumentului aproape că au fost trecute cu vederea de puţinele gazete care au considerat oportun să mediatizeze evenimentul. Dincolo de unele inadvertenţe, în treacăt a fost pomenit că „Poarta Eroilor a fost ridicată în cinstea eroilor argeşeni din Regimentele 44 şi 4, care şi-au jertfit viaţa în Războiul de Independenţă din 1877"[27]. Mesaj lacunar ce trebuie subliniat, cu atât mai mult cu cât a fost unul din cele două care au readus în atenţia piteştenilor informaţii despre rostul acestui monument.

În schimb, s-a comunicat costul renovării, care s-a ridicat la 3,9 miliarde lei vechi (după unele surse)[28] sau 4 miliarde lei vechi (după alte surse)[29], sumă alocată din bugetul Primăriei Piteşti (după unele surse), sau din cel al Consiliului Local Piteşti (după alte surse)[30], date inedite pentru istoria de 82 ani a monumentului. Suma respectivă a acoperit costul aprobărilor de intervenţie asupra monumentului, precum şi expertizele şi materialele folosite, „unele speciale, pentru a nu afecta valoarea istorică"[31].

Poarta Eroilor, după restaurarea din 2008, unde se poate vedea brâul de piatră de la arcul de boltă şi de la temelie, plăcile din cupru unde sunt inscripţionate numele eroilor şi … termopanele

Ca de fiecare dată, fie că a fost inaugurarea din 1926, fie că a fost momentul dezvelirii din 1971, lista participanţilor din partea autorităţilor a fost la loc de cinste, gazetarii fiind mai mult sau mai puţin generoşi cu enumerarea acestora.

Astfel, „cel care a dezvelit monumentul a fost primarul Tudor Pendiuc. De la eveniment nu au lipsit candidaţii P.S.D. pentru Senat şi Camera Deputaţilor în Piteşti – Octavian Ştireanu şi, respectiv, Bogdan Niculescu-Duvăz. Bogdan Pandelică şi Georgiu Gingăraş – candidatul pentru Camera Deputaţilor şi preşedintele P.N.L. Piteşti, Marius Postelnicescu"[32].

---

[22] *Ibidem*, p. 3.
[23] *Ibidem*.
[24] *Ibidem*.
[25] M. Sărărescu, *Poarta eroilor, renovată, inaugurată de Pendiuc*, în „Argeşul liber", an CXXXI, nr. 5459, p. 2.
[*] Sintagmă neadecvat folosită de autorul citat mai sus, deoarece monumentul a fost inaugurat în 1926.
[26] E. M. Marta, *Poarta Eroilor, restaurată*, în „Curierul Zilei", an. XV, nr. 4337, p. 2.
[**] Nu doresc să insist prea mult pe marginea acestei idei, însă nu pot să nu mă gândesc ca poate asta a fost o şansă a monumentului de a fi restaurat.

[27] C.J., *Poarta Eroilor a fost renovată. Investiţia s-a ridicat la 4 miliarde de lei vechi*, în „Societatea argeşeană", an VI, nr. 1502, p. 16.
[28] E. M. Marta, *op. cit.*, p. 2.
[29] C.J., *op. cit.*, p. 16.
[30] M. Sărărescu, *op. cit.*, p. 2.
[31] E. M. Marta, *op. cit.*, p. 2.
[32] M. Sărărescu, *op. cit.*, p. 2

În altă parte, pe lângă candidații la parlamentare, au mai fost amintiți viceprimarii Cornel Ionică și Liliana Gagiu[33].

Alături de oamenii politici, au mai fost prezenți „numeroși oameni de cultură” dintre care au fost nominalizați Octavian Sachelarie, directorul Bibliotecii Județene, și Spiridon Cristocea, directorul Muzeului Județean[34].

În cadrul manifestărilor dedicate dezvelirii Porții Eroilor, a fost lansat volumul «Istoricul Regimentului 4 Dorobanți „Argeș” (1877-1946)», întocmit de un colectiv al Centrului de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice. Informație oferită cititorilor piteșteni de o singură gazetă, care are meritul că nu a ezitat să aloce spațiu unui scurt (dar cu atât mai necesar) istoric referitor la rolul și rostul acestui monument: „Batalionul 4 Dorobanți Argeș a fost înființat în 1872 și a ocupat un loc de frunte în galeria unităților de infanterie ale Armatei Române, dând numeroase jertfe de sânge în războaiele în care a participat, pentru înfăptuirea independenței țării sau înfăptuirea unității naționale. Poarta Eroilor a fost ridicată în anul 1926 în cinstea eroilor săi, căzuți pe frontul reîntregirii naționale, în Războiul de Independență, precum și a celor morți în Primul Război Mondial. Numele acestora, peste 1.000 la număr, sunt scrise pe plăcuțele de pe peretele monumentului, alături de numele localităților unde ei au murit făcându-și datoria, Bran, Dragoslavele sau Mărăști, pe frontispiciul acesteia fiind trecută deviza batalionului: „Pentru țară, pentru glorie și drapel”![35]

În încheiere a fost citat primarul Tudor Pendiuc, care „motivând refacerea acestui monument”, a spus: „Din păcate, o parte din monumentele istorice nu mai există. Faptul că noi renovăm azi monumente spune multe, spune că ne aflăm, în sfârșit, în normalitate! Este de datoria noastră, a celor de azi, dar și a celor de mâine, să păstrăm intacte aceste simboluri pe care ni le-au lăsat înaintașii noștri. Acest Arc de Triumf (sic!) piteștean nu vine decât să arate peste ani, decenii, secole, faptul că aici, la Pitești, s-a scris istorie, că bravii noștri piteșteni au fost făuritori de istorie!”[36].

Însemnare cu care dorim să punem punct expunerii referitoare la reflectarea în presa locală a momentelor de inaugurare și mai apoi de redare către locuitorii urbei a monumentului Poarta Eroilor, după două intervenții de renovare. Însă nu înainte de a constata că, odată cu trecerea timpului, spațiul de informare media acordat acestui monument a devenit din ce în ce mai mic, ceea ce dovedește încă o dată că presa a abandonat funcția educativă, pe de altă parte, interesul din ce în ce mai mic al opiniei publice pentru evenimentele istorico-culturale și de educație patriotică. De altfel, aceste valori civice, devalorizate prin intervenția agresivă a ideologiei comuniste și a politicianismului postdecembrist, devin din ce în ce mai abstracte pe fondul unui dezinteres general față de identitate și spirit civic.

De altfel, presa nici nu mai are cum să-și exercite funcția civico-educativă, atâta timp cât calitatea pregătirii culturale și profesionale din breaslă a atins cote inacceptabile, dovadă greșite impardonabile cu care au fost publicate datele referitoare la acest moment.

Din nefericire, calitatea imaginilor cu Poarta Eroilor, imortalizate în diverse epoci, nu ne pot permite un amplu comentariu pe seama modificările aduse odată cu renovarea din 1971, respectiv 2008. Nu cunoaștem cauzele ce au determinat aceste schimbări în structura arhitecturală a monumentului, sper că au fost cât se poate de obiective, așa că nu-mi mai rămâne decât să le punctez pe cele ce le-am remarcat. Repet, observațiile sunt făcute în urma vizionării imaginilor de epocă, așa că nu-i exclus ca multe altele să-mi fi scăpat. De aceea invit cititorii să nu ezite să caute asemenea metamorfoze, în imaginile pe care le mai dețin, atât în fotografii, dar mai ales în memorie.

Prin urmare, se poate observa că odată cu trecerea timpului a dispărut acvila ce străjuia fațada monumentului, deasupra arcului de boltă pe care sta înscris „1916 Poarta Eroilor 1918”. Inscripție ce a dispărut din imaginile ce au imortalizat monumentul în perioada 1971-2008.

La fel, cu trecerea vremii și sub apărarea vremurilor, au dispărut portretele eroilor. Arcul de boltă, după ultima renovare, a fost reliefat cu o structură aparentă de piatră de Albești, care nu a existat până în acel moment.

Temelia a fost marcată în același mod, însă aici se poate vedea că o asemenea structură a existat și până în 2008, chiar dacă nu așa de pronunțată.

Așa cum am mai spus, șipotele cu apa cristalină, de asemenea, au fost îndepărtate.

Spațiul destinat trofeelor de război a fost golit de obiecte și îngrădit cu fier forjat, iar după ultima renovare, închis cu omniprezentul termopan.

Nu în ultimul rând, după 2008, plăcile din oțel inscripționate cu numele eroilor au fost înlocuite cu altele din marmură și apoi din cupru, însă nu se mai regăsește același număr de persoane pomenite cu ocazia inaugurării, adică 2.300 de eroi. Sper să nu greșesc când am numărat doar 1059.

În loc de concluzie dorim să facem o ultimă observație: inscripția așezată în 1926 pe frontispiciul monumentului „Morți pentru țară, pentru Rege și Drapel” i-a fost substituită „Pentru țară, pentru glorie și drapel!”, încă o dovadă că istoria acestui monument depune mărturie pentru destinul piteștenilor din ultimul veac.

[33] C.J., *op. cit.*, p. 16.
[34] M. Sărărescu, *op. cit.*, p. 2.
[35] E. M. Marta, *op. cit.*, p. 2.
[36] *Ibidem*.

Un monument exilat aşteaptă graţierea

ing. Aurelian R. ROMAN

Unul dintre monumentele comemorative, important şi bine cunoscut în municipiul Piteşti în secolul trecut dar şi astăzi, este monumentul Independenţei României de la 9 mai 1877. Acesta este clasificat de Ministerul Culturii şi Patrimoniului Naţional şi se află în evidenţele Institutului Naţional al Patrimoniului, fiind publicat în Monitorul Oficial al României, partea I, Nr. 670 bis/01.X.2010 la pagina 125, poziţia 849, cu codul LMI AG-III-m-B-13860 (aici unele date ar trebui corectate, ca de exemplu anul de datare, care este menţionat ca fiind 1930, dar şi alte date sunt eronate).

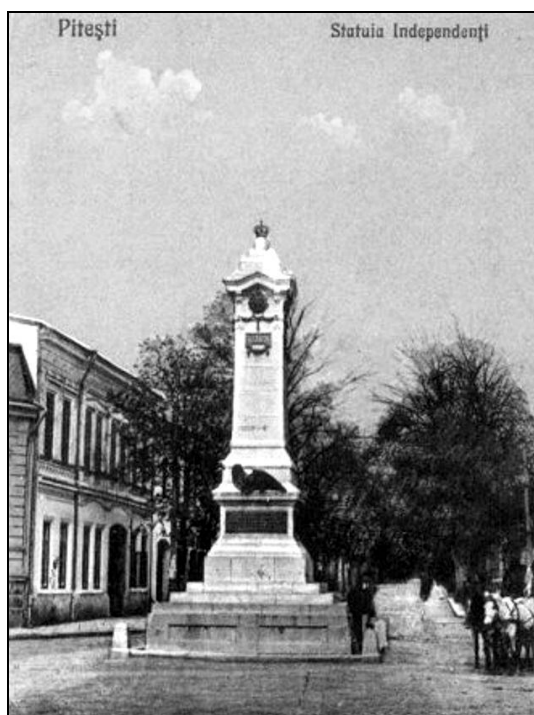

Fig. 1. Carte poştală din epocă – „Piteşti, Statuia independenţei"

În memoria evenimentului politic de declarare a Independenţei în anul 1877, dar şi a evenimentului militar, războiul romåno-ruso-turc din anii 1877-1878, din viaţa tânărului stat român modern, în Piteşti s-au denumit mai multe străzi cu nume de localităţi unde au luptat unităţile militare din judeţ, aceste străzi existând şi astăzi (străzile Rahova, Smârdan, Griviţa, Plevna) şi s-a înălţat un monument. Acest monument dedicat Independenţei a suferit, ca mai multe alte monumente din Piteşti, o *damnatio memoriae* şi probabil că, doar datorită dânsei şi acţiunii unor oameni de suflet, el există şi astăzi.

Ridicarea monumentului s-a făcut de către societatea „Coroana de oţel" a veteranilor – grade inferioare – din Piteşti, la iniţiativa lui Gheorghe Drăghescu, veteran al Războiului de Independenţă, prin subscripţie publică, în cinstea memoriei celor căzuţi în luptele războiului de neatârnare pentru făurirea tânărului regat român.[1] Numele ales de către iniţiator pentru societatea veteranilor era simbolic, fiind ştiut că prima coroană regală, cu care a fost încoronat rege la 10 mai 1881 Carol I, a fost făcută din oţelul unui tun turcesc capturat la Griviţa-Plevna, fiind lucrată la Arsenalul Armatei în Bucureşti. Gheorghe Drăghescu, devenit piteştean prin adopţie, un om deosebit de energic, scoate publicaţia *Coroana de oţel a României*, în care militează pentru ridicarea monumentului, în paginile ei, apărând în anul 1905, multe informaţii legate despre acest subiect, publicând, în numărul 6 din 21 iunie 1905 al bilunarului, imaginea machetei monumentului.[2] Piatra de fundament a „Statuii Independenţei" a fost aşezată la 1 octombrie 1906.

Monumentul a fost încredinţat spre execuţie de către iniţiatori, cu acordul primăriei şi al prefecturii, arhitectului Ion Traianescu (1875-1964), cunoscut pentru lucrări cum ar fi: Catedrala Mitropolitană din Timişoara, Palatul Ligii Culturale, iar ornamentele, lui Dimitrie Pavelescu-Dimo (1870-1944), un binecunoscut sculptor român din epocă, având şi origini aromâneşti, cu studii la Şcoala Naţională de Arte Frumoase, autor al mai multor lucrări, precum monumentul lui Traian din Brăila, monumentul Independenţei din Calafat, monumentul Independenţei din Craiova (distrus în 1948). Numele celor doi se regăsesc dăltuite şi pe soclul monumentului din Piteşti (Ion D. Trajanescu – architect, Dimo-Pavelescu – sculptor).

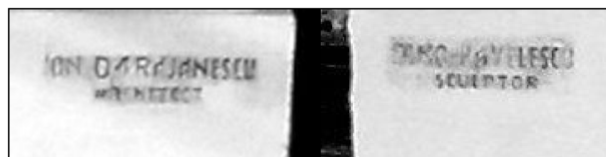

Fig. 2. Soclul monumentului Independenţei României cu inscripţiile numelor arhitectului Ion D. Trajanescu şi sculptorului Dimo Pavelescu

Conceptul de bază ales, în final, pentru lucrare, a fost cel de obelisc (cuvântul obelisc derivă din limba egipteană în care are semnificaţia de ax), o veche reprezentare din religia egipteană a legăturii dintre lumea oamenilor şi lumea zeilor (în care soarele era zeul suprem). Acesta avea înălţimea de aproximativ 8,5 metri, fiind sculptat în piatră de Albeşti, situat pe un postament care se ridica la aproximativ un metru faţă de nivelul străzii. Pe lateralele postamentului erau basoreliefuri, inscripţii, un vultur, ornamente, iar în vârf, pe o sferă de piatră ce simboliza soarele, se afla coroana regală, toate acestea fiind realizate în bronz de către sculptorul Dimo-Pavelescu, la Florenţa, în atelierul său din Italia.

[1] Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *Istoria municipiului Piteşti,* Editura Academiei R. S. R., Bucureşti, 1988, p. 154.
[2] Paul Ioan Cruceană, *Stavile-n calea uitării,* Editura Juventus Press, Geamăna. 2011, p. 157.

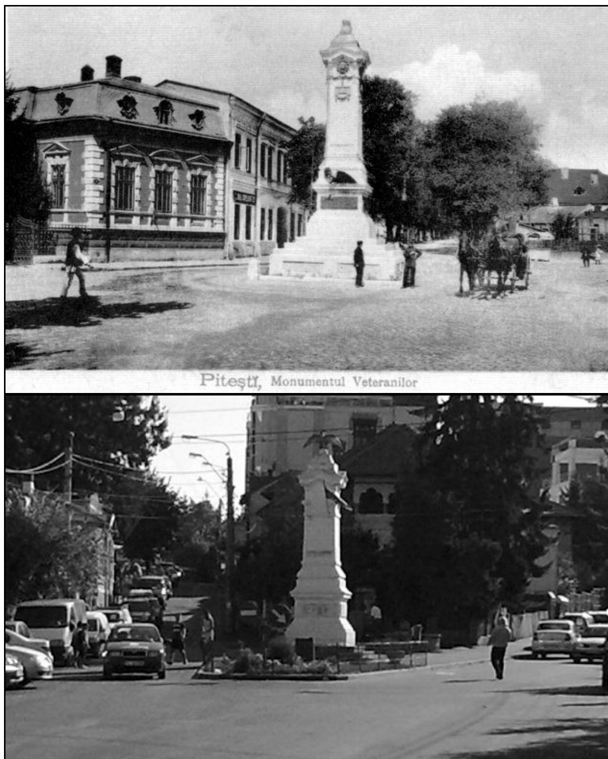

Fig. 3. Carte poştală din epocă – „Piteşti, Monumentul Veteranilor” (la început de secol XX şi la început de secol XXI)

Amplasamentul iniţial al monumentului a fost în piaţa formată la intersecţia străzii Craiovei cu bulevardul Elisabeta (la intersecţia bulevardului Republicii de azi, cu Calea Craiovei) în zona actuală dintre clădirile Direcţiei Generale a Finanţelor Publice Argeş şi Direcţiei Judeţene pentru Evidenţa Persoanelor Argeş (lucru ce mi-a fost confirmat de doi dintre piteştenii care au văzut monumentul aşa cum era pe vechiul amplasament, domnii Nicolae Bănică şi Dumitru Peligrad).

După anul 1948, când regele abdica şi era înlăturată monarhia, s-a trecut la îndepărtarea tuturor simbolurilor care puteau aminti de vechea orânduire. Au căzut victime acestei condamnări a memoriei monumentele istorice din perioada regalităţii. Aceasta s-a întâmplat pentru că monumentele comemorau evenimente neagreate de regimul comunist sau aveau în reprezentare simboluri ale regalităţii române. În această ultimă categorie se afla şi Monumentul Independenţei României de la 1877 din Piteşti, al arhitectului Ion Traianescu şi sculptorului Dimitrie Pavelescu-Dimo.

Evenimentul politic şi militar al Independenţei Naţionale de la 1877-1878 era acceptat de noua putere politică, dar exista impedimentul separării de personajul central al acestuia, care a fost regele Carol I al României. Ca urmare, monumentul, ce exprima legătura cu monarhia prin detaliile sale constructive, a fost demontat şi ani de zile a stat aruncat în diverse locuri. După perioada stalinistă, în perioada comunismului naţional, s-au creat condiţii ca anumite monumente istorice comemorative să fie restaurate, fără simbolurile regale, desigur, şi să fie redate patrimoniului istoric naţional.

Monumentul Independenţei a fost repus în valoare, după mai mulţi ani, într-un alt punct binecunoscut piteştenilor, pe strada Crinului, „la Izvor”. Reconstrucţia şi reamplasarea s-a făcut cu mari modificări faţă de original, chiar şi cu un element important lipsă, un bloc de piatră ce nu a mai fost pus la loc, fapt ce a dus la „scurtarea” monumentului, stricând proporţiile şi aspectul acestuia[3].

Prin plasarea sa într-o altă locaţie şi prin modificările suferite, frumuseţea, importanţa şi valoarea monumentului au scăzut faţă de situaţia iniţială, el fiind pus pe plan secund de izvorul care este desigur de mare utilitate publică pentru cetăţeni dar care prin utilizarea zilnică şi vechimea în locaţie, primează puternic faţă de monumentul captând atenţia oamenilor cam o data pe an, la depunerile de coroane oficiale cu prilejul zilei de 9 Mai sau de Ziua Eroilor (de Înălţarea Domnului). În plus, dimensiunile monumentului nu sunt suficient exploatate în noua locaţie, locul strâmt şi în rampă, ce anulează exploatarea dimensiunii verticale prin închiderea spaţiului de proiecţie, neoferind perspectiva necesară punerii în valoare şi creării unui puternic simbol de sine stătător în mentalul colectiv al piteştenilor, ca odinioară. S-a reuşit declasarea şi menţinerea în anonimat a elegantei sculpturi a lui Ion Traianescu şi Dimitrie Pavelescu-Dimo, cu salvarea, ce este drept, de la distrugerea fizică completă a monumentului, dar cu preţul mutilării şi banalizării acestuia.

În concluzie, amplasarea monumentului după refacerea sa la starea iniţială, în cazul unei restituiri a memoriei, s-ar putea face pe locul originar, în intersecţia din capătul bulevardului Republicii şi străzii Craiovei, în mijlocul unui sens giratoriu sau ca altă variantă, în parcul din imediata apropiere, situat între străzile Craiovei şi Republicii, pentru a reda piteştenilor un simbol pe care înaintaşii l-au lăsat în păstrare urmaşilor.

Reamplasarea monumentului ar fi necesară cu adăugarea elementului de piatră lipsă, pentru a-i reda identitate, valoare şi strălucire, într-un loc pe care să-l domine fără a fi eclipsat de alte elemente, cu spaţiu suficient dimprejurul său şi care să fie adecvat pentru comemorările zilelor independenţei şi eroilor (eventual cu o mică piaţă care să permită adunările comemorative).

Se poate spune că, Monumentul din Piteşti al Independenţei României se aseamănă cu un bătrân, exilat fără vină, ce aşteaptă nerăbdător a i se permite să se întoarcă în locul de origine, unde cu vârsta, eleganţa şi statura sa impunătoare, poate servi mai mult şi mai bine oraşului şi minunaţilor săi oameni.

BIBLIOGRAFIE

1. Cruceană Paul Ioan, *Stavile-n calea uitării,* Editura Juventus Press, Geamăna. 2011.

2. Popa Petre, Dicu Paul, Voinescu Silvestru, *Istoria municipiului Piteşti,* Editura Academiei R. S. R., Bucureşti, 1988.

3. Carp Cornel, *Editorial*, Revista Restituiri – anul X, nr. 5(21), serie nouă, Piteşti, 2011.

[3] Cornel Carp, *Editorial*, Revista Restituiri – anul X, nr. 5(21), serie nouă, Piteşti, 2011, pag. 3.

Piteşti – un oraş încărcat de istorie
Catedrala Sfântul Gheorghe

prof. Marius CHIVA

Biserica Sfântul Gheorghe este o ctitorie a domnului Constantin Şerban Basarab şi al soţiei acestuia,Doamna Bălaşa ce datează din secolul al XVII-lea,mai precis,fiind terminată în anul 1656.

Monumentul care face obiectul prezentului articol nu are doar importanţă religioasă, ci mai ales istorică. Aş dori să fac o scurtă prezentare din punct de vedere istoric al rolului pe care l-a avut oraşul Piteşti în perioada medievală.

La Piteşti, important centru economic şi social al Ţării Româneşti a existat o activitate spirituală permanentă. Acest fapt s-a datorat poziţiei geografice, în apropierea capitalelor Basarabilor, Curtea de Argeş şi Câmpulung, autentice centre ale culturii şi în directă legătură cu realizările lui Mircea cel Bătrân sau a altor domnitori iluştrii.

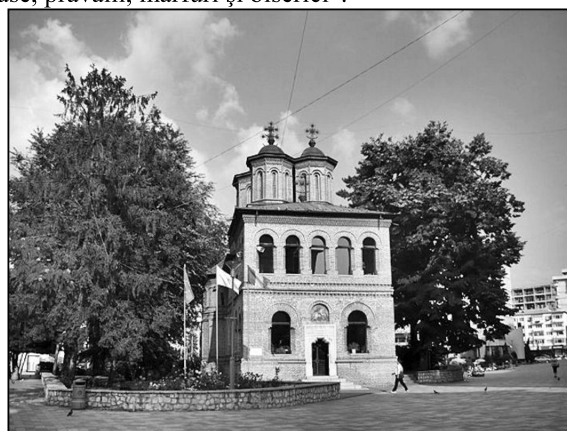
În secolele XV-XVIII, nivelul cultural şi urban al oraşului Piteşti a fost influenţat de existenţa reşedinţei domneşti temporare. Prezenţa temporară a Scaunului domnesc la Piteşti a avut influenţă asupra aspectului general urban. Domnul Neagoe Basarab a ridicat curţi noi sau a reînnoit pe cele existente. Aşa se face că două din actele semnate de voievod se încheie prin cuvinte cu mare importanţă pentru noi: „... am scris în minunatul foişor al Piteştilor” (18 ianuarie 1518); „…am scris în minunatul scaun din Piteşti”(6 martie 1519).

Curţile, casele sau hanurile domneşti, construite la Piteşti, au influenţat, fără îndoială, ridicarea altor edificii aparţinând unor boieri şi negustori. Mai există şi astăzi în Piteşti sau în localităţile apropiate, clădiri construite în secolele XVII – XVIII cu bolţi din cărămidă.

Din perioada Evului Mediu datează interesante monumente eclesiastice şi de arhitectură. Deosebit de valoroasă este Biserica Domnească Sfântul Gheorghe, construită în 1565, prin grija voievodului Constantin Şerban şi a Doamnei Bălaşa. Originalitatea acestui monument constă în pridvorul supraînălţat, având coloane octogonale şi arcade din zidărie la ambele niveluri. Prin supraetajare, s-a înlocuit clopotniţa şi s-au realizat o serie de elemente estetice, unice pentru arhitectura feudală din Muntenia. În urma restaurării din 1964-1969, i s-a redat înfăţişarea originală.

După anul **1656, documentele nu mai menţionează nimic despre Biserica „Sfântul Gheorghe” şi abia în 1746 se găsesc câteva însemnări lăsate de Neofit, mitropolitul Ungro-Vlahiei, care întreprinde o călătorie în Muntenia. Din diverse mărturii ale vremii am precizat,în continuare, câteva trăsături ale bisericii Sf. Gheorghe. Aceasta** nu a fost zugrăvită la început în interior (în afară de icoanele atârnate de pereţi). Alternanţa cărămizii cu piatra prezintă exteriorul ca pe un lăcaş muntenesc din secolul al XV-lea şi al XVI-lea. Astăzi, Biserica „Sfântul Gheorghe” e formată din trei părţi distincte: altarul cu naosul păstrează forma originală, nartexul (pronaosul) pare a fi ulterior adăugat şi pridvorul . Părţile se disting nu numai prin ornamentaţia exterioară (arcade şi brâuri), dar şi prin însăşi construcţia, căci nartexul este mult mai ridicat decât restul clădirii.

În 1848 s-a întâmplat o tragedie în oraş: un mare incendiu. În ziua de 18 august „miercuri seara, la orele trei noaptea, a luat foc oraşul Piteşti şi a ars tot târgul, trei mahalale şi trei biserici: Sfântul Nicolae, Sfântul Gheorghe şi Mavrodolu. Focul a durat patru ore şi a mistuit tot: case, prăvălii, mărfuri şi biserici”.

După 1848, biserica s-a transformat, s-a înnoit, este acoperită cu tablă, iar în locul turlelor mici, se pune turla cea mare de la Apus şi, probabil, pridvorul deschis. Cei 37 de metri ai turlei îi dau un aspect impunător. Au loc mai multe restaurări ale Bisericii în anii 1876, 1902, 1924 etc.

Cea mai veche clădire din municipiul Piteşti care este încă funcţională, după o serie de restaurări, este Biserica Domnească „Sfântul Gheorghe” din centrul oraşului. Piteştenii care păşesc în ea în fiecare zi de sărbătoare poate nu ştiau că, în urmă cu peste 300 de ani, aici asistau la slujbe şi domnitorul Ţării Româneşti Constantin Şerban împreună cu soţia sa, Domniţa Bălaşa, cei care în 1656 au ridicat clădirea care rezistă şi astăzi.

BIBLIOGRAFIE

http://www.adevarul.ro/locale/pitesti/Cladirile-invins-veacurile_0_527347296.html

http://www.bjarges.ro/biserica-domneasca-sfantul-gheorghe/

Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *Istoria municipiului Piteşti*, Editura Academiei, Bucureşti, 1988

Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *Piteşti –tradiţie şi contemporaneitate*, Biblioteca Judeţeană Dinicu Golescu, Piteşti, 2008

Restaurarea icoanei „Sfântul Nicolae”

restaurator Mocenco MALVINE

Icoana „Sfântul Nicolae” provine din Recea, județul Argeş, şi a fost donată Muzeului Viticulturii şi Pomiculturii Goleşti în anul 1977. Piesa aparține sfârşitului de secol XVIII, fiind realizată în tempera, pe suport de lemn.

Foto nr. 1. Ansamblu – înainte de restaurare

Icoana prezenta degradări atât la nivelul suportului de lemn, cât şi la nivelul stratului pictural.

Suportul şi-a pierdut rezistența mecanică, urmare a atacului xilofag. Lemnul, fiind un material organic, higroscopic, este vulnerabil la agenții biologici, care produc forme specifice de degradare. Acestora li se adaugă factorii de mediu (umiditatea, temperatura), care favorizează apariția atacului şi potențează deteriorarea lemnului.

Galeriile de insecte întrerup continuitatea masei lemnoase, îi reduc rezistența mecanică şi depreciază aspectul şi calitățile lemnului. Insectele au produs degradări suportului de lemn, acestea hrănindu-se din substanța lemnoasă, formând galerii în interior şi orificii de zbor la suprafață.

Micşorarea rezistenței mecanice a dus la apariția lacunelor în suport. Astfel, la colțuri, observăm pierderi de material, fenomen extins şi în partea inferioară a icoanei, pe verso. Alte degradări întâlnite la nivelul suportului: depuneri aderente şi neaderente, atât pe verso cât şi pe canturi, zgârieturi şi lovituri mecanice, lipsa celor două traverse, pierderea planeității panoului (foto nr. 2), (foto nr. 3).

Foto nr. 2. Ansamblu verso înainte de restaurare

Foto nr. 3. Detaliu verso înainte de restaurare

La nivelul stratului pictural erau de asemenea prezente numeroase degradări. Icoana, având o structură stratificată, neomogenă, iar diversele materiale având indici de higroscopicitate diferiți, este grav afectată de tensiunile care se produc între straturi. „Adsorbția şi desorbția exercită o acțiune pregnantă asupra stabilității dimensionale şi a proprietăților fizice ale materialelor de natură organică”[1].

Repetatele variații de temperatură şi umiditate au determinat mărirea, respectiv micşorarea volumului lemnului. Această mişcare a avut repercusiuni grave asupra stratului pictural. Ridicarea acestuia sub formă de acoperiş în două ape, precum şi desprinderea de pe suport, sunt rezultatul uscării şi micşorării dimensiunilor lemnului pe latul fibrelor. Stratul pictural, neurmând procesul de micşorare, a craclat, s-a exfoliat, apoi s-a desprins, iar pe anumite zone s-a pierdut.

Elasticitatea stratului pictural scade cu timpul. Acesta devine casant, friabil. Mişcările suportului, minimale, dar continue, se repercutează asupra acestuia, provocându-i deformări inevitabile. Este binecunoscut faptul că „efectele modificărilor dimensionale ale obiectelor, ca urmare a schimbării conținutului de umiditate al acestora, nu sunt instantanee, nici imediate. În cele mai multe cazuri, sunt necesare nenumărate oscilații ale umidității relative, pentru ca tensiunile, cauzate de modificările dimensionale, produse de acestea, să provoace deteriorările respective[2].

La nivelul stratului pictural sunt prezente lacune de profunzime, pierderea stratului de culoare odată cu stratul de preparație (foto nr. 4, 5), ridicături sub formă de acoperiş în două ape, cracluri (foto nr. 4), zgârieturi şi lovituri mecanice (foto nr. 5), exfolieri, eroziuni ale foiței metalice, datorate unor curățări agresive (foto nr. 4), fisuri, depuneri aderente şi neaderente (foto nr. 4, 5), aglomerări de verni.

Pictura prezenta o peliculă de verni, care, prin îmbătrânire, a brunisat, virând întreaga gamă cromatică. Aceasta a acumulat, în timp, depuneri, unele aderând puternic, altele fiind superficiale. Aderența particulelor de praf depinde de condițiile atmosferice (poluarea aerului, U.R., temperatura, natura şi viteza curenților de aer), de compoziția chimică a aerosolilor, de forma şi dimensiunea particulelor, de polaritatea acestora şi a suprafețelor picturale.

Praful se adună în depozite şi, datorită legăturii de adezivitate se creează „o pâslă” microscopică. Prin adiționări repetate, aceasta devine dură şi aderentă.

În vederea întocmirii metodologiei de conservare – restaurare, s-au efectuat teste de consolidare şi curățare. De asemenea au fost realizate analize fizico-chimice XRF (fluorescență de raze X), în scopul identificării pigmenților şi analize biologice suportului de lemn. Au fost astfel stabilite metodele şi materialele optime, compatibile şi reversibile, pentru metodologia finală.

---

[1] Aurel Moldoveanu, *Conservarea preventivă a bunurilor culturale*, Bucureşti, 1999, p.33.
[2] *Ibidem,* p.32.

Foto nr. 4 Foto nr. 5

Detalii – înainte de restaurare

Descrierea operaţiunilor de conservare – restaurare efectuate

Înaintea abordării oricăror operaţiuni de conservare au fost necesare intervenţiile de consolidare profilactică a stratului pictural cu degradări majore.

Zonele care prezentau ridicături sub formă de acoperiş în două ape, desprinderi ale stratului pictural de pe suport, exfolieri, au fost consolidate profilactic cu foiţă japoneză şi clei de peşte, cu concentraţia de 6 %, având în compoziţie conservant – Preventol R80 – 1%. Cleiul a fost aplicat din mijloc spre colţurile foiţei, astfel încât aceasta să nu prezinte încreţituri.

S-a realizat o biocidare preventivă a suportului cu Per-xil 10, prin pensularea versoului, a canturilor şi injectarea în orificiile de zbor. A urmat efectuarea consolidării suportului, operaţiunea având ca scop mărirea rezistenţei fizice a lemnului deteriorat, folosind un consolidant nepolar (Paraloid B72, solubilizat în xilen). Lemnul prezenta o reţea vastă de galerii, apărute în urma atacului xilofag, rezistenţa mecanică fiind mult diminuată.

Reuşita operaţiunii depinde şi de modul în care consolidantul pătrunde în lemnul deteriorat. O răşină sintetică, cu vâscozitate redusă, pătrunde mai adânc şi mai rapid decât una cu vâscozitate ridicată. Astfel, pentru început, a fost pensulat consolidantul slab concentrat 5%, ulterior concentraţia crescând la 15%. Eficacitatea unui consolidant este puternic influenţată, de asemenea, de gradul de evaporare şi indicele de gonflare al solventului. Solventul nu trebuie să se evapore foarte repede, nu înainte ca repartiţia consolidantului să fie făcută eficient în lemnul atacat, iar indicele său de gonflare trebuie să fie foarte mic (xilen – 1,8 în comparaţie cu apa – 100). Operaţiunea a fost reluată până la realizarea unei rezistenţe mecanice satisfăcătoare.

Crăpăturile au fost completate cu fibră lemnoasă, de aceeaşi esenţă cu cea a suportului, iar în fisuri au fost introduse fibre vegetale (câlţi), folosind clei de peşte cu concentraţia de 12%. Lacunele în suport au fost completate cu chit de rumeguş (clei de peşte 9% şi rumeguş).

În urma efectuării testelor, s-a decis efectuarea unei consolidări a stratului pictural de profunzime, prin metoda „la cald”. Cleiul de peşte, având o concentraţie de 12%, a fost injectat fierbinte sub ridicături, iar cu ajutorul unei spatule dentare, a fost aplatizată progresiv zona respectivă. Prin intermediul a 2-3 foiţe pelur s-a călcat, după care au fost puse prese reci, astfel încât, prin fenomenul condensului, să fie eliminată apa din structură. Operaţiunea a fost repetată la un interval de 30 de minute, până când foiţele pelur au rămas uscate, fără încreţituri.

A urmat operaţiunea de chituire a lacunelor. După verificarea acustică a marginilor suprafeţelor lacunare, pentru constatarea unor eventuale desprinderi ale stratului pictural, s-a efectuat o curăţare şi o degresare a lacunelor (foto nr. 7). Această operaţiune a fost realizată atât cu apă alcoolizată, având concentraţia de 20%, cât şi mecanic, cu bisturiul, insistând asupra eventualelor depuneri existente în unghiul format între suport şi peretele lacunei, fără a schimba geometria formei. Soluţia de apă alcoolizată nu a fost folosită în exces, lemnul este compus într-o majoritate covârşitoare din compuşi polari care reacţionează la solvenţii polari, umflându-se.

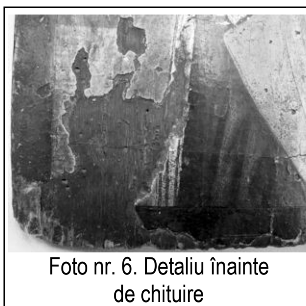

Foto nr. 6. Detaliu înainte de chituire

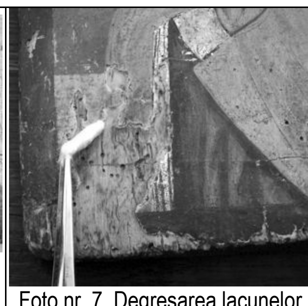

Foto nr. 7. Degresarea lacunelor

După evaporarea solvenţilor folosiţi pentru degresare, a fost aplicată o soluţie de clei de peşte, cu concentraţia 9%, (foto nr. 8). Cleiul a fost bine încălzit, pentru o penetrare optimă. Laptele de chit, format din clei de peşte 8% plus puţin praf de cretă, trebuie să aibă o fluiditate manevrabilă la pensulă. Aplicarea s-a făcut cu grijă, astfel încât, în structură, să nu rămână bule de aer, iar unghiurile dintre suport şi peretele lacunei să fie bine acoperite.

După uscarea acestui strat a urmat chituirea (clei de peşte 7-8% plus praf de cretă). Chitul a fost aplicat în straturi succesive cu spatula, pornind din interiorul lacunei spre exterior, pentru a pătrunde bine în toate marginile lacunare neregulate (foto nr. 9).

Şlefuirea chiturilor, pentru a fi aduse la nivel, s-a efectuat numai în urma uscării complete în prealabil, cu ajutorul dopului de plută, având alături un tampon de vată îmbibat cu apă. La finisare, s-a ţinut cont de aspectul suprafeţei originale alăturate (foto nr. 10).

Foto nr. 8. Impregnarea cu clei

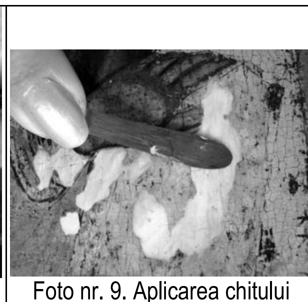

Foto nr. 9. Aplicarea chitului

Operaţiunea de curăţare a avut ca scop îndepărtarea depunerilor aderente, fixate în timp pe stratul pictural şi a verniului brunisat (păstrând o fracţiune de aproximativ 20 % din acesta). În urma efectuării testelor de curăţare, cu diferite amestecuri de solvenţi, s-a constatat că, atât depunerile cât şi verniul, au legături intermoleculare slab nepolare,

prin urmare, solvenții folosiți trebuie să fie asemănători lor din punct de vedere chimic.

Un solvent este un constituent lichid, volatil în condiții normale de uscare, nefilmogen, folosit ca atare sau în amestec, la dispersarea lianților sau verniurilor şi permite totodată transferarea unei substanțe solide dintr-un loc în altul.

Amestecurile de solvenți permit să se regleze mai bine unele proprietăți ale acestora: viteza de evaporare, penetrarea, toxicitatea, inflamabilitatea, timpul de contact între solvent şi substanțele care trebuie îndepărtate. Amestecurile optime conțin doi, maxim trei solvenți[3].

Curățarea suprafeței picturale s-a realizat cu un amestec de solvenți compus din 50 ml alcool etilic absolut, 195 ml esențe – esență de petrol, esență de terebentină, white spirit şi 7 picături de ulei de in crud saponificat cu amoniac. Din păcate icoana a fost supusă la un moment dat unei curățări agresive, aceasta prezentând numeroase eroziuni, mai ales la nivelul aureolei, foița metalică fiind distrusă aproape în totalitate.

Zonele lacunare chituite au fost ulterior integrate cromatic (foto nr. 11).

Ca ordine a integrării lacunelor, pentru început au fost tratate uzurile şi eroziunile în tehnica „velatura" (suprapunere de filme colorate), realizându-se, astfel, o clarificare a imaginii. S-a putut decide atunci, mereu progresiv, care sunt lacunele susceptibile de reconstituire şi care sunt lacunele ce nu pot fi reconstituite.

Pentru zonele mici chituite a fost folosită tehnica „rittocco", ce se caracterizează printr-o multitudine de puncte juxtapuse, modulate în tente mai reci şi mai calde, mai deschise şi mai închise, astfel încât intervenția să fie lizibilă de aproape, dar să se integreze în ansamblul original.

Suprafețele chituite de dimensiuni mai mari au fost integrate în tehnica „tratteggio", ce se constituie dintr-un sistem de liniuțe verticale, trama de haşuri fiind compusă din liniuțe diferențiate atât valoric cât şi cromatic.

În final, a fost aplicat un strat protector de răşină naturală, damar, solubilizată în esență de terebentină, cu concentrația de 10%, la care s-a adăugat ceară de albine 2%, cu rol de plastifiant.

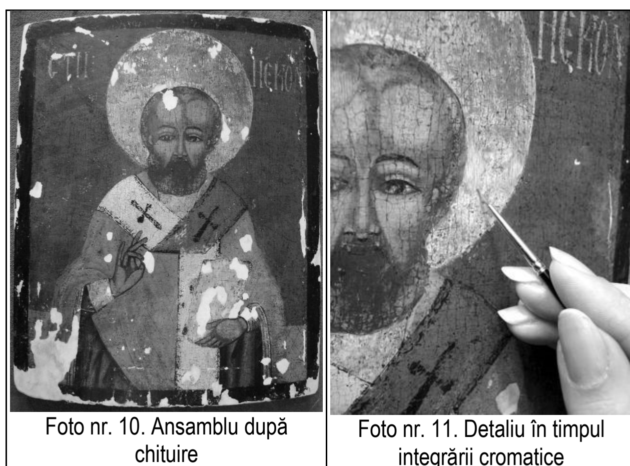

Foto nr. 10. Ansamblu după chituire | Foto nr. 11. Detaliu în timpul integrării cromatice

Aplicarea s-a făcut folosind pensula canadiană, lată de 12 cm. Verniul a fost egalizat îndelung, în ambele sensuri, până ce s-a zvântat sub pensulă. În timpul vernisării şi câteva ore după aceea, lucrarea a stat în poziție orizontală, ferită de praf.

Principala funcție a verniului este aceea de a crea o peliculă finală de protecție împotriva agenților distructivi externi. În lipsa lui, stratul pictural se degradează mult mai rapid sub agresiunea aerului poluat, a prafului şi umezelii, a razelor ultraviolete etc. Verniul, prin luciul său, mai are şi rolul optic de a reda luminozitatea, transparența şi prospețimea culorilor, precum şi rolul de unificare a suprafeței pictate, în caz că unele părți sunt mai mate. În plus, uşurează o eventuală curățire a picturii fără pericol.

Foto nr. 12. Ansamblu după restaurare

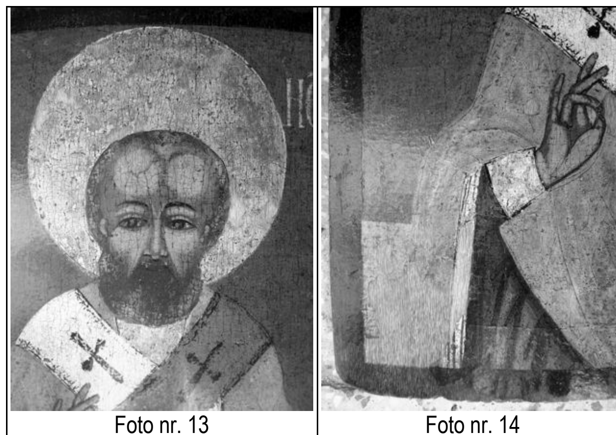

Foto nr. 13 | Foto nr. 14

Detalii după restaurare

Bibliografie

1. Auner, Niels, Bucşa, Corneliu, Bucşa, Livia, Ciocşan, Octavian, *Tehnologia consolidării, restaurării şi protecției împotriva biodegradării structurilor de lemn din monumentele istorice*, Editura Alma Mater, Sibiu, 2005.

2. Brandi, Cesare, *Teoria restaurării*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1996.

3. Casazza, Ornella, *Il Restauro pittorico*, Nardini Editore, 2003.

4. Havel, Marc, *Tehnica tabloului*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1980.

5. Istudor, Ioan, *Noțiuni de chimia picturii*, Editura ACS – colecția ştiințific, Ediția a III – a, Bucureşti, 2011.

6. Moldoveanu, Aurel, *Conservarea preventivă a bunurilor culturale*, Bucureşti, 1999.

7. Oprea, Florea, *Biologie pentru conservarea şi restaurarea patrimoniului cultural*, Editura Maiko, Bucureşti, 2006.

[3] Ioan Istudor, *Noțiuni de chimia picturii*, Editura ACS – colecția ştiințific, Ediția a III-a, Bucureşti, 2011, p. 262.

Strada Sfânta Vineri – o întoarcere în secolul XIX

ing. drd. Marius POSTELNICESCU

Spuneam, în urmă cu 10-12 ani, că strada Sfânta Vineri, cu tot ansamblul urbanistic zonal, ar trebui conservată şi restaurată pentru că ea reaminteşte piteştenilor, şi numai, de Piteştiul de altădată. Clădirile construite între sec. XVII şi XIX în stilul arhitectonic specific acelor vremuri mai păstrează şi astăzi ornamentele de odinioară. Pe aici, şi nu pe actuala stradă Calea Bucureşti (fostă Libertăţii), trecea drumul ce lega târgul Piteşti de Câmpulung şi de Bucureşti. Strada Sfânta Vineri este cel mai vechi drum de traversare a Argeşului în direcţia Bucureşti, lucru consemnat în harta austriacă din 1791. În perioada 1791-1835, mutările de albie la confluenţa Argeşului cu râul Doamnei au determinat deplasarea către nord a acestei traversări, dar rolul pe care l-a avut strada Sf. Vineri în istoria oraşului continua să fie relevat până astăzi de gruparea hanurilor şi curţilor boiereşti, de funcţionalitatea clădirilor (locuinţe combinate cu ateliere sau dughene), de tipul parcelării terenurilor. Vechiul drum spre Câmpulung se desprindea din strada Sfânta Vineri, urmând traseul actualelor străzi Popa Şapcă şi Băilor.

În sec. al XVIII-lea, locuinţele erau grupate în jurul bisericilor parohiale cu cimitir propriu. Existau cartiere rezidenţiale în centrul de producţie şi comerţ al târgului, cel mai cunoscut fiind cel din zona bisericii Sf. Gheorghe. Specificul activităţii de producţie şi desfacere a determinat închegarea fiecărui ansamblu de locuinţe sau mahala, un astfel de ansamblu dezvoltându-se în zona străzii Sfânta Vineri.

Gruparea meşteşugurilor specializate în târgul Piteşti este consemnată pentru anumite străzi. Dacă denumirea de „Tabaci” pe care a purtat-o strada Brâncoveanu reprezenta cartierul rezidenţial al patronilor breslei tăbăcarilor, pe străzile Sfânta Vineri şi Râurilor se găseau locuinţele calfelor şi atelierele acestor tăbăcari. Casa cu atelier de tăbăcar nr. 27, construită în sec al XIX-lea, sau casa Vulcav nr. 28, datată la începutul sec. al XX-lea, păstrează şi astăzi podul înalt, îngrădit cu scânduri, ce se ridică peste atelier şi care era destinat uscării pieilor.

Tot pe strada Sf. Vineri exista breasla pescarilor. Locuinţele acestora erau impunătoare, cu etaj, şi aveau la parter un gang încadrat de dughene, diferenţierea între patroni şi calfe fiind exprimată şi de arhitectura populară a caselor situate în extremitatea dinspre râul Argeş a străzii. Breasla pescarilor din Piteşti a avut un rol de frunte pentru întreaga ţară în vânzarea peştelui sărat, având rang de întâietate până în anul 1850.

Două monumente istorice dintre cele mai importante ale Piteştiului se regăsesc pe strada Sf. Vineri, Hanul Gabroveni şi Biserica Sfânta Vineri.

Devenit monument istoric în anul 2004, Hanul Gabroveni, Cuţitarul – cum era denumit – cea de-a doua construcţie ca vechime din Piteşti (prima fiind catedrala Sf. Gheorghe construită la 1656 de către domnitorul Constantin Şerban), a fost ridicat în 1877. „Aici veneau negustorii să mănânce şi să bea vin, iar caii îi lăsau în spate” – spune un cronicar al vremii. El a aparţinut negustorilor Raiciu şi Cristea Vasiliu. Hanul avea treizeci şi opt de camere, optsprezece camere la parter şi douăzeci la etaj, două beciuri la subsol şi o anexă. Rezistenţa construcţiei lasă de dorit, interiorul este insalubru, iar acţionarii doresc să vândă acest spaţiu, dar nu s-au găsit cumpărători. În Bucureşti, pe strada Lipscani, au început lucrările de restaurare a Hanului Gabroveni, tot monument istoric.

Biserica Sfânta Vineri este unul dintre cele mai frumoase monumente arhitectonice din Piteşti, asemănătoare stilului în care a fost construită ctitoria lui Neagoe Basarab de la Curtea de Argeş. Cele patru capiteluri corintice sunt realizate din piatră de Albeşti, iar mozaicurile din jurul intrării sunt poleite cu aur. Cea mai mare biserică a municipiului Piteşti, biserica Sfânta Vineri, a fost ctitoria marelui sluger Ioan Ungurelu şi a negustorului Hagi Ţenea. Începută în 1817 şi terminată în 1827 de Alexandru Ungurelu, fiul lui Ioan, ea a fost amplasată pe locul unei biserici dintre cele mai vechi ale oraşului. La construcţia acesteia au mai contribuit şi fraţii Ion şi Drăghici Budişteanu. Biserica veche era construită din cărămidă şi amplasată la est de actuala biserică, purtând hramul „Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul” si „Cuvioasa Paraschiva”. Era o biserică mică, din cărămidă, cu lungimea de douăzecişipatru de metri şi lăţimea de zece metri. Tot atunci s-a construit, în faţa acesteia, clopotniţa. Astăzi în locul unde se găsea altarul este amplasată o cruce de piatra inscripţionată.

Preotul Ioan Bencescu este cel care demarează lucrările noii biserici. Biserica actuală a început a fi construită în anul 1904 şi s-a lucrat la ea destul de repede, fiind inaugurată în 19 octombrie 1908, în prezenţa episcopului de Argeş, Gherasim, dar şi a fiicei lui Alexandru Ungurelu, Anica Enghel. Vechea biserică a fost demolată abia în anul 1912, iar pisania acesteia a fost recuperată şi montată în interiorul noii biserici. Arhitectul după ale cărui planuri a fost construită biserica Sf. Vineri a fost Ioan N. Socolescu, cel care a proiectat şi actualul Muzeu de Artă din Piteşti, fosta Primărie a oraşului. El a proiectat şi mobilierul din interior, dar şi gardul ce împrejmuieşte edificiul. Construcţia a fost executată de inginerul Dimitrie Dima, locuinţa acestuia se păstrează şi astăzi în vecinătatea bisericii. Picturile interioare au fost realizate de un renumit pictor al acelor timpuri, profesorul Dumitru Marinescu, fost Rector al Academiei Belle-Arte din Bucureşti. Ferestrele au fost iniţial realizate din sticlă clară, mai târziu ele au fost înlocuite cu vitralii. Stejarul este folosit atât pentru mobilierul interior, cât şi pentru catapeteasmă. În biserică se păstrează patru icoane ale

vechii biserici şi două icoane de valoare ale renumitului pictor Belizarie.

Biserica Sfânta Vineri din Piteşti nu a avut soarta celei din Bucureşti, care a fost demolată în 1987. Totuşi, în grădina bisericii se află crucea de bazalt ridicată în amintirea preotului Ion Postelnicescu, cel care a ctitorit acest edificiu şi care, arestat în timpul regimului comunist, a murit în închisoarea de la Jilava, osemintele acestuia nemaifiind găsite. În Bucureşti, în cartierul Drumul Taberei, a fost reconstruită biserica Sfânta Vineri din strada Matei Basarab.

Protejarea, conservarea şi restaurarea acestui areal urbanistic, ce face parte din centrul vechi al Piteştiului, ar aduce mai mult interes vizitatorului şi prestigiu municipiului nostru.

Bibliografie

Eugenia GRECEANU, *Ansamblul urban medieval Piteşti*, Ed. Paralela 45, 2007.

Petre POPA, *Piteşti Memento*, Ed. Paralela 45, 2008.

Aspecte istorice privind lăcaşurile de cult din Piteşti

expert Marius Remus GHERGHINA

Încă din perioada medievală, situarea localităţii Piteşti la confluenţa a cinci râuri care au reprezentat şi căi naturale de comunicaţie, a dus la dezvoltarea acestei urbe. În această zonă putem observa existenţa a trei elemente de bază pentru formarea unei localităţi şi anume, hrana, apărarea şi schimbul[1].

Particularităţile geografice ale oraşului Piteşti, precum poziţia geografică, amplasarea la graniţa dintre dealurile subcarpatice şi câmpia Dunării au determinat dezvoltarea unei pieţe de schimb atât a produselor interne cât şi externe, care, de asemenea, a determinat dezvoltarea meşteşugurilor.

Dezvoltarea localităţii Piteşti prin apariţia breslelor în perioada medievală a dus la apariţia a numeroase specializări meşteşugăreşti[2], generând constituirea de cartiere grupate în jurul bisericilor de breaslă. Totodată, acestea au contribuit şi la dezvoltarea culturii prin faptul că activitatea de meşteşuguri necesita cunoştinţe de scris, socotit, geografie, limbi străine[3].

În ceea ce priveşte arhitectura bisericilor de zid construite de bresle mai ales cu începere din secolul XVIII, când au fost înlocuite bisericile parohiale vechi din lemn, această situaţie arată evoluţia ctitoriilor domneşti şi boiereşti în această zonă.

În perioada medievală, reabilitarea bisericilor în Piteşti a fost influenţată în primul rând nu atât de calamităţile naturale care au existat în acele timpuri cum ar fi incendiile sau cutremurele, cât de dezvoltarea economică a oraşului, existând un proces continuu de dărâmări integrale, refaceri pe acelaşi amplasament sau modificări ale aspectului edificiului de cult, în unele cazuri dispărând chiar amintirea locului unde s-au ridicat bisericile dărâmate. De asemenea renovările care au fost efectuate au condus în unele situaţii chiar la dispariţia dovezilor existenţei medievale a acestor locaşuri de cult[4].

Din punct de vedere al importanţei urbanistice, aşa cum menţionează autoarea citată în acest articol, se evidenţiază biserica „Sfântul Gheorghe", care reprezenta puterea domnească în centrul activităţii economice a oraşului, terenul pe care s-a zidit fiind proprietate domnească. Conform documentelor istorice ce au fost confirmate de fragmentele pisaniei regăsite la restaurarea din 1967-1968, biserica actuală a fost zidită în 1656 de Constantin Şerban Basarab. În momentul de faţă aceasta este una din puţinele dovezi ale unor lăcaşuri de cult din perioada secolului al XIX-lea.

Biserica a fost reparată în mai multe rânduri în anii 1844, 1869 şi 1872. Ulterior au mai fost făcute mici reparaţii în anii 1902 şi 1903. Problema înlăturării afumării picturii şi a icoanelor a fost rezolvată odată cu introducerea curentului electric. Astfel la data de 15.12.1913 a început furnizarea curentului electric în oraşul Piteşti de către Societatea Anonimă de Electricitate din oraş, iar la data de 06.11.1913 epitropia a cerut episcopiei aprobarea ca biserica să fie racordată la noul sistem de iluminat[5].

Documentele vremii menţionează faptul că aceasta era înconjurată de chilii şi dughene aducătoare de venit, în chiliile de pe latura de vest funcţionând în prima jumătate a sec. al XIX-lea, şcoala domnească înfiinţată înainte de 1753 aşa cum era menţionat într-un document din 23 septembrie 1841. Ansamblul bisericii domneşti a dominat principala piaţă a oraşului, delimitând dughenele cuprinse între fostele străzi Şerban Vodă şi Doamna Bălaşa.

În capătul celălalt al acestei locaţii mai sus menţionate a existat o altă biserică, „Sfântul Nicolae", izvoarele vremii menţionând-o ca fiind în categoria bisericilor care datează în urma focului de la 1848, neexistând documente certe cu privire la apartenenţa de breaslă a acestei biserici[6].

Biserica „Sfântul Nicolae" a beneficiat de reparaţii majore după anul 1848, la 30.11.1867 fiind resfinţită[7].

Nouă ani mai târziu, a avut loc o iniţiativă a primăriei de a instala în turla ei un observator care să anunţe apariţia unui incendiu în oraş. La 27.11.1876 protoiereul a transmis episcopiei adresa pe care o primise de la primărie în legătură cu această iniţiativă, episcopul din acel moment redactând următoarea rezoluţie: *se va face adresă la Ministerul de Culte, ca prin înţelegere cu dl. ministru de Interne să nu tolereze a se face asemenea operaţiune contra respectului ce datorăm către biserică.*

În anul 1884, aşa cum rezultă din adresa nr. 20/08.06.1884 a Casei M.S. Regelui, a fost dăruit un policandru. Au

[1] E. Greceanu, *Ansamblul Urban Medieval Piteşti*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2007, p.25.
[2] *Idem*, p.40.
[3] *Ibidem*, p.42.
[4] *Ibidem*, p.90 şi urm.
[5] T. Mavrodin, *Episcopia Argeşului 1793-1949*, Editura Europroduct, Piteşti, 2005, p.310 şi urm.
[6] E. Greceanu, *Ansamblul Urban Medieval Piteşti*, p. 92 şi urm.
[7] T. Mavrodin, *Episcopia Argeşului* 1793-1949, p.314 şi urm.

mai fost efectuate şi alte lucrări de întreţinere şi amintim pe cele din anul 1893 când s-a refăcut tencuiala, s-a vopsit pe dinafară toată biserica şi grilajul din aur, şi pe cele din anul 1897 când s-a refăcut acoperişul[8]. Din păcate, această biserică a fost dărâmată în anul 1962 cu ocazia aplicării planului de sistematizare, policandrul donat de rege, icoanele şi alte obiecte au fost depozitate la biserica din satul Enculeşti, comuna Ştefăneşti.

Un alt locaş de cult este biserica Sfântul Ioan din strada Trivale ce a fost reconstruită între 1881-1888 de epitropi şi enoriaşi pe locul unei biserici de zid ridicată în 1806 de negustorul Hagi Matei Ţăcălie, după cum era menţionat în textul pisaniei.

Mai spre partea de sud a oraşului medieval Piteşti a existat schitul Buliga, iar pe locul acestui locaş de cult după demolarea sa fost construită Prefectura Argeş, actualmente fiind sediul Muzeului Judeţean Argeş.

Schitul Buliga cu hramul Sf. Îngeri, a fost menţionat ca fiind în activitate în anul 1845. Destinată a fi pentru început schit de călugări, în urma legii de secularizare a averilor mănăstireşti din timpul domniei lui Cuza, a intrat în proprietatea statului. Ulterior Prefectura Argeş intenţionând să-şi edifice un sediu administrativ a intervenit la Ministerul de Interne pentru a-i ceda terenul schitului şi clădirile de pe el, invocându-se faptul că biserica şi clădirile schitului aveau să fie demolate întrucât se aflau într-o stare precară. La data de 23 august 1898, ministerul a informat episcopia că a aprobat cererea Prefecturii de se dărâma clădirea, urmând ca la data de 7 septembrie 1898 prefectul a informat episcopia că pe *locul numit Buliga din oraşul Piteşti, proprietatea a acestui judeţ, concedată de stat prin legile promulgate la 21 martie 1872 şi 28 ianuarie 1893 s-a pus în lucrare Palatul Administrativ al Judeţului Argeş, aprobându-se dărâmarea imobilelor existente.*

Demolarea a fost aprobată cu condiţia de a se ridica pe locul sfântului prestol un monument comemorativ care să cuprindă inscripţia originală, sub monument să fie depuse oasele din mormintele ctitorilor, conservându-se piatra funerară, iar odoarele bisericeşti, precum chivotul de argint, potirul, evanghelia din 1697 de Antim Ivireanul să fie trimise la muzeu[9]. A funcţionat de asemenea şi o şcoală unde erau pregătiţi candidaţi la preoţie. Iniţial, Sfântul Sinod a hotărât să nu fie aprobată dărâmarea bisericii, în acest sens, au fost făcute demersuri atât de către reprezentanţii bisericeşti cât şi de enoriaşi însă cu toate acestea pe data de 14 decembrie 1898 Ministerul Cultelor a anunţat decizia de demolare luată de Comisia Monumentelor Istorice. În această situaţie, episcopul a decis ca obiectele sacre şi evanghelia să fie depozitate la muzeul episcopal, iar celelalte obiecte să fie date bisericii parohiale (Sfântul Ioan). La sfârşitul anului 1899 a început demolarea fostului Schit Buliga. Contribuţia breslelor a avut ca rezultat construcţia pe strada Craiovei a actualei Biserici Sfântul Ilie de către breslele cojocarilor. Aceasta a fost ridicată între anii 1826-1828 fiind ctitoria mai multor meşteri cojocari, pisania care a înlocuit în 1896 pe cea originară menţionând pe meşterul cojocar Pandele Petre[10].

Biserica a beneficiat de mai multe reparaţii de-a lungul timpului, în anul 1896 fiind terminate lucrările, biserica fiind mărită şi sfinţită la 1 decembrie 1896 chiar de către episcop.

[8] *Idem,* p.316.
[9] *Ibidem*, p.317.
[10] E. Greceanu, *Ansamblul Urban Medieval*, p.96 şi urm.

Ulterior au mai fost executate lucrări de întreţinere în anii 1910, 1926, dar mai ales după anul 1945, ca urmare a bombardamentelor ce au avut loc asupra oraşului Piteşti în perioada celui de-al doilea război mondial[11].

În zona din centrul oraşului mai precis în spatele actualei filiale a Băncii Comerciale Române se află construită biserica Adormirea Maicii Domnului Precista Nouă, cunoscută şi sub denumirea de Mavrodolu, după numele căminarului Ioan Mavrodolu, care a refăcut-o între 1815-1818.

Pisania menţionează faptul că pe acelaşi loc a existat o altă biserică zidită în 1752 de un negustor Ene cupeţul, care a fost însă dărâmată[12]. Biserica a fost afectată de incendiul din 1848, fiind restaurată şi resfinţită în anul 1849. Este menţionat totodată faptul că la 17 septembrie 1868 epitropii au transmis episcopului o scrisoare în care au arătat că, deşi biserica a fost considerată catedrala oraşului chiar de la fondarea ei, aici fiind primiţi domnitorii, prea sfinţii episcopi, fiind săvârşite ceremonii religioase privitoare la tedeumuri domneşti, s-a decis transferarea catedralei la biserica Sfântu Gheorghe. Biserica a beneficiat de-a lungul timpului de mai multe intervenţii pentru întreţinerea sa, a fost introdus curentul electric, a fost reînnoită pictura. Această biserică a completat zona centrului comercial a oraşului Piteşti alături de biserica Sfântul Nicolae şi Sfântul Gheorghe.

În zona de nord-est a oraşului, trei locaşuri de cult şi-au pus amprenta la istoricul cartierelor respective, menţionând aici bisericile de obşte Sfânta Vineri şi Precista Veche precum şi ctitoria boierească a bisericii Grecilor.

Biserica Sfânta Vineri a fost construită între anii 1904-1908 lângă o biserică mai veche de zid, dărâmată abia în anul 1912, această din urmă biserică de zid fiind ctitoria marelui sluger Ioan Ungurelu şi a negustorului Hagi Ţenea. Construcţia a început în 1817 şi a fost terminată în 1827 de Alexandru Ungurelu, fiul lui Ioan[13].

În ceea ce priveşte Biserica Precista Veche din Coastă cu hramul Intrarea în biserică şi Izvorul Tămăduirii, potrivit sursei bibliografice citate în acest articol, este cea mai incertă din perspectiva categoriei sociale a ctitorului, dintre toate bisericile oraşului.

Nu în ultimul rând, biserica Buna Vestire „din Greci'' situată în imediata vecinătate a „uliţei grecilor'', izvoarele fac trimitere la anul 1746 datorită însemnării mitropolitului Ungro-Vlahiei, Neofit I, cu ocazia trecerii prin Piteşti, care menţionează că această biserică a fost zidită de Ioan Logofătul în zilele lui Petru Vodă[14]. Urmează în perioada 1910-1912 o nouă renovare importantă determinată de degradarea acestui locaş de cult. În anul 1975 din incinta bisericii nu se mai păstrau decât un grup de chilii, caracterul incintei medievale fiind total anihilat prin construirea unor ateliere în zona de nord precum şi prin ridicarea unui grup de locuinţe către strada 1 Mai.

Putem spune că oraşul Piteşti începând cu perioada medievală, cu ajutorul boierimii cât şi a breslelor meşteşugăreşti existente a reliefat o implicare a acestor clase sociale atât în viaţa politică cât şi economică a urbei de care erau legaţi, nelipsind din partea acestora şi o contribuţie la dezvoltarea aspectelor de natură artistică şi religioasă pe care o îmbogăţeau prin construcţia de lăcaşuri de cult.

[11] T. Mavrodin, *Episcopia Argeşului 1793-1949*, p.314.
[12] T. Mavrodin, *Episcopia Argeşului* 1793-1949, p.314.
[13] E. Greceanu, *Ansamblul Urban Medieval*, p.98.
[14] *Ibidem*, p.100.

Colegiul Național „Ion C. Brătianu” din Pitești – tradiție, profesionalism şi faimă

prof. drd. Constantin VĂRĂȘCANU

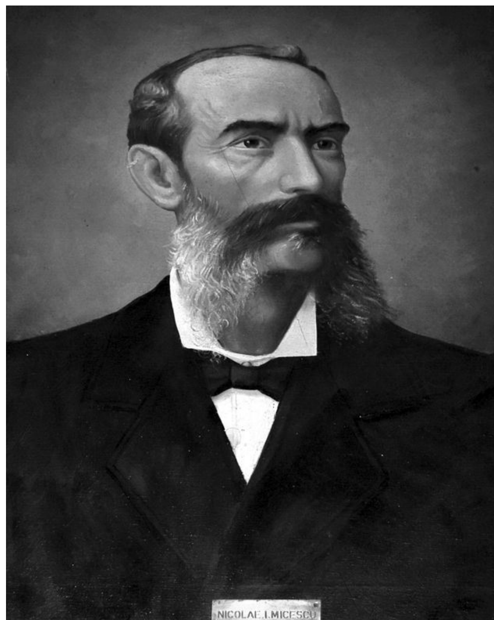

„Acest colegiu reprezintă un izvor nesecat de inteligenţă, talent şi înţelepciune. Pe oceanul infinit al cunoaşterii, este nava-amiral a învăţământului nostru. Aurul de pe frontonul său străluceşte pe toate meridianele.”

prof. Constantin Vărăşcanu, absolvent al colegiul naţional „Ion C. Brătianu”

Colegiul Naţional „Ion C. Brătianu”, prestigioasă instituţie de învăţământ din judeţul Argeş, a luat fiinţă la 6 septembrie 1866, când în Piteşti se deschideau cursurile „celei dintâi clase gimnaziale”, cuprinzând 12 elevi şi un singur profesor, Nicolae Micescu, proaspăt absolvent al Facultăţii de Ştiinţe din Bucureşti, care urma să predea toate disciplinele. Înfiinţarea gimnaziului din Piteşti venea în întâmpinarea „mai multor cereri şi stăruinţe ale cetăţenilor” pe lângă Primăria oraşului, care face demersurile necesare şi obţine aprobarea Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice. Între anii 1867 şi 1871, şcoala funcţionează cu primele trei clase, având un număr mic de elevi, iar în anul şcolar 1871 – 1872, când se înfiinţează şi clasa a IV-a, situaţia gimnaziului se consolidează, Ministerul numind pentru prima dată profesori titulari, recrutaţi prin concurs, pe baza Legii instrucţiunii publice din 1864. Astfel, prin Ordinul nr. 9815 din 18 octombrie 1871, sunt numiţi profesorii: C. I. Ştefănescu (istorie, geografie, franceză), căruia i se încredinţează şi conducerea şcolii, I. Păiş (matematica şi ştiinţele naturale), D. Mirescu (latină – română). Dacă în 1859 oraşul Piteşti avea 7000 de locuitori, spre sfârşitul secolului va ajunge la 12000 de locuitori, fapt ce va determina creşterea populaţiei şcolare. Numărul elevilor gimnaziului creşte continuu, ajungând în anul şcolar 1889 – 1890 la 253, din care 127 numai în clasa I. Sporirea permanentă a numărului de elevi care solicitau intrarea în clasa I a gimnaziului a determinat înfiinţarea, cu acordul Ministerului, a clasei I divizionare, începând cu 1 septembrie 1890. În anul şcolar 1892-1893, structura gimnaziului şi efectivele de elevi sunt următoarele: clasa I (60 de elevi), clasa I divizionară (58 de elevi), clasa a II-a (60 de elevi), clasa a III-a (41 de elevi), clasa a IV –a (28 de elevi). Deşi puţin numeros – în perioada gimnazială nedepăşind niciodată cifra 12 – corpul profesoral se bucură în oraş de un deosebit prestigiu, cum de altfel se bucura şi gimnaziul, cea mai înaltă instituţie de învăţământ din judeţul Argeş. Profesorii gimnaziului fac parte din comisiile de examen la şcolile particulare şi cele pentru ocuparea posturilor de învăţători. Dintre profesorii de mare valoare din perioada gimnaziului (1866 – 1894), menţionăm pe Eugen Ludwig, doctor în filozofie (cu specialitatea fizico – chimice) al Universităţii din Viena. El a funcţionat la gimnaziu între 1889 – 1893. I. Păiş, profesor de matematică, a lucrat aici de la numire până la pensionare (1869 – 1900). Toma Trifonescu, licenţiat în drept, profesor de limba română, a condus şcoala între anii 1881 şi 1900. Printre absolvenţii gimnaziului, care au devenit personalităţi marcante ale ţării noastre, se disting generalul Constantin Cristescu, eroul de la Mărăşeşti din 1917, şi pictorul Costin Petrescu, autorul marii fresce de la Ateneul Român, profesor de pictură murală la

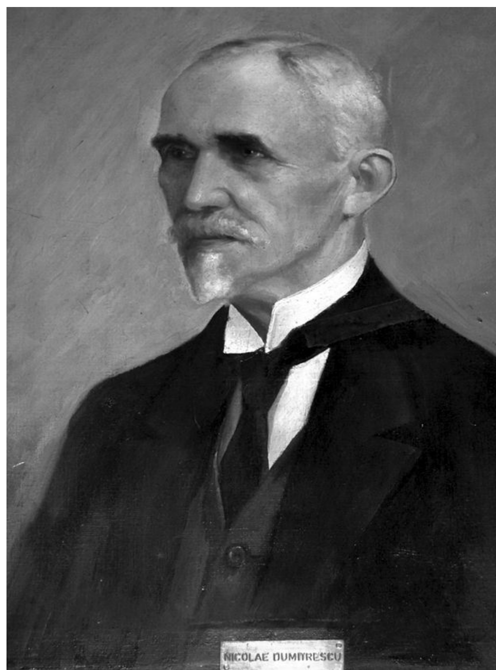
Şcoala Naţională de Bele Arte din Lyon. Prin Ordinul nr. 4878 din 14 iulie 1894, „la petiţia cetăţenilor piteşteni şi la raportul directorului”, Ministerul a dispus înfiinţarea clasei a V-a, fapt ce marchează transformarea gimnaziului în liceu, procesul continuând şi în anii următori când se înfiinţează succesiv clasele a VI-a şi a VII-a.

Nicolae I. Micescu – primul profesor şi director al Gimnaziului din Piteşti, azi Colegiul Naţional „Ion C. Brătianu”

Până în 1903, şcoala a dat 146 de absolvenţi, iar începând cu anul şcolar 1901-1902, se face trecerea la liceul de opt clase. Numărul elevilor ajunge la 385, iar al profesorilor, la 20. Ministerul aprobă ca, începând cu 1 septembrie 1896, şcoala să fie numită „Liceul Clasic din Piteşti, iar în februarie 1898, Ministerul face cunoscut că „prin Decretul regal nr. 279 din 26 ianuarie 1898” s-a aprobat ca, pe viitor, aceasta să poarte numele de Liceul „Ion C. Brătianu”. În 1948, după modelul sovietic, denumirea de liceu a fost înlocuită cu acea de „şcoală medie”. Numele unor mari personalităţi istorice, printre care şi Brătienii, sunt trecute la „index”. În anul 1957, Ministerul Învăţământului a aprobat ca şcoala să poarte numele lui Nicolae Bălcescu, iar din septembrie 1965, prin hotărârea Consiliului de Miniştri, este iarăşi liceu. Transformarea gimnaziului în liceu impunea construirea unui local propriu. După multe stăruinţe, la 1 octombrie 1897 se pune piatra fundamentală a localului pentru liceu pe actualul amplasament. Construcţia, realizată din fondurile Ministerului, este gata în toamna anului 1899, când liceul se mută în ea. Construcţia se compunea din: „copul şcoalei, cu două caturi, având 12 săli de clasă, amfiteatru, cancelarie, sală de gimnastică, locuinţa directorului, locuinţa personalului, dependinţele”.

Frumuseţea clădirii, a cărei faţadă este decorată cu un frumos mozaic de plăcuţe de aur, a atras admiraţia multor personalităţi, între care şi marele istoric Nicolae Iorga. O preocupare deosebită a Comitetului Şcolar a fost aceea a construirii unui internat pentru elevii din afara oraşului, lucrare începută în anul şcolar 1924 – 1925 şi finalizată la 31 mai 1936. Noua construcţie ce cuprindea şi o sală de festivităţi, biblioteca şi săli de clasă, a fost distrusă în urma bombardamentului aerian ce s-a abătut asupra oraşului Piteşti în ziua de 6 mai 1944. În anul 1945 a început o nouă construcţie internat, care a fost dată în folosinţă în anul şcolar 1949 – 1950, iar 1975 s-a terminat construcţia modernă a căminului pentru elevii interni, în vechea clădire fiind amenajate săli de clase.

Profesor Nicolae Dumitrescu – director al Liceului „Ion C. Brătianu” în perioada construirii localului actual al şcolii

Biblioteca liceului a luat fiinţă prin donaţii. Prin 1878, Paraschiva Ştefan a lăsat prin testament 200 de galbeni pentru a se înfiinţa o bibliotecă în oraşul Piteşti. Biblioteca astfel înfiinţată este încredinţată de Primărie gimnaziului, fiind alcătuită iniţial din 230 de cărţi. Ulterior, ea a crescut prin alte donaţii, dintre care mai importante au fost acelea făcute de Alexandru Vericeanu (5000 lei, în 1902), Gh. I. Ionescu-Gion (o bibliotecă, în 1905). În 1930 biblioteca număra 8200 volume. Astăzi ea dispune de 35000 de volume, dintre care 400 de cărţi vechi de mare valoare.

În anul 1897 se înfiinţează Societatea literară „Junimea”, la iniţiativa elevilor de la cursul superior, printre membrii fondatori aflându-se şi viitorul poet Ion Minulescu. Şedinţele se ţineau în mod obişnuit sâmbăta, după orele de curs. Elevii ţineau conferinţe cu caracter literar, istoric, ştiinţific, dezbăteau problemele de cultură.

În 1902 este înfiinţată Societatea „Doina” pentru elevii de la cursul inferior, urmărindu-se găsirea unor distracţii instructive, prin lectură, serbări, întreceri sportive, excursii.

În 1908 a fost editată revista „Junimea” ce cuprindea încercări literare (versuri şi proză), traduceri, creaţii populare, bibliografii etc. În 1935 a apărut o nouă revistă a elevilor, denumită „Trivale”, iar în 1966 a ieşit de sub tipar revista „Mlădiţe”, condusă de un colectiv de elevi

sub îndrumarea profesorilor Marin Bădescu, Dumitru Mateescu şi Constantin Fulgeanu. După 12 numere, în 1971, cu prilejul reînfiinţării societăţii „Junimea”, revista şi-a reluat numele din 1908.

Liceul îşi desfăşoară activitatea, încă din primii ani, pe baza Legii Haret promulgate în 1898. Elevii sunt împărţiţi pe secţii: clasică, reală şi modernă. Începând cu anul 1909, secţia clasică începe să fie înlocuită cu secţia reală, ca urmare a opţiunilor elevilor, iar din anul 1913, liceul va funcţiona numai cu secţiile reală şi modernă.

La secţia reală se pune accent pe studiul matematicii, la cea clasică – pe limbi clasice (latina şi elina), iar secţia modernă ocupă un loc de mijloc, între cele două.. Cele mai multe obiecte de studiu în liceu erau comune: istoria, limbile română, franceză şi germană, religia, filosofia, igiena, dreptul şi economia.

Odată cu decretarea mobilizării armatei române în anul 1916, în localul liceului a funcţionat spitalul Crucii Roşii, iar după invazia armatelor germane, a rămas în întregime la dispoziţia acestora. Cursurile s-au ţinut în alte locaţii, cu efectivele de elevi şi de profesori reduse. Unii dascăli au plecat pe front. Profesorul Ion Cuţui, directorul liceului, şi Ion Nenciu, secretarul şcolii, au căzut în luptele din anul 1916.

După război, se înregistrează o creştere a numărului de elevi şi profesori.

Din rândul cadrelor didactice se remarcă, într-o primă etapă din existenţa liceului, Remus Macarie, cunoscut constructor de viori, N.I. Apostolescu, doctor în litere la Sorbona, specialist în literatură comparată, Ion Tutuc, autor a numeroase manuale de aritmetică, geometrie şi algebră, M. Mihăileanu, profesor de literatura română şi publicist, Constantin Albu, profesor de muzică etc.

Dintre absolvenţii liceului îi reamintim pe Mihail Ghelmegeanu, profesor universitar, George Ulieru, medic de plasă şi scriitor, Ion Trivale, critic literar, căzut pe front în 1916, Dan Barbilian, (Ion Barbu), matematician şi poet, Ion N. Angelescu, doctor în ştiinţe economice, Armand Călinescu, viitor prim-ministru, Tudor Teodorescu – Branişte, ziarist şi prozator, criticul literar Vladimir Streinu, Nicolae Brânzeu, compozitor, Virgil Tempeanu, profesor universitar, George Vâlsan, savant geograf şi poet, Rudolf Schweitzer-Cumpăna, pictor.

În perioada 1928-1934 s-a introdus o nouă structură de învăţământ – liceul unitar de şapte clase (trei ani pentru cursul inferior şi patru pentru cursul superior) şi s-au desfiinţat clasele extrabugetare întreţinute prin contribuţia părinţilor. Numărul elevilor scade în anii crizei economice, de la 787 în anul şcolar 1927-1928, la 523 în anul şcolar 1932-1933, ca urmare a greutăţilor materiale pentru o bună parte a populaţiei care nu face faţă taxelor şcolare.

În perioada 1934 – 1948 s-a revenit la şcoala secundară de opt clase, alcătuită din două cicluri de patru ani, introducându-se examen de admitere pentru fiecare dintre acestea, numărul claselor crescând de la 14 la 16.

După război, efectivele sporesc într-un ritm mai accentuat, ajungându-se la 32 de clase (1058 de elevi) în anul şcolar 1947-1948.

Dintre absolvenţi se remarcă: medicul Dan Gavriliu, Dan Teodorescu, laureat al Premiului de Stat pentru descoperiri în domeniul electronicii, doctorul Gheorghe Marinescu, specialist în inframicrobiologie, laureat al Academiei Franceze de Medicină, academicianul Constantin Bălceanu Stolnici, specialist în cibernetică, neurologie, gerontologie, doctorul Alexandru Vrăbiescu, specialist în geriatrie, Marius Iosifescu, matematician, membru al Academiei Române, Emil Constantinescu, preşedinte al României în perioada 1996-2000.

Din rândul cadrelor didactice se afirmă Constantin Rabega, devenit profesor la Universitatea din Bucureşti, Al. Burcescu, conferenţiar la Institutul de Construcţii din Bucureşti, Nicolae Iordache (criticul Vladimir Streinu), Emil Morţun şi George Aman, ultimii primind titlul de „profesor emerit”.

În perioada 1953-1957, după modelul sovietic, liceul se transformă în şcoală medie de zece clase, iar apoi, până în 1965, de 11 clase, pentru ca, din acest an, să se treacă la 12 clase şi să se revină la denumirea de liceu.

Începând cu anul 1964-1965, când s-a trecut la învăţământul general de opt ani, clasele I-VIII s-au despărţit de liceu, formând o unitate independentă – Şcoala Generală Nr. 9, care a primit un local nou, unde se află şi azi.

În această etapă, unii dintre dascălii şcolii au primit titlul de „profesor fruntaş”. Aceştia sunt:Titus Păuna, Preda Ionescu,Viorica Vuşcan, Gheorghe Toma, Iulian Matei. Alţi profesori au primit Ordinul Muncii clasa a III-a: Gheorghe Diaconu, Delia Petrescu, Ion Besoiu. În galeria dascălilor valoroşi ai liceului şi-au înscris numele profesorii: Nicolae Vlad, Gheorghe Toma, Nicolae Mitulescu, Florica Steriade, Dumitru Mihalaşcu, Tache Sâmbotin, Marin Manu Bădescu.

În anul şcolar 1957-1958 a luat fiinţă Şcoala Sportivă de elevi, ca secţie a liceului „Nicolae Bălcescu”, sub conducerea profesorului Ion Vorovenci. Din anul şcolar 1965-1966, conducerea o preia profesorul Constantin Luca, director adjunct al liceului.

În 1964 absolvea liceul Carol Corbu, maestru emerit al sportului, multiplu campion naţional, medaliat cu aur, argint şi bronz la campionatele europene.

Colegiul dispune în prezent de o nouă sală de sport, iar rezultatele sportive sunt pe măsura aşteptărilor. În ultimii doi ani, echipa de baschet – băieţi, antrenată de Dumitru Tudosoiu, a obţinut titlul de campioană naţională – licee.

În prezent, liceul dispune de o importantă bază materială: laboratoare de informatică, fizică, chimie, biologie, cabinete de limba şi literatura română, de limbi străine, de istorie, geografie, religie.

Colegiul dispune de un valoros corp profesoral şi de elevi bine pregătiţi din rândul cărora s-au afirmat de-a lungul timpului olimpici internaţionali la matematică: Laurenţiu Diaconu (pregătit de prof. Eduard Minasian), Liviu Suciu şi Ciprian Manolescu, (prof. Ştefan Alexe), Bogdan Tohăneanu (Prof. Nicolae Bărbulescu), la biologie, Maria Cristina Antonie (prof. Victoria Lungoci) Andrei Constantin, Cristian Proistosescu (prof. Delia Davidescu), fizică Silviu Pufu (prof. Ion Pricolici).

Pagini din istoria Colegiului Național „Alexandru Odobescu”

prof. Ionel Claudiu DUMITRESCU

Începuturile prestigioasei instituții argeșene de învățământ sunt strâns legate de Primul Război Mondial. Lipsa cadrelor didactice impunea înființarea unei școli pedagogice pentru refacerea necesarului de învățători. După depășirea greutăților economice, la 10 noiembrie 1919 începeau cursurile. Nimeni nu bănuia ce evoluție sclipitoare va avea pe firmamentul sistemului educațional național.

Denumirea instituției a variat în timp în funcție de regimul politic și de menire. S-a început cu Școala Normală de Băieți, apoi Școala Normală de Fete, Școala Normală de Învățătoare, Școala Pedagogică de Fete, Școala Medie Mixtă Nr. 3, Liceul Nr. 3 – Pitești, Liceul de Electrotehnică și Fizică, Liceul de Matematică-Fizică Nr. 1, Colegiul Național Liceal și, în final, Colegiul Național *Alexandru Odobescu*.

Autoritățile locale, obișnuite cu principiul nescris că singurul lucru stabil în România este instabilitatea, au fost preocupate să mute sediul instituției prin tot orașul Pitești. Inițial, au fost folosite clădiri improprii procesului de învățământ de pe strada I.C. Brătianu și apoi s-a ajuns într-o fostă cazarmă. S-a început activitatea în actualul corp de clădire al Universității Pitești de pe strada Gheorghe Doja. Cum Institutul Pedagogic de 3 ani era o instituție de învățământ superior, clădirea a fost luată în 1962 și Școala Medie Mixtă Nr. 3 a ajuns în Găvana (acum sediul Școlii generale Nr. 9). Doi ani mai târziu, din cauza creșterii numărului de elevi, instituția a fost transferată în cartierul Craiovei unde acum se află Școala generală Nr. 11. Anul 1969 a adus transferul în noua clădire folosită în prezent de Școala generală Nr. 2, dar secția seral a rămas în sediul ocupat din 1964. Abia la 17 septembrie 1973 a fost primită clădirea de pe strada Pescarilor nr. 20, actualul loc de desfășurare a cursurilor.

Chiar dacă au fost mari schimbări în ceea ce privește titulatura și sediul instituției de învățământ, numele părintelui arheologiei românești, marele savant Alexandru Odobescu, a rămas. Dorința regelui Ferdinand I, din 1920, a fost respectată chiar și-n perioada comunistă.

Regimul comunist a transformat radical învățământul românesc. Școlile au devenit adevărate fabrici, cu mii de elevi și cu clase în care erau înghesuiți chiar și 44 de adolescenți. Se cerea o maximă severitate din partea corpului profesoral, promovarea nefiind obligatorie. Astfel, anul școlar 1957/1958 a adus o promovare pe trimestre de 59, 65 și 75%. Erau 1.127 de elevi care studiau în două schimburi (8 – 13^{20} și 13^{30} – 19). Supravegherea era strictă din partea autorităților. Astfel, în septembrie 1945, 50 de elevi din 747 nu aveau actele de flotant în regulă, multe nereguli fiind din vina șefilor de post. Se urmărea sistematic și originea socială a copiilor. Erau în martie 1959 743 de elevi, din care 320 proveneau din

familii de ţărani individuali şi doar 58 din cele intrate în cooperative agricole. Erau acceptaţi totuşi la studii zece copii de chiaburi şi unul de deţinut politic.

Pasiunea pentru cultură şi ştiinţă era întreţinută şi prin ordine superioare. Studiul la bibliotecă era o obligaţie. Astfel, la 31 octombrie 1956, se înregistra un ordin conform căruia 85% dintre elevii şcolilor medii erau obligaţi să citească cel puţin opt cărţi anual, pretenţiile pentru şcolile de 7 ani fiind mai reduse (75% dintre elevi, câte 5 cărţi).

Lipsurile de tot felul existau şi atunci, dar erau ascunse de ochii publicului printr-o doză suficientă de minciună şi prin lipsa informaţiilor din presă. Totul trebuia să fie perfect şi mulţi oameni mai cred în existenţa acestui mit. Astfel, anul şcolar 1956 începea fără manuale de botanică, anatomie, chimie, fizică şi istorie (clasele a VI-a şi a VIII-a). Nu erau nici table suficiente, comanda pentru 12 exemplare fiind dată. Nici efectivul de cadre didactice nu era asigurat de către autorităţi. Astfel, în septembrie 1955 n-a existat învăţător la clasa întâi timp de trei săptămâni. Mai erau necesari trei profesori de fizică şi chimie, dar aceştia au ajuns abia la 15 octombrie (cursurile începeau la 1 septembrie). Au rămas astfel multe clase neacoperite cu profesori şi multă materie era pierdută.

Profesorii instituţiei de învăţământ erau permanent supuşi măsurilor de natură ideologică. Astfel, prin ordinul nr. 8286 din 20 iunie 1956, erau obligaţi să facă sistematic o propagandă de la om la om pentru convingerea ţăranilor să intre în G. A. C.-uri. Vara exista munca obligatorie de alfabetizare, dar descoperirea adulţilor era o sarcină dificilă. Fugeau de carte mâncând pământul şi doar 33% erau mai dedicaţi studiului. Cadrele didactice din şcoala medie aveau în grijă 62 de persoane (1956). Campaniile de colectări reprezentau alte obligaţii ce duceau la pierderea de timp preţios. Tuburile de pastă de dinţi (produse din cositor şi plumb) erau considerate o adevărată mină de metale neferoase pentru economie şi elevii ar fi trebuit stimulaţi prin lozinci mobilizatoare, fiecare urmând să aducă cel puţin un tub. S-a lansat şi lozinca obţinerii de economii cu ocazia zilei de 8 martie 1955. Închiderea corectă şi la timp a becurilor a dus la o reducere a cheltuielilor cu 300 de lei. Elevii din cor şi trupa de dansuri au participat cu spectacole în cadrul unui cămin cultural timp de aproape opt săptămâni. Au fost strânse şi semnături pentru pace, tema favorită a propagandei roşii.

Corpul profesoral a cunoscut un proces de creştere numerică, ceea ce a eficientizat munca la catedră. Dacă înainte de Al Doilea Război Mondial existau doar 31 de profesori, în 1948 erau deja 37 şi peste zece ani se ajungea la 53. Colegiul are în 2012 71 de cadre didactice. Numărul mare de elevi dintr-o clasă şi numărul mic de ore acordate unei materii duceau la o evaluare superficială a testelor, după cum constatau directorii de-a lungul timpului.

Instituţia de învăţământ s-a integrat perfect în comunitatea piteşteană şi, conform normelor timpului, era obligată să ofere baza de antrenament sportiv pentru diferite asociaţii. Astfel, la 15 decembrie 1955, era aprobat accesul membrilor asociaţiei *Locomotiva* Piteşti în sala de sport în următoarele condiţii: neafectarea orelor de curs, amenajarea unor panouri de baschet, montarea aparatelor de gimnastică cu ajutorul unor meseriaşi etc. Colaborarea dintre cele două instituţii a fost afectată de comportamentul sportivilor, total opus celor susţinute de propagandă. Se făcea gălăgie, se fuma masiv şi exista un comportament necuviincios faţă de fete. S-a ajuns până la ameninţarea cu desfacerea contractului. Chiar dacă sala de sport nu era dintre cele mai moderne, Lazăr Gherghina s-a calificat la faza pe zonă a concursului de gimnastică de la Craiova, în primăvara anului 1956.

Personalul auxiliar a contribuit la buna funcţionare a instituţiei prin reparaţii curente şi prin munca depusă în cantină şi internat. Erau colectate mari cantităţi de alimente – în septembrie 1956, 10.000 kg de roşii pentru bulion, 2.000 kg de varză, 500 kg ardei, 2.000 kg castraveţi, 500 kg vinete, 500 kg roşii în sare. Un alt raport din iunie 1956 menţionează 215 kg de fasole, 100 kg lapte praf, 256 kg mălai, 61,3 kg orez etc. Carnea era mai puţină. Se cumpăra, în iunie 1956, doar 100 kg de salam, dar cantitatea a scăzut cu nouă kilograme.

Noul mileniu a găsit colegiul cu un corp profesoral foarte bine pregătit, dedicat meseriei nobile de formare a tinerelor valori româneşti. Baza materială este alcătuită din patru corpuri de clădire construite după 1969, sala de sport fiind adecvată pentru competiţiile şcolare şi pentru cele ale seniorilor. Laboratoarele moderne de informatică, biologie, chimie şi fizică sunt pregătite să-i conducă pe tineri spre aflarea valorilor ştiinţei. O sală multimedia permite organizarea de manifestări artistice şi culturale de cea mai înaltă ţinută profesională. Elevii au dovedit seriozitate în pregătire şi premiile la olimpiadele naţionale şi internaţionale nu s-au lăsat aşteptate. Au fost obţinute diplome la matematică, informatică, fizică, limba rusă, limba engleză, limba franceză şi la limba spaniolă. Aproape toate disciplinele şcolare au contribuit la prestigiul şcolii. În plus, promovabilitatea la examenul de bacalaureat din 2012 a fost de peste 90%. Colegiul Naţional „Alexandru Odobescu” păşeşte cu mari speranţe în mileniul al treilea, pregătit fiind să formeze oameni de ştiinţă şi caractere de valoare.

Bibliografie minimală

Arhivele Naţionale, Direcţia Judeţeană Argeş, fond *Liceul „Alexandru Odobescu”, Piteşti*, dos. 5/1954.

Arhivele Naţionale, Direcţia Judeţeană Argeş, fond *Liceul „Alexandru Odobescu”, Piteşti*, dosar 14/1956.

Arhivele Naţionale, Direcţia Judeţeană Argeş, fond *Liceul „Alexandru Odobescu”, Piteşti*, dosar 3/1958 (nepaginat).

Popa, Petre, *Liceul „Alexandru Odobescu” Piteşti*, Piteşti, 1994.

Unele considerații privind vechiul drept românesc

lect. univ. dr. Marius ANDREESCU

I. Scurtă pledoarie pentru actualitatea şi importanța istoriei dreptului românesc.

În evoluția contemporană a științelor se constată şi o tendință spre istorism şi istoricitate. Mai toate științele, într-o formă sau alta, şi-au conceput propria lor istorie. Există o istorie a filosofiei, a logicii, a artelor, a fizicii ş.a.m.d. Această realitate științifică denotă faptul că istoria nu poate fi redusă numai la desfăşurarea evenimentelor cu caracter social şi politic în funcție de criteriul temporar. Istoria ca ştiință are evident o dimensiune complexă reliefată şi prin diferitele ramuri ale sale, prin tendința firească a disciplinelor ştiințifice de a-şi legitima existența pe însăşi evoluția lor. Acest fapt exprimă legătura dialectică dintre continuitate şi discontinuitate în dezvoltarea cunoaşterii umane, în general în evoluția spiritului omenesc.

Istoria diferitelor discipline ştiințifice reprezintă astfel nu numai un fapt de cunoaştere, dar şi o necesitate ontologică pentru a concepe formele concrete de identificare în dialectica lor, altfel spus, prezentul cercetării ştiințifice, şi realitatea ontologică a creației umane se întemeiază pe trecutul acestora în condițiile în care este vizat viitorul.

O astfel de rațiune a stat şi stă la baza apariției şi dezvoltării istoriei dreptului în general, dar şi a istoriei dreptului românesc ca discipline ştiințifice şi implicit forme concrete de cunoaştere şi construcție juridică. Nu dorim să aprofundăm problematica extrem de interesantă a formării şi evoluției istoriei dreptului ca disciplină ştiințifică distinctă, dar dorim să subliniem necesitatea unei abordări din perspectivă istorică a fenomenului juridic, pentru că numai în acest mod se poate înțelege esența dreptului, exprimată de dialectica sa în plan istoric. Fenomenului istoric în domeniul ştiințelor juridice este concretizat şi de formarea unei interpretări istoriciste a dreptului de diferitele şcoli şi curente care s-au manifestat de-a lungul timpului.

Un alt argument pentru importanța şi actualitatea istoriei dreptului îl reprezintă însăşi modul de construcție şi legitimitate a normelor juridice. Normele juridice au un conținut complex şi o determinare complexă, regăsite printre altele în însăşi evoluția fenomenului juridic. Pragmatismul juridic poate evidenția cel mult elementul de discontinuitate în evoluția fenomenului juridic, dar nu şi continuitatea acestuia care este un element component al însăşi legitimității dreptului unui popor într-un moment istoric determinat.

În această succintă pledoarie este necesar să subliniem şi un alt aspect. Ființa unei națiuni şi a organizării sale statale este exprimată în primul rând în planul cunoaşterii de istorie. Istoria unui stat are evident un caracter unitar şi nu poate fi disociată de fenomenul juridic. Prin urmare, înțelegerea corespunzătoare a realităților istorice în plan social şi politic ale unui stat este condiționată şi de surprinderea evoluției fenomenului juridic. Statul în evoluția sa istorică nu poate fi conceput numai prin fapte politice sau sociale, ci şi prin formele juridice determinate de elementele economice şi politice dar care exprimă în acelaşi timp aceste realități. Unitatea istoriei unui stat este astfel în mod firesc întregită prin istoria dreptului său. În acest sens, Hegel afirma că raportarea la istorie înseamnă de fapt conştiința existenței statului în progresul acesteia întru libertate.

În acest context şi în România, mai ales în perioada interbelică, s-a format şi dezvoltat o adevărată şcoală a istoriei dreptului românesc, ale cărui conținut şi importanță nu sunt încă în suficientă măsură afirmate de ştiințele juridice contemporane. Autori precum: acad. Andrei Rădulescu, prof. Valentin Georgescu, George Fotino, Paul Gogeanu, Ioan Firoiu, Emil Cernea, Vladimir Hanga, Alexandru Herlea, Ioan Ceterchi şi alții, au adus o contribuție deosebit de importantă la înțelegerea fenomenului istoric al dreptului românesc şi implicit la fundamentarea şcolii româneşti de istorie a dreptului.

Efortul ştiințific al unor asemenea personalități s-a orientat şi în direcția explicării ştiințifice a individualității poporului şi statului român de-a lungul istoriei sale inclusiv în plan juridic. Istoria dreptului românesc demonstrează existența statului românesc ca entitate şi subiect distinct în diverse perioade istorice, oricât de puternice au fost vicisitudinile sau dominațiile la care acesta a fost supus. Realitatea incontestabilă a existenței unui drept românesc în toate epocile istorice reprezintă un argument important al autonomiei existențiale şi chiar statale a poporului român. Existența unor reguli juridic cutumiare cu caracter sistemic menținute timp de sute de ani, unele existente şi în prezent reprezintă numai unul din numeroasele aspecte care evocă, prin intermediul istoriei dreptului, individualitatea şi permanența istorică a poporului român pe acest teritoriu, dar şi în statele învecinate.

Este regretabil că în prezent preocupările ştiințifice pentru dezvoltarea disciplinei istoriei dreptului românesc au scăzut în mod considerabil. La facultățile de drept, de mai mult timp nu mai este inclusă în programă disciplina„Istoria generală a dreptului" iar timpul pentru predarea „Istoriei statului şi dreptului românesc" s-a redus în mod considerabil, această din urmă disciplină având un caracter auxiliar în planul de învățământ. La fel de regretabilă este şi lipsa unor programe ştiințifice de anvergură privind cercetarea şi înțelegerea instituțiilor dreptului românesc de-a lungul evoluției lor istorice. Există tendința de a reduce dreptul numai la dimensiunea normativă actuală în contextul unei preocupări mult prea accentuate pentru fenomenul globalizării juridice şi chiar

subordonării sistemului juridic românesc altor sisteme , cum este cel al Uniunii Europene. Dorim să amintim că nu numai individualitatea, dar chiar fiinţa statului şi dreptului unui popor, chiar esenţa existenţială a naţiunii au legitimitate numai dacă există fundamente istorice solide care să justifice prezentul şi să permită deschiderea spre viitor în direcţia nu a unei simple integrări în alte realităţi sau sisteme sociale, juridice ori politice, ci prin păstrarea, afirmarea individualităţii ca sistem statal şi juridic independent şi coerent.

În acest context, încercăm în cele ce urmează să prezentăm unele din vechile instituţii şi izvoare ale dreptului românesc pentru a aduce în acest fel un modest argument la ideea continuităţii juridice a statului român, mai ales în perioadele în care fiinţa statală a poporului nostru era ameninţată sau chiar pusă la îndoială.

II. Jus Valachicum

Acest termen desemnează dreptul românesc (valah) sau dreptul românilor (valahilor) al cărui conţinut a fost sistemul de reglementare obişnuielnică, de obşte existent îndeosebi în Ţara Românească şi Moldova, dar şi în Transilvania, precum şi în statele vecine în care existau comunităţi româneşti. Noţiunea de „jus Valachicum" este regăsită în documentele feudale străine şi se referă la sistemul de cutume (dreptul românilor) pe care statul feudal străin, în faza lui de treptată consolidare, l-a receptat, recunoscându-i aplicarea în rândurile unei populaţii româneşti (valahe), băştinaşă sau durabil stabilită pe un intens teritoriu. Acest sistem juridic, a fost o formă de organizare particulară, impusă de treapta de dezvoltare a statului respectiv şi de puternicele tendinţe de autonomie a aşezărilor valahe. Sistemului de drept propriu românesc i s-au adăugat, în cursul receptării cutumiare sau formale de către statul feudal, o serie de dispoziţii şi obiceiuri noi menite să-i asigure o netă funcţiune feudală.

Dorim să subliniem că acest sistem juridic, acolo unde a putut avea o dezvoltare organică neîntreruptă, spre un feudalism românesc, a constituit, sub o altă denumire şi cu adânci transformări, o treaptă de trecere spre dreptul feudal (legea ţării, obiceiul pământului), al fiecăruia din cele două state româneşti, respectiv Ţara Românească şi Moldova.

Expresia de „jus Valachicum" este rezultatul unei îndelungate dezvoltări în plan istoric. Atât românii autohtoni din Transilvania, de la cristalizarea lor etnică, precum şi populaţia aflată în Halici şi sudul Poloniei, începând cu sfârşitul secolului al XII-lea au trăit după vechile lor obiceiuri, chiar înaintea consfinţirii formale a regimului de jus Valachicum.

Termenul de „valah", care apare în sintagma mai susmenţionată, este de regulă în studiile de specialitate cu referire la elementele unei populaţii române, respectiv străromâne sau la poporul unui stat român organizat.

În Moldova, o expresie asemănătoare cu aceea de „jus Valachicum", o întâlnim în documente din secolul al XV-lea. Astfel, într-un document din 30 septembrie 1445 Ştefan al II-lea decide ca un rob tătar, în caz de iertare de robie să trăiască „ după legea valahă (românească), iar nimeni să nu îndrăznească să-i amintească de robie şi să nu-l poată lua". Într-un alt document emis de Ştefan cel Mare la 8 februarie 1470 se aminteşte de un tătar dezrobit care urma să trăiască „aşa cum stau şi trăiesc în ţara noastră toţi valahii (românii) după legea lor valahă românească".

În Ţara Românească „legea valahă" este menţionată în documentul din 4 februarie 1629 aparţinând lui Gavril Moghilă şi într-un alt document emis la data de 26 martie 1623, de Matei Basarab.

Documentele mai sus-menţionate, în special cele din Moldova, relevă faptul că „legea valahă" este legea oamenilor liberi (nerobi), fără însă ca termenul de „valah" să se refere la toată populaţia liberă a ţării. Un dezrobit, de altfel, nici nu ar fi putut fi supus legii boierilor, de pildă. Un document al lui Ştefan cel Mare din anul 1941 demonstrează că „valahii" din punct de vedere juridic erau treapta de jos a populaţiei spre deosebire de boieri şi cneji.

În cele două ţări române au existat de la început sau vor apărea, cu vremea, unele reglementări particulare în raport cu criteriul personal sau material, sau chiar teritorial, denumite şi afirmate ca atare: legea românilor (acolo unde se poate admite sigur că se limita la „vecini"; legea robilor (a tătarilor); legea sau pravila bisericii. În alte cazuri, fără o expresie tehnică, regula de drept în sistemul cutumiar era înfăţişată ca privind un drept al cnejilor, târgoveţilor sau boierilor.

În cadrul statului feudal ungar, liniile generale de dezvoltare ale lui „jus Valachicum" are unele particularităţi. Astfel, din documente emise în secolele XV şi XVI, rezultă că sistemul de drept cutumiar cu această denumire era specific organizării şi vieţuirii populaţiei româneşti, deosebită de populaţia maghiară şi avea ca obiect inclusiv probleme specifice proprietăţii, folosirii păşunilor, răscumpărării animalelor, respectarea termenelor stabilite şi reguli de soluţionare a pricinilor. Documentele ungare subliniază faptul că deşi acest sistem juridic era recunoscut, el nu are „putinţa de a face ceva împotriva statutelor generale şi decretelor acestui regat al Ungariei". În statul feudal ungar, regimul juridic „jus Valachicum" aplicabil populaţiei române autohtone s-a menţinut câtă vreme interesele de populare a ţării şi a domeniilor feudale, de apărare a cetăţilor şi frontierelor, impuneau respectarea lui. Mai trebuie amintit şi faptul că populaţia românească din Transilvania şi-a apărat cu dârzenie acest regim juridic care îi fundamenta şi identitatea naţională. Se poate spune că vârfurile înstărite ale populaţiei româneşti din Transilvania, inclusiv voievozii şi cnejii, au susţinut în mare măsură perpetuarea regimului juridic de „jus Valachicum". În perioada istorică amintită, numai o mică parte din nobilii români vor trece de partea clasei dominante intrând, prin înnobilare şi convertire la catolicism în rândurile nobilimii maghiare.

Realităţile şi importanţa acestui sistem juridic ce au caracterizat poporul român în perioada formării sale şi au contribuit la menţinerea fiinţei naţionale a românilor în Transilvania şi alte state sunt puţin cercetate şi cunoscute şi de aceea se impune un efort coerent de investigare a documentelor din perioada istorică amintită ce sunt în măsură să releve forma şi conţinutul sistemului juridic de norme cutumiare „jus Valachicum".

III. Câteva izvoare scrise ale dreptului românesc feudal

În orânduirea feudală au existat în ţările române două izvoare formale: cutuma şi legea. Din cauza dezvoltării sociale lente, dreptul a avut mai mult forma cutumiară. La început legile erau rare, ele devin mai numeroase în perioada de destrămare a feudalismului.

În Transilvania au existat şi s-au aplicat trei forme de drept, acestea formând sistemul unitar al dreptului statului feudal. Exista în primul rând un drept cutumiar românesc, cu străvechi rădăcini în perioada prefeudală şi cu reminiscenţe şi mai vechi din perioadele dacă şi romană. Totodată, exista şi „dreptul populaţiei maghiare", un drept feudal cu reminiscente tribale, în cea mai mare măsură identic cu dreptul cutumiar din Ungaria. A treia formă era „dreptul populaţiei săseşti", în majoritatea sa un drept orăşenesc care a suferit cu timpul o puternică influenţă a dreptului român.

De menţionat că în perioada feudală termenul de „drept" desemnează nu atât legea nescrisă, cutuma, ci mai ales echitatea sau morala feudală a timpului. În acest context istoric există şi izvoare scrise ale dreptului al căror conţinut continuă într-o formă sau alta vechiul drept obişnuielnic românesc.

S-a susţinut de unii cercetători că prima pravilă scrisă ar fi cea întocmită pe vremea lui Alexandru cel Bun. Dimitrie Cantemir arată că acest domn „primind coroana regală de la Împăratul Constantinopolului, a luat şi legile grecilor care erau cuprinse în Basilicale şi, făcând un extras din aceste vaste volume a introdus acest drept de care acum se foloseşte Moldova. Este însă puţin probabil ca Basilicalele care încetaseră încă din secolul al XIV-lea să mai fie aplicate în Bizanţ, să fi fost aduse aspre aplicare în Moldova după 1400.

Primele legiuiri în româneşte sunt „ Pravila de ispravă" şi „ Pravila din Codex". Prima legiuire tipărită în româneşte a fost nomocanonul lui Ivan Pustnicul de la sfârşitul secolului al XVI-lea, din care s-au găsit fragmente în „Pravila lui Coresi". În 1640, Matei Basarab tipăreşte la Govora o legiuire intitulată „Pravila mică" cuprinzând: reguli privitoare la împărţirea moştenirii, respectul păstrat de copiii adoptivi şi neadoptivi faţă de părinţii lor, piedicile la căsătorie, înfrăţirea bisericească, sancţionarea unor infracţiuni şi altele.

O altă pravilă tipărită este aceea de la Iaşi intitulată „Şapte taine ale bisericii" din anul 1644. Autorul adaugă la fiecare taină extrase juridice scoase din legislaţia bizantină şi canonică. Această pravilă a fost tradusă în limba slovenă de către Mitropolitul Varlaam

În anul 1646, domnul Moldovei – Vasile Lupu – scoate „Cartea românească de învăţătură de la pravilele împărăteşti", tipărită la Iaşi, la Mânăstirea Trei Ierarhi. Această pravilă este prima legiuire laică oficială română investită cu autoritate legală. Din prefaţa pravilei rezultă că au fost extrase din scrierile latine şi cele greceşti percepte juridice care au fost aplicate specificului românesc al vremii.

În 1652, din porunca lui Matei Basarab, se tipăreşte „Pravila cea mare sau Îndreptarea legii". Cartea românească de învăţătură a Voievodului Vasile Lupu şi Pravila cea mare au acelaşi conţinut. Documentele cuprind reguli juridice cu privire la organizarea de stat, organizarea militară şi fiscală, dregătoriile locale şi centrale, organizarea judecătorească şi procedura de judecată, statutul persoanelor, inclusiv relaţiile de familie şi rudenie, dreptul de proprietate şi moştenire, precum şi dispoziţii cu privire la transmiterea bunurilor şi diferitelor forme de contracte. Nu în ultimul rând există reguli ce reglementează procedura de judecată.

Legiuirile feudale din Ţara Românească şi Moldova au fost inspirate de documentele Bizanţului medieval. De altfel, în ţările române, pe lângă cutumiar şi dreptul scris s-au aplicat în anumite situaţii unele legiuiri bizantine în special „Bazilicalele" şi anumite texte din „Digeste".

Izvoarele scrise ale dreptului feudal românesc au avut rolul de a consolida statul feudal şi de a păstra vechile reguli judiciare ale obştilor. În documentele mai-sus amintite se regăsesc instituţii specifice dreptul nescris, cum ar fi „ Legea Talionului" sau posibilitatea de a recurge la o justiţie privată. Mult mai importante sunt reglementările care vizează proprietatea, dreptul de proprietate, în special referitor la obştile săteşti şi relaţiile de rudenie.

Pornind de la interpretarea şi utilizarea tradiţională a noţiunii de „drept" ca fiind echitatea, trebuie să amintim şi opera Voievodului Neagoe Basarab, ctitor al Bisericii Monument din Curtea de Argeş. Ne referim la una din cele mai vechi capodopere ale literaturii, dar şi a dreptului feudal „Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie", creată în anii 1513 – 1521. În această monumentală operă, încă puţin valorificată, se regăsesc nu numai principii de guvernare a sufletului, care oferă celor ce le vor urma moştenirea adevăratelor valori, cele spirituale, dar şi principii de guvernare politică a statului, principii cu caracter juridic privind relaţiile de familie sau relaţiile de rudenie. Prin urmare, putem considera această operă atât un izvor deosebit de important al literaturii vechi româneşti, dar şi al vechiului drept românesc.

Această modestă incursiune în realităţile şi valorile dreptului feudal românesc se doreşte a fi o invitaţie pentru a reconsidera importanţa istoriei dreptului românesc atât ca disciplină ştiinţifică, dar şi ca parte componentă a sistemului unitar al dreptului şi care necesită o redescoperire printr-o atentă şi aprofundată cercetare.

BIBLIOGRAFIE

- Hanga, Vladimir, *Istoria dreptului românesc*, vol. I-III, Ed. Academiei, Bucureşti, 1980.
- Rădulescu, Andrei, *Pagini din istoria dreptului românesc*, Ed. Academiei, 1970.
- Fotino, George, *Pagini din istoria dreptului rom*ânesc, Ed. Academiei, 1972.
- Grigoraş, Nicolae, *Instituţii feudale din Moldova*, Ed. Academiei, 1971.
- Cernea, Emil, *Istoria statului şi dreptului românesc*, Ed. Universităţii din Bucureşti, 1976.
- Firoiu, Ion, *Istoria dreptului românesc*, Ed. Ştiinţifică şi enciclopedică, 1978.
- *Cartea românească de învăţătură*, Ed. Academiei Române, 1971.

Gheorghe Ionescu-Gion

jurnalist Mihaela FULGEANU-MATEI

Prea puţini sunt cei care ştiu ce a reprezentat Gheorghe Ionescu-Gion pentru literatura română şi pentru cultura românească. Şi pentru a-l readuce în memorie, pentru a-l face cunoscut tinerilor, evocăm figura omului de cultură Gheorghe Ionescu-Gion.

S-au împlinit, anul acesta, 155 de ani de la naşterea sa. La Piteşti, la 14 octombrie 1857, în familia negustorului Ivancea Pârvanovici. S-au împlinit 108 ani de la moartea sa. La Bucureşti. A trăit puţin, dar a lăsat în urmă o operă vastă.

General, om politic, scriitor, pictor, Gion este o personalitate marcantă a culturii româneşti. Care va dăinui peste timp. A urmat clasele primare şi gimnaziul la Piteşti, unde a fost coleg cu viitorul pictor G. Mirea şi liceul la Bucureşti („Gh. Lazăr" şi „Sf. Sava"). La facultate, i-a avut profesori pe B.P. Hasdeu, V.A. Urechia, A. Tr. Laurian şi Al. Odobescu. Primul l-a vrut chiar ginere pentru fiica sa, Iulia, iar după moartea acesteia a vrut chiar să-l înfieze. A urmat cursurile universitare la Paris şi la Bruxelles.

A fost profesorul copiilor lui Al. Ioan Cuza, pe care i-a însoţit în Italia şi Spania, unde a făcut şi cercetări ample asupra monumentelor istorice din aceste ţări, legate de începuturile latinităţii poporului nostru.

În 1891 devine secretar general al Ministerului Cultelor şi Instrucţiuni Publice şi în 1899, inspector general al învăţământului secundar.

Ca pedagog, a fost preocupat de alcătuirea unor manuale necesare învăţământului românesc, pe care l-a slujit cu devotament.

Dintre studiile ale amintim, printre altele, „Ludovic al XIV-lea şi Constantin Brâncoveanu", studii asupra politici franceze în Europa răsăriteană (1843, 1688-1715, 1884), „Câteva pagini din istoria fanarioţilor-Al. Ipsilanti şi fiii săi" (1888), „Călătoriile lui Carol XII, regele Suediei – prin Ţara Românească" (1890), „Duşmanii lui M. Viteazul" (1890), „Ciuma şi holera după zaveră" (1892), „Încercare asupra istoriei sciinţelor în trecutul Ţărilor Române" (1894), „Portrete istorice" (1894), zece capitole dedicate portretelor personalităţilor româneşti.

În casa din Bucureşti au avut loc întâlniri, discuţii analitice, cenacluri literare, ştiinţifice, artistice, la care participau pictorul Nicolae Grigorescu, artista Aristizza Romanescu, epigramistul Cincinat Pavelescu şi profesorul B.P. Hasdeu.

A colaborat la mai toate publicaţiile importante ale vremii, scriind cronici dramatice şi literare în „Telegraful" (unde a debutat în 1876), „Binele public", „România liberă", „Epoca", „Revista nouă" ş.a.

Cea mai valoroasă operă a sa rămâne însă „Istoria Bucureştilor". Lucrarea cuprinde, în 23 de capitole, informaţii despre Bucureşti, culese din documentele inedite ale Arhivelor Statului şi ale Academiei Române.

A fost membru al Academiei Române din 1885, iar din 1890 a fost ales vicepreşedinte, funcţie pe care a deţinut-o până la sfârşitul vieţii.

Figura sa va fi cunoscută piteştenilor prin bustul care va fi amplasat, în cadrul rotondei personalităţilor piteştene, în Grădina Publică. Un al doilea. Pentru că primul, realizat de sculptorul Fr. Storck, care a fost pe vremuri în Grădina Publică, se află acum la Colegiul Naţional Liceal „Brătianu" Piteşti. A dăruit întreaga sa bibliotecă (peste 1000 de volume) oraşului natal, care a funcţionat împreună cu un muzeu drept bibliotecă publică sub denumirea „Gheorghe Ionescu-Gion".

Printre lucrările rămase în manuscris se află şi „Istoria Piteştilor", pe care n-a reuşit s-o definitiveze.

Curiozități istorice despre Piteşti

culese de prof. dr. Elena ȘTEFĂNICĂ

... Piteştiul, în epoca modernă, a fost una din localitățile urbane, din afara Moldovei, în care populația evreiască a depăşit, în anumite perioade, procentul de 10 % din totalul populației oraşului? Astfel, potrivit unei statistici din 1881 păstrate la Arhivele Statului din Piteşti, oraşul înregistra un număr de 11.058 de locuitori, dintre care 1.501 erau mozaici.

...populația de religie mozaică din Piteşti era aproape uniform distribuită în toate cartierele Piteştiului, respectiv în toate „culorile": roşie, galbenă, neagră, albastră? Aşadar, comunitatea ebraică nu trăia izolată de restul populației Piteştiului, ceea ce reflectă buna conviețuire a populației majoritare cu minoritățile.

...populația de religie mozaică din Piteşti dispunea de două şcoli proprii încă din 1867? Una dintre aceste şcoli era de fapt o grădiniță, destinată copiilor de israieliți de patru-şapte, *spre a-i feri de relele ce li s-ar putea ocaziona umblând pe străzi*, iar cealaltă şcoală avea un caracter religios, învățându-i pe copii elemente ale religiei iudaice.

...în 1884 Piteştiul avea 16 lăcaşuri de cult? Unsprezece erau ortodoxe, celelalte aparțineau gregorienilor, luteranilor, calvinilor, catolicilor, evangheliştilor, iar una israeliților.

…*Şcoala israelită română* din Piteşti avea, la 28 septembrie 1882, 65 de elevi *de națiune ebraică şi de religie mozaică*? De asemenea, la toate şcolile publice din oraş erau înregistrați şi elevi de religie iudaică.

…Ion Trivale (1889-1916), prozator şi critic literar ce aparținea comunității ebraice din Piteşti, pe numele său adevărat Iosef Netzler, a murit la Zimnicea, la 23 octombrie/5 noiembrie 1916, luptând pentru făurirea României Mari? Iosef Netzler-Trivale a fost comandantul plutonului I din cadrul companiei a IV-a din Batalionul 4 din Regimentul Argeş.

...la 1 mai 1908 a fost fondată în Piteşti o *Societate israielită de ajutor reciproc*? În 1912 avea 70 de membri, dispunând de o farmacie şi de un medic.

…mozaicii au o persoană însărcinată cu tăierea ritualică a vitelor şi păsărilor numită *haham*? Şi în Piteşti, în epoca modernă, în documentele Primăriei Piteşti sunt referiri la hahamul comunității ebraice din această localitate.

Bibliografie

DGAS, filiala Argeş, *fond Primăria Piteşti* (ds. 9/1882-1883, f. 35; ds. 10/1866-1871, f.25; ds. 21/1884-1885, f.13; ds. 13/1882, f.144; ds. 36/1915-1916, f. 80-81; ds. 13/1912, f.10)

Nicolae Bălcescu (1819-1852) – istoric, scriitor şi revoluţionar român

Alexandru Ioan Cuza – domnitor al Principatelor Unite ale Moldovei şi Ţării Româneşti (1859-1866)

Mircea cel Bătrân – domnitor al Ţării Româneşti (1386-1418)